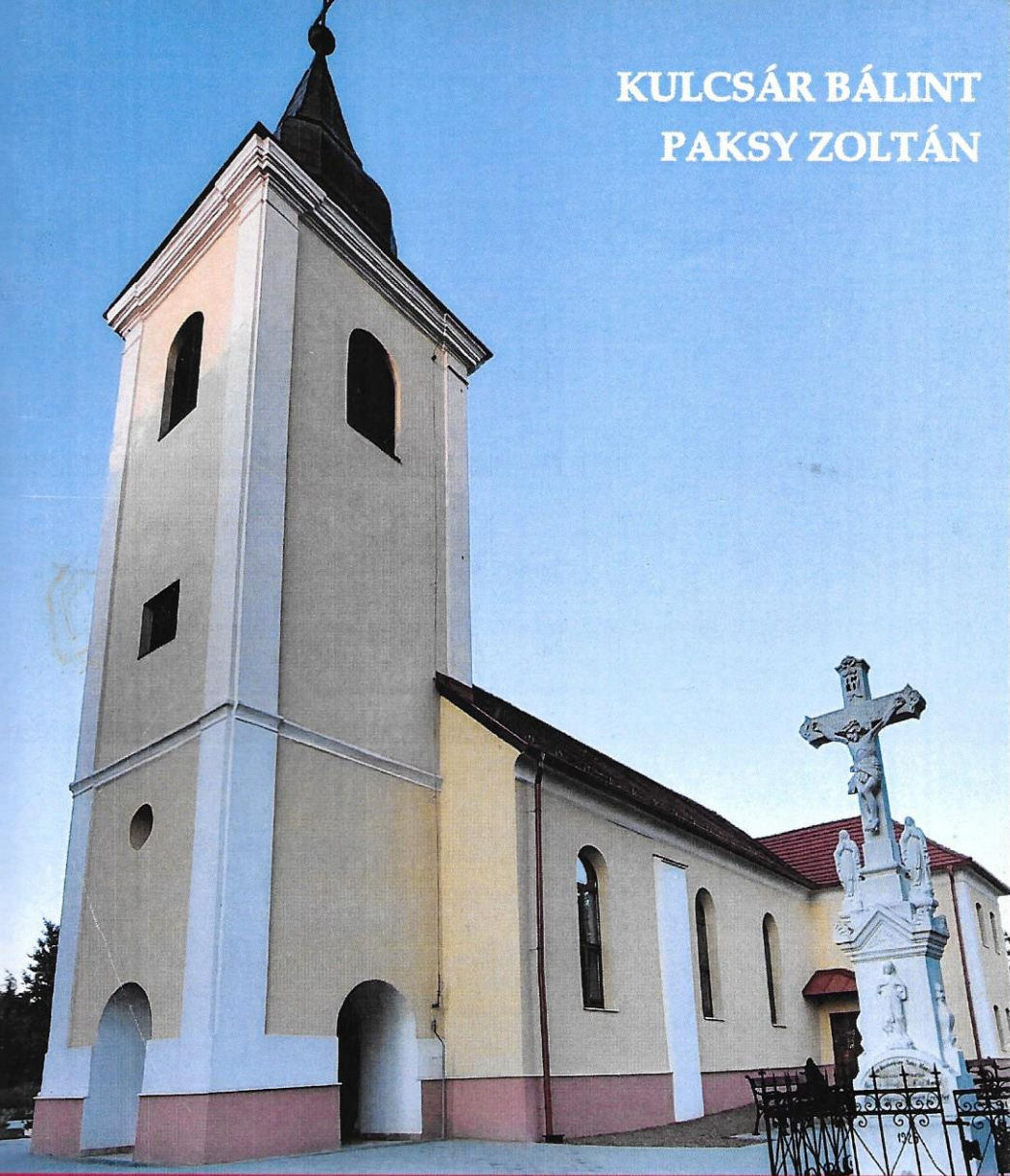

KULCSÁR BÁLINT
PAKSY ZOLTÁN

ZALABOLDOGFA ÉVSZÁZADAI

KULCSÁR BÁLINT – PAKSY ZOLTÁN

ZALABOLDOGFA ÉVSZÁZADAI

Zalaboldogfa Község Önkormányzata
Zalaboldogfa, 2022.

Írta:

Kulcsár Bálint (– oldalak)

Paksy Zoltán (– oldalak)

Számítógépes tördelés:

Pintyőke Gábor

Az első borítón a zalaboldogfai római katolikus templom, a hátsó borítón pedig Zalaboldogfa község címere látható.

ISBN 978-615-01-6128-0

A könyv elkészítését és kiadását a
Közösségfejlesztés Zalaszentgyörgy, Kávás, Zalaboldogfa és
Zalacséb településeken, TOP-5.3.1-16-ZA1-2017-00003. azonosítószámú pályázati támogatás tette lehetővé.

Kiadja Zalaboldogfa Község Önkormányzata
8992 Zalaboldogfa, Kossuth Lajos utca 9.
Felelős kiadó: Ámon Ferenc polgármester

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

KÖSZÖNTŐ

Zalaboldogfa Község Képviselő-testülete nevében nagy örömmel fejezzük ki, hogy elkészíthettük falunk első községtörténeti kiadványát, amely bemutatja Zalaboldogfa évszázadait a kezdetektől egészen az önkormányzati rendszer kialakulásáig.

A kötet a „Közösségfejlesztés Zalaszentgyörgy, Kávás, Zalaboldogfa és Zalacséb településeken, TOP-5.3.1-16-ZA1-2017-00003” azonosítószámú pályázat segítségével jött létre.

Mint Zalaboldogfa polgármestere köszönetet mondok mindenkinek, aki a szeretett falunk történetéről készült kiadvány létrejöttéhez bármilyen módon segítséget nyújtott vagy ahhoz hozzájárult, köztük természetesen a szerzőknek, Kulcsár Bálintnak és Paksy Zoltánnak.

Nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy hozzájárulhattam ezen értékes írás megjelenéséhez, amely szakszerűen ismerteti falunk történetét, s egyben tovább öregbíti Zalaboldogfa hírnevét. Bízom benne, hogy községünk lakói is érdeklődve és büszkeséggel forgatják a lapjait.

Ámon Ferenc
polgármester

BOLDOGASSZONYFALVA – A FALU TÖRTÉNETE A KÖZÉPKORBAN

A középkorban Magyarországon széles körben elterjedt Mária-tisztelet következtében számos falu viselte a Boldogasszony, a Boldogságos Szűz nevét. Zala vármegyében is több helynév tartalmazta Szűz Mária ezen névalakját,¹ ezért a középkori falutörténet kutatása során a nem ritka helynév óvatosságra, a hasonló elnevezésű településektől való megkülönböztetés megalapozottságának szükségességére int.²

A mai Zalaboldogfa község a középkorban a Boldogasszonyfalva nevet viselte, elnevezését feltehetően a Boldogságos Szűz tiszteletére épült templomáról kapta.³ Később ezen névalak rövidülésével, egyszerűsödésével alakult ki a település mai elnevezése. A falu templomának titulájában – Kisboldogasszony – ma is őrzi a Szűz Mária-tisztelet hagyományait.⁴

Holub József már egy 1335. évi oklevélben Zalaboldogfa elődtelepülésének az említését feltételezte egy személynévben (Ste-

¹ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Budapest, 1897. 37. o.

² Ezt mutatja, hogy míg Holub József az 1470-es évek elején említett Lukács nevű boldogasszonyfalvai plébánost a mai Zalaboldogfa elődtelepülésének papjaként említi, Füßy Tamás kutatásai alapján egyértelműnek tűnik, hogy a ma Alsópáhok részét képező, a zalavári apátsághoz tartozott Nemesboldogasszonyfa plébánosa lehetett a megnevezett pap. Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL ZML) XV.43. Holub József Zala megye történetére vonatkozó kéziratai és jegyzetei. Községek, gépelt kézirat. A–E. Háromkötetes. 199. o.; Uo. A–E. Négykötetes. 100–101. o. Füßy Tamás: A Zalavári Apátság története a legrégibb időktől fogva napjainkig. Budapest, 1902. (A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. 7. kötet. Szerk. Erdélyi László) 62., 466–469., 473., 549. o. Ezt támasztja alá: Csánki i. m. 37., 91. o.

³ MNL ZML XV.43. Holub József Zala megye történetére vonatkozó kéziratai és jegyzetei. Községek, gépelt kézirat. A–E. Négykötetes. 100–101. o.

⁴ A Szombathelyi Egyházmegye névtára. Szombathely, 1972. 115. o.

fanus filius Gregorii nobilis de *villa beate virginis*).⁵ A falu birtoklástörténetére vonatkozó elszórt adatok közül kiemelkedik az az 1411. évi oklevél, amely András fia Tamás deákot és Simon fia Mihályt említi. Andrással kapcsolatban ugyanis egy ragadványnevet (Tompá) is rögzít – ez megegyezik a falu birtokos családjának későbbi vezetéknévvel.

A Tompa földesúri család tagjai – Benedek és Boldizsár – Zsigmond királytól vásártartási engedélyt szereztek itteni birtokukon. Az 1428-ban kiadott oklevél csütörtökönként tartható hetivásárt, valamint Szent György és Szent Demeter napjain (április 24. és október 26.) tartható hetivásárt említett.⁶ Csánki Dezső a még 1479-ben is meglévő országos vásártartási jog alapján Boldogasszonyfalvát a mezővárosok kategóriájába sorolta.⁷

A Zala Megyei Levéltár legkorábbi, a mai Zalaboldogfa közösség nevét tartalmazó dokumentuma a fent említett – Boldogasszonyfalvai (de Bodogazzonfalwa) – Boldizsár nejének zálogügyletét magában foglaló, 1429. április 7-én kelt oklevél.⁸

A Tompa nemzetség birtoklásának tartós jogalapját biztosította Albert király 1438. november 19-én kelt oklevele, amelyben részben kérelemre, részben figyelembe véve Bodogazzonfaluai Tompa „dictus”⁹ András fiának, Benedeknek és elődeinek a kü-

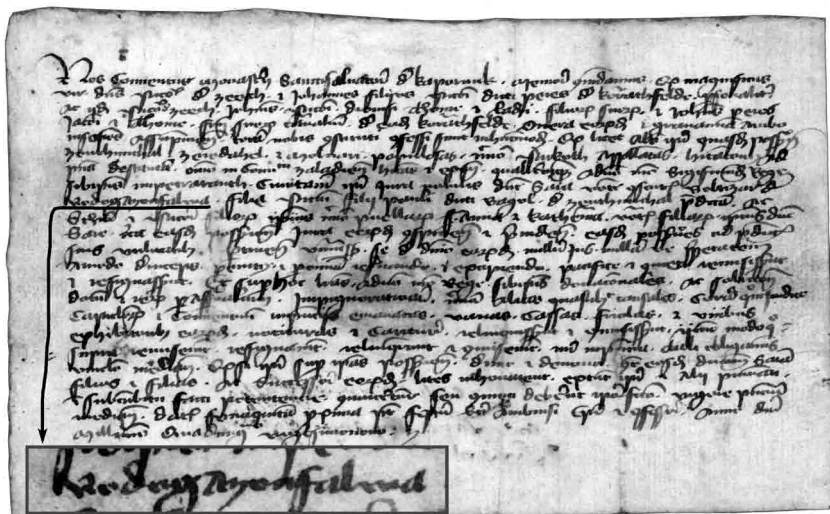
⁵ MNL ZML XV.43. Holub József Zala megye történetére vonatkozó kéziratai és jegyzetei. Községek, gépelt kézirat. A–E. Háromkötetes. 199. o.; Zala vármegye története. Oklevéltár. 1. kötet. Budapest, 1886. 290. o.

⁶ MNL ZML XV.43. Holub József Zala megye történetére vonatkozó kéziratai és jegyzetei. Községek, gépelt kézirat. A–E. Négykötetes. 100–101. o.

⁷ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Budapest, 1897. 19. o.

⁸ A falu a férj nevében, nem pedig a zálogbirtokok helynevében szerepel. Bilkei Irén: Zala megye levéltára középkori okleveleinek regesztái (1019) 1240–1526. Zalaegerszeg, 2014. 47. o.

⁹ A kifejezés értelme: a Boldogasszonyfalvai, Tompa néven említett (Tompának mondott) András.

1. kép. Bodogazzonfalwa említése a helyi birtokos család tagjának, Boldizsárnak a személynevében. 1429. április 7.

lőnböző hadjáratokban szerzett érdemeit, a zalamegyei Bodogazzonfaluat és más településeket, amelyeket mind Benedek elődei, mind pedig ő maga a testvéreivel együtt eddig is békésen bírtak, új adomány címén adta a Zala folyóval és a rajta lévő vámmal és a felsorolt javak minden tartozékával Benedeknek és György nevű testvérének, azonkívül Bodogazzonfalua-i László fiának, Boldizsárnak; Mihály fiának, Cosmának és Cosma testvérének, Jánosnak; végül Lóránd fiainak, Istvánnak és Lórándnak, Benedek osztályos testvéreinek, mindegyiknek azon felosztás arányában, amint a birtokosztályt maguk között már megcsinálták.¹⁰ (Az oklevélben említett Zeelpusztában felismerhetjük a Zalaboldogfához közel fekvő Zélpusztá nevét.)

¹⁰ MNL Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) DL-DF 13260. Regesztája az adatbázisonline.hu oldal Collectio Diplomatica Hungarica menüpontjában olvasható (a letöltés ideje: 2022. július 25.).

A Hunyadiak korában a település birtokosai a Tompa és Lóránt családok voltak.¹¹ Tompa Imre ellen egyik zalai birtokostársa, Szántói Botka Ferenc panaszt emelt a nádornál, állítása szerint Tompa 1520-ban, Szent Mihály-nap körül felfegyverzett familiárisaival¹² együtt a petőbucsi szőlőhegyen szőlőt rabolt. A Tompa és a Lóránt famíliák atyafiságban álltak egymással. Boldogasszonyfalvai Lóránt (Loranth de Bodogazzonfa) István azért folyamodott Újlaki Lőrinc országbíróhoz, hogy iktassák be rokona, Tompa Imre özvegyét, Veronikát és ennek lányát, Margitot a hitbér címén neki járó boldogasszonyfai, bagodi vagy kutasi, alibántfalvai és ollári birtokokba. Újlaki a kérelemnek eleget téve 1520. december 22-én utasította a kapornaki konventet (hiteleshelyi tevékenységet gyakorló szerzetesi testületet) a birtokokba iktatás elvégzésére. (Az 1519-ben már néhaiként említett Tompa Imre egyéb falvakban is birtokos volt, egykori birtokállománya átnyúlt a Vas vármegyei Telekesig.)

A 16. század elején a településnév fokozatos rövidülését figyelhetjük meg: 1511-ben és 1514-ben kelt, a Tompa család tagjait említő oklevelekben már mint Boldogfalvát (Boldogfalwa, illetve Bodogffalwa) említik a falut.¹³ A „falva” végződésű településnevek rövidülésének jelenségét, a „fa” végződésre való módosulását Torkos Sándor nyelvész már a 19. század közepén megfigyelte, 1856-ban megjelent tanulmányában többek között éppen Boldogfát hozta fel példának.¹⁴

¹¹ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Budapest, 1897. 19. o.

¹² Familiáris: valamely nagybirtokos szolgálatában álló kisebb birtokos.

¹³ Bilkei Irén: Zala megye levéltára középkori okleveleinek regesztái (1019–1240–1526. Zalaegerszeg, 2014. 123–124., 131., 145., 155–156. o.

¹⁴ Torkos Sándor: A' göcseji nyelvjárás. In: Magyar Nyelvészet, 1. évfolyam (1856) 5–6. szám, 220. o.

A Boldogasszonyfalvából így lett Boldogfalva, majd később Boldogfa, végül – az 1898. évi IV. törvény 2. §-a alapján – Zalaboldogfa.¹⁵

16-17. SZÁZAD

Az 1526. évi mohácsi csatavesztést követő török terjeszkedés, Kanizsa 1600. évi eleste az Egerszeg végvár közelében meghúzódo Boldogasszonyfalva–Boldogfalva életére is komoly hatást gyakorolt, hosszú időre a Magyar Királyság és a török hódoltság határvidékéhez közeli elhelyezkedése határozta meg történetét.

A Boldogfalvi Tompa Imre magszakadását¹⁶ követő időszakban a forrásokban új birtokos családok neveivel is találkozunk. Ezek azonban leányágon feltehetően kapcsolódtak a Tompa famíliához. Székely Demeter felesége, Orsolya (Boldogasszonyfalvai Tompa László leánya) révén vált birtokossá a faluban, zálogbirtokosként való beiktatására I. Ferdinánd király 1532. június 16-án adott utasítást.¹⁷ Hasonlóképpen Pölöskei Ördög Gergely is neje – Tompa Margit – révén vált érdekeltté Boldogfalván.¹⁸ 1543-ban Rajki István beiktatásáról intézkedett az uralkodó – többek között – egy boldogfalvai birtokrészbe.¹⁹ Az 1540-es években hosszas jogvita folyt a volt Tompa javak – köztük Boldogfalva – birtoklásáról Rajki és a többi birtokos (elsősorban a Székely,

¹⁵ Budapesti Közlöny, 1909. március 21. (43. évfolyam 66. szám) 10. o.

¹⁶ Bilkei Irén: A Zalavári és Kapornaki Konventek hiteleshelyi levéltárának oklevélregesztái 1542–1544. Zalaegerszeg, 2002. 61. o.

¹⁷ Bilkei Irén: A Zalavári és Kapornaki Konventek hiteleshelyi levéltárának oklevélregesztái 1527–1541. Zalaegerszeg, 1999. 56. o.

¹⁸ Bilkei Irén: A Zalavári és a Kapornaki Konventek hiteleshelyi levéltárának oklevélregesztái 1545–1548. Zalaegerszeg, 2008. 31. o.

¹⁹ Bilkei Irén: A Zalavári és Kapornaki Konventek hiteleshelyi levéltárának oklevélregesztái 1542–1544. Zalaegerszeg, 2002. 61. o.

Bazsó és Pölöskei Ördög családtagok, feltehetően leányági Tompa örökösök) között.²⁰

A 16. század közepén „Boldog ffalwa” világi birtokosai Székely Demeter és Basó György (ők ketten együtt 7,5 portával és 3 zsellérral rendelkeztek), Eördögh Gergely (4,5 porta, 2 zsellér) és özvegy Gosztonyi Mihályné (5 porta, 1 zsellér, 1 újonnan létesült jobbágytelek) voltak. Emellett a helybeli plébános is bírt egy portát és egy zsellért. Ha csak a porták mint adóegységek összes számát (18) tekintjük, Boldogfa ekkor jelentékenyebb helység volt későbbi anyaegyházánál, Bagodnál (Hagyárossal együtt 2 porta) vagy más, a későbbi évszázadokban nagyobb lélekszámmal bíró településeknél, például Salomvár (Ákosfalvával együtt 4 porta) vagy Lövvő (10 porta).²¹

Fontos hangsúlyozni, hogy a fenti összeírás bizonyítja, hogy ekkor még önálló plébániája (és plébánosa) volt a falunak, amely azonban a török hódoltság időszakát nem élte túl.

Az 1564. évi vármegyei jobbágyporta-összeírás szerint Boldoghfalwa településen Tompa Kristóf, Basó György, idősebb Eördögh György és Egervári István egyenként $\frac{1}{2}$ portával bírt, míg Sitkey Pálnak egy egész portája volt.²²

A szigetvári szandzsák kanizsai náhijének²³ 1579. évi összeírásában az Egerszeg körzetében fekvő „Bódogfaluja” 190 akcse adóval szerepelt.²⁴ Ebben a forrásban azonban a település a török szempontból még hódolatlan lakott települések kategóriájába tartozott, amelyek az oszmán adóztatás szempontjából

²⁰ Bilkei Irén: A Zalavári és a Kapornaki Konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1545–1548. Zalaegerszeg, 2008. 31., 61., 80–81. o.

²¹ Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. II. kötet. Szerk. Mak-say Ferenc. Budapest, 1990. 936., 939., 959., 970. o.

²² MNL ZML IV.1.e. Nemességi ügyek. Nemesi összeírások.

²³ A szandzsák és a náhije az Oszmán Birodalom közigazgatási egységei voltak.

²⁴ Sz. Simon Éva: A hódoltságon kívüli „hódoltság”. Oszmán terjeszkedés a Délnyugat-Dunántúlon a 16. század második felében. Budapest, 2014. 253. o.

adóalany nélkülinek tekinthetők voltak, ezzel összefüggésben a törökök a falu lakói közül nem tudtak senkit összeírni. A szakirodalom kifejezésével élve Boldogfa ekkor csupán az oszmán „igényterület” részét képezte.²⁵

1592-ben Török Farkas gyermekeinek, valamint Nádasdy Farkas gyermekeinek és unokáinak képviselője nyilatkozatában a szomszédokat eltiltotta attól, hogy birtokaikon – köztük Bódogfalván – a földet, erdőket, réteket, legelőket használják. Bizonyosan a mai Zalaboldogfáról volt szó, mert a felsorolt egyéb birtokok jelentős átfedést mutatnak a korábban ismertett forrásokban szereplő Tompa-féle birtokegyüttes egyéb településeivel.

Egerszeg földesura, Monoszlói András veszprémi püspök Zala vármegye 1597. június 11-ei közgyűlésén képviselője útján tiltakozott több Egerszeg környéki falu – köztük Bódogfalva – lakóinak magatartása ellen, mivel azok az egerszegi várhoz menet rendszeresen használták a rossz állapotban levő hidakat és töltéseket. A püspök-földesúr arra hivatkozva, hogy neki is rendszeresen kell szállítani hadianyagot a vár, a szomszédos helyek és az egész környék megmaradása érdekében, és a gátak helyreállítását saját erejéből nem tudja elvégeztetni, úgy nyilatkozott, hogy amennyiben a megnevezett falvak lakosai nem segítenek a helyreállításban, vámot fog szedni tőlük.²⁶

Egy 1630. évi összeírásban Boldogfalva községnél Bebesi Ferenc, Szabó Mihály és Haigató Mátyás szerepel. Az utóbbi a Boldogfán a későbbiekben jelentős számban élő, tősgyökeresnek számító Hajgató köznemesi család elődje.²⁷ (Haigató Mátyás és

²⁵ Sz. Simon Éva: A hódoltságon kívüli „hódoltság”. Oszmán terjeszkedés a Délnyugat-Dunántúlon a 16. század második felében. Budapest, 2014. 98–100. o.

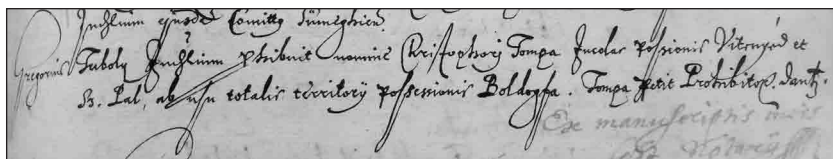
²⁶ Bilkei Irén – Turbuly Éva: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1555–1711. I. kötet. 1555–1609. Zalaegerszeg, 1989. 51., 84. o.

²⁷ MNL ZML IV.1.e. Nemességi ügyek. Nemesi összeírások.

testvére, Péter nemesítő oklevelét egy évvel korábban, 1629-ben hirdették ki Zala vármegye közgyűlésén.)²⁸

Széchenyi György veszprémi püspök 1648-ban Tompa Kristóf hét, Boldogfalva községben élő jobbágyával szemben tizedfizetés elmaradása miatti követeléssel lépett fel (a jobbágyok közül Gombos Máté, Kelemen Ferenc, Mosar – valószínűleg: Mozsár – György, Major Mihály és Chöbör Mátyás neve azonosítható egyértelműen).²⁹

Zala vármegye 1653. december 18-án Körmenden tartott közgyűlésén Tompa Kristóf kérésére eltiltották Vitenyéd és Szentpál falvak lakóit Boldogfa területének használatától.³⁰ A jegyzőkönyvi bejegyzés azért is figyelemre méltó, mert itt már egyértelműen a mai, rövidült elnevezéssel szerepel a falu neve egy hivatalos dokumentumban.

2. kép. Részlet Zala vármegye 1653. december 18-ai jegyzőkönyvéből: Tompa Kristóf kérésére eltiltják a vitenyédieket és a szentpáliakat Boldogfa használatától. Boldogfa korai említése a mai alakjában.

Csány György 1648 januárjában Körmendről, Batthyány Ádámnak küldött levelében beszámol egy török portyáról, amelynek során a hódítók Telekesről jövet Boldogfán – miután vilá-

²⁸ Turbuly Éva: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II. 1611–1655. Zalaegerszeg, 1996. 60. o.

²⁹ MNL ZML IV.14.a. Polgári perek. 1648. Fasc. 7. No. 7.; MNL ZML XV.61. Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés. Boldogfa. 39. sz.

³⁰ Turbuly Éva: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II. 1611–1655. Zalaegerszeg, 1996. 125. o.

gosságot láttak – rajtaütöttek egy házon. Az épületet fel is gyújtották, foglyokat ejtettek, a támadásnak halálos áldozata is volt.³¹

Szintén a török idők nehézségeit mutatja Hajgató Mihály boldogfalvai lakos feleségének, Katának az esete, aki a 17. század közepén török fogságba került.³²

Egy – már Kanizsa 1690. évi felszabadítását követően készült – 1697. március 31-én kelt összeírás izgalmas korban keletkezett: még említést tett Boldogfa korábbi török földesuráról (a kanizsai Segesty Hustay Ispaya) is. Keresztény földesurakként a Haigato családot is megnevezték, és olvasható „Farkas Istuan”, a boldogfai Farkas család egy korai tagjának neve is. A dokumentumban nemes Haigato Jánoson, Miklóson, Istvánon és Ferencen kívül – mai helyesírással – Szabó Mihály, Kis Mihály, Kovács (Kouacz) János, Kraliz István, Kuttisy (Kutassy) István, Bihek István és Kovács (Kouacz) Ádám negyedtelkes gazdák is szerepelnek.³³

Egy 1715-ben készült tanúvallomási jegyzőkönyv fontos adatokat szolgáltat az ősi birtokos család kései tagja, Tompa Kristóf és a Farkas család megjelenése közötti átmeneti korszakra – a 17. század második felére – nézve. Az egyik kérdés arra vonatkozott, hogy Farkas István, Péter és János boldogfai birtokosok apja, a Vas vármegyéből származott néhai Farkas Mihály tartott-e valamilyen rokonságot az egykori boldogfai földesúr Tompa Kristóffal. A Ságodban lakó nemes Koltai János tanú azt felelte, hogy nem tudja, hogy tartott-e rokonságot Tompával, viszont szerint Farkas Mihály Haigato Ferenc, Miklós és János engedelmeiből vásárolta meg a boldogfai jószágát. A dokumen-

³¹ A levéltár is használja már a Bodogfa, Boldogfa névalakokat. MNL ZML XV.61. Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés. Boldogfa. 37. szám.; Batthyány-missilisek (MNL OL P 1314) 8975. sz.

³² MNL ZML IV.14.a. Polgári perek. 1648. Fasc. 7. No. 29.; MNL ZML XV.61. Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés. Boldogfa. 38. sz.

³³ MNL OL E 156 a. Urbaria et conscriptiones. Registrata. Fasc. 10. No. 37. 40–41. o.

tum egyik kérdése azt az álláspontot fogalmazta meg, miszerint Hajgatóék tartottak atyafiságot Tompa Kristóffal, és Tompa halálát követően örökösei Hajgatóékat „kínálták meg” a jószág megvásárlásával. Mivel nekik akkor erre nem volt lehetőségük, Hegyi Mihálynak – akinek felesége Hajgató lány volt – adtak szabadságot erre. Hegyi a birtok megszerzésében társul fogadta Farkas Mihályt. Hegyi azonban rabság – feltehetően török fogásba esés – miatt nem adhatta meg a szükséges összeget, így maradt Farkas a boldogfai jószág birtokában.³⁴

A két meghatározó boldogfai família között birtokviták is kialakultak: a Hajgató család egyik tagja, Miklós 1700-ban beperelte Farkas Istvánt.³⁵

BOLDOGFA TÁRSADALMA ÉS GAZDASÁGA A 18. SZÁZADBAN

Néhány évvel a török Zalából való kiűzését követően, 1702. január 9-én, egy Kanizsán kelt latin és német nyelvű összeírásban Boldoghfa falu (pagus) birtokosaként már szintén szerepel a Farkas család (a mellettük birtokosként megemlített „Hargotti” famiglia feltehetően a Hajgató családnévnek az idegen nyelvű szerző által eltorzított alakja lehet).³⁶

Már a török uralom alóli felszabadító háborúk, valamint a Rákóczi-szabadságharc esztendeit követő békésebb időszakban született meg az az összeírás, amelyben a boldogfai adózó családkról olvashatunk. Az 1715. évi, egész megyét számba vevő forrás a falu földesuraiként a Farkas és a Hajgató családokat nevezi meg. Tizenkét adózó családfő nevét jegyezték fel, közülük heten jobbágyként (colonus), míg öten zsellérként (inquilinus)

³⁴ MNL ZML IV.1.aa. Tanúkihallgatási jegyzőkönyvek. 1715. Fasc. 10. No. 36.

³⁵ MNL ZML IV.14.a. Polgári perek. 1700. Fasc. 19. No. 3.

³⁶ MNL OL E 156 a. Urbaria et conscriptiones. Registrata. Fasc. 27. No. 52. 6. o.

szerepelnek. A faluközösség élén ekkor Takács János jobbágy állt mint községbíró (iudex). Rajta kívül jobbágygazdák voltak még Erdei András, Tóth Balázs, Kovács Miklós, Pintér Mihály, Zupanek Miklós, valamint egy György keresztnévű, nehezen olvasható családnévű férfi, míg egy-egy zsellérháztartás élén állt Farkas János, Kis Miklós, Horvát János, Kis Tamás és Zupanek Mihály.³⁷ Egy néhány évvel későbbi összeírásban csupán hat zalaboldogfai adózó (jobbágy) háztartás családfőjének neve olvasható (Takács János bíróról, Tóth Miklós, Erdey András, Pintér Mihály, Kovács György, Suppánek János).³⁸

A viszonylag békésebb időszakban sem mentesült a falvak népe a katonatartás nehéz terhétől. 1712 végén például arról született vármegyei közgyűlési döntés, hogy a Thyrheimb-féle ezred (regiment) Geisler-féle zászlóaljának (kompániájának) ellátására Boldogfa 3 „orális porció” szolgáltatására köteles (az orális porció a helyben elszállásolt katonák kenyérrel és hússal való ellátását jelentette). Ugyanekkor kötelezettséget róttak Andrásfidára és Bagodra is, míg például Salomvár és Teskánd 2 porció szolgáltatására volt köteles.³⁹

A Boldogfán a 17. század végén ténylegesen birtokot szerző Farkas család III. Károly királytól 1716-ban adománylevelet kapott – más falvakban elhelyezkedő javaik mellett – a boldogfai ingatlanaikra (a birtokszerző Mihály fiai a 18. század elején István, Péter és János voltak).⁴⁰

Az ettől az időszaktól a „boldogfai” nemesi előnevet viselő Farkas család nemcsak a község meghatározó birtokos famíliája

³⁷ MNL ZML IV.1.ha. Népszámlálások. 1715. évi népszámlálás. 199. (201.) o.

³⁸ MNL ZML IV.1.hb. Népszámlálások. 1720. évi népszámlálás. 176–177. o.

³⁹ Tóth Péter: Zala vármegyei közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái III. 1656–1716. Zalaegerszeg, 2012. 203–205. o.

⁴⁰ Boldogfai Farkas Ákos András: Farkas (boldogfai). In: Nobilitas. XIII. évfolyam. Budapest, 2017. 56. o.

lett, hanem jelentős szerepet játszott Zala vármegye közéletében is. A család tekintélyes tagjai közül kiemelendő Farkas Ferenc, aki 1761 és 1769 között Zala vármegye másodalispánja, valamint fia, Farkas János, aki 1773 és 1786 között megyénk főjegyzője volt.⁴¹ A falu régi templomának 18. századi újjáépítése is – sekrestye és oratórium kialakításával – a Farkas családnak köszönhető.⁴²

Mindeközben a Hajgató nemesi család is megszakítás nélkül Boldogfán élt a következő évszázadokban. Ez a nemzetség azonban – amint a későbbi adatok alapján látni fogjuk – jelentősen elszaporodott, tagjai az elaprózódott birtokaikkal már jelentősen elmaradtak a faluban dominánssá váló Farkas család anyagi helyzetétől.

Egy 1736. évi adóalap-összeírás szerint már egyértelműen a boldogfai Farkas család volt a falu legjelentősebb földesura: özvegy Farkas Jánosnét 6, míg Farkas Istvánt 5 jobbágycsaládfővel írták össze. Ugyanekkor kisebb birtokosok voltak özvegy Farkas Péterné, Mátay Mihály (1 jobbággyal), Szládovits János⁴³ (1 jobbággyal), özvegy Allacher Györgyné (2 jobbággyal) és Vas vármegyei, sáli illetőségű Németh Ferenc (1 zsellérrel), Hajgató Sándor, Pál és István (1–1 zsellérrel), valamint a salomvári Horváth Ferenc (1 zsellérrel).⁴⁴

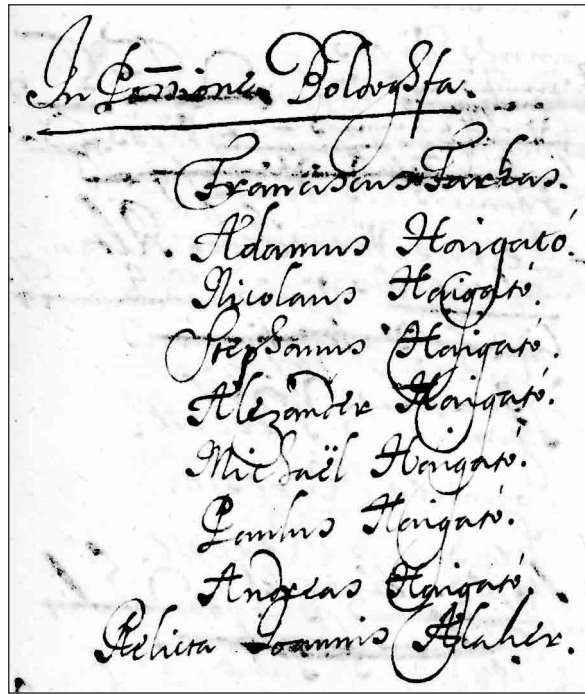
Egy 1738. évi nemesi összeírás Boldogfán Farkas Ferencet, a Hajgató család hét férfi tagját (Ádám, Miklós, István, Sándor,

⁴¹ Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2000.; Boldogfai Farkas Ákos András: Farkas (boldogfai). In: Nobilitas. XIII. évfolyam. Budapest, 2017. 56–57. o.

⁴² MNL ZML XV.61. Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés. Boldogfa. 77. szám.

⁴³ A forrásokban különböző névalakokkal – Szladovics, Szládovics, Szládovits – szereplő családnevet egységesen az 1829. és 1845. évi nemesi összeírásban olvasható formában (Szládovits) tüntetjük fel.

⁴⁴ MNL ZML IV.9.a. Általános adóalap-összeírások. 1736. Fasc. 6. 23.

3. kép. Boldogfa nemesei 1738-ban.

Mihály, Pál, András), valamint özvegy Allahér Jánosnét vette számba.

A korszakban természetesen a kisebb nemesek is tarthattak cselédséget. 1750-ben például Német György felesége, Éva asszony tett vallomást egy verekedő hagyárosi férfi ügyében – az asszony férje a boldogfai nemes Hajgató Pál juhásza volt.⁴⁵

Az 1769. évi járási nemesi összeírásban a Hajgatók mellett már olvashatók további – a faluban a későbbiekben is jelen lévő – köznemesi családok nevei is (Kutassy, Zelkó, Lukács, Hegyi).⁴⁶

⁴⁵ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 383. sz. 1750. november 10.

⁴⁶ MNL ZML IV.1.e. Nemességi ügyek. Nemesi összeírások.

A boldogfai birtokos nemesi családok között szoros rokonsági kapcsolatok álltak fenn. A 18. század első felében boldogfai Farkas Péter leányainak férjei között Alacher és Hajgató nevű férfiakat is találhatunk, emellett egy másik nővérnek Szládovits Jánossal kötött házassága alapozta meg a Boldogfa történetében szintén fontos szerepet játszó Szládovits család falubeli birtokát.⁴⁷ A Szládovitsok pedig közeli rokonságban álltak a Bolla István, Dely János és Kováts Boldizsár 18. századi boldogfai földbirtokosokkal.⁴⁸

A 18. század derekán, 1748–1750 körül egy olyan részletes népesség-összeírás készült Boldogfáról, amelyben a falu minden lakóját – tekintet nélkül társadalmi helyzetére – nevének és életkorának feltüntetésével felsorolták. 94 háztartásban 422 boldogfai lakost vettek számba. Az összeírók két családfő esetében használták a „Dominus” (úr) szó rövidítését (a feleségével Annával, özvegy édesanyjával, Dorottyaival és András, János, Ferenc, Mihály, Anna gyermekeivel összeírt boldogfai Farkas Ferenc, valamint a feleségével, Annával és hétfős cselédségével számba vett Dely [Delly] János esetében).⁴⁹

Az 1757. évi egyházmegyei lélekösszeírás során 320 gyónóképes személyt írtak össze Boldogfán. Az alsóbagodi plébánia többi falujának adataival összevetve azt látszik, hogy közülük Boldogfa volt a legnépesebb; nem csak a többi leányegyháznál – Felsőbagod, Vitenyéd, Andráshida, Apátfa, Hagyáros, Kálócfa, Kiskutas – volt lélekszámban jelentősebb, hanem magánál az anyaegyház Alsóbagod falunál is jóval többen éltek itt.⁵⁰

⁴⁷ Boldogfai Farkas Ákos András: Farkas (boldogfai). In: Nobilitas. XIII. évfolyam. Budapest, 2017. 62. o.

⁴⁸ Boldogfai Farkas Ákos András: Szládovits (szladeoviczi). In: Nobilitas. XVIII. évfolyam. Budapest, 2022. 251–252. o.

⁴⁹ Ördög Ferenc: Zala megye népességösszeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771). I. kötet. Budapest–Zalaegerszeg, 1991. 247–256. o.

⁵⁰ Ördög Ferenc: Zala megye népességösszeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771). III. kötet. Budapest–Zalaegerszeg, 1993. 540. o.

A Mária Terézia-kori úrbérrendezés során négy földesurat vettek számba a faluban. Közülük csupán Bolla Istvánnak és Farkas Ferencnek voltak úrbéres birtokállománnyal rendelkező jobbágysai, Dereskey Jánoshoz és Kovács Boldizsárhoz csupán házas zsellérek tartoztak.

*1. táblázat. Boldogfa földesurai, úrbéres birtokállományuk, valamint jobbágaik és zsellérek a Mária Terézia-féle úrbérrendezés idején*⁵¹

<i>Birtokos</i>	<i>Telek</i>	<i>Hold</i>	<i>Jobbágy</i>	<i>Zsellér</i>
Bolla István	1,375	47	6	–
Dereskey János	–	–	–	2
Farkas Ferenc	1	34	2	7
Kovács Boldizsár	–	–	–	2

A Mária Terézia-kori úrbérrendezés idején a boldogfai jobbágyok is nyilatkoztak az úgynevezett kilenc kérdőpontos vizsgálat során feltett, a földesúrral szembeni kötelezettségeikre vonatkozó kérdésekre. A keltezés nélküli, de feltehetően 1768/1769 körül készült⁵² dokumentum szerint kilenc boldogfai parasztember válaszolt a helybeli jobbágyság nevében: Szekeres Ádám, Suppanek István, Csordás István, öregebb Suppanek István, Horváth István, Suppanek János, Balaskó János, Erdei János és Kócs György, közülük négyen – Csordás, Horváth, Suppanekék közül pedig az idősebb István és János – falusi esküdtként a helység előljárai is voltak. A vallomást tevők Bolla „úrról” és

⁵¹ Fónagy Zoltán: A nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. Adattár. I. kötet. Budapest, 2013. 654. o.

⁵² A Boldogfán eljáró Nagy László alszolgabíró és Vizlendvay Farkas vármegeyi esküdt ezekben az években vette fel közösen más zalai falvakban is a paraszti vallomásokat. Horváth Zita: Paraszti vallomások Zalában. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 2006. 78., 128., 305. o.

Farkas Ferencről mint földesurakról tettek név szerint említést. A parasztemberek elmondták, hogy a faluban urbárium nincsen és nem is volt, ketten contractus (szerződés), a többiek pedig szokás szerint teljesítették kötelezettségeiket a földesurak felé. Magukat mindannyian szabadmenetelű jobbágnak tartották, bár azt is elmondták, hogy Farkas Ferenc földesúr öt saját jobbágyát – köztük a nyilatkozó Suppanek Istvánt és Jánost is – örökös jobbágyának tekinti. A falu mezőgazdasági adottságairól elmondták, hogy vizeik elegendő mennyiségben állnak rendelkezésre, legeltetőhelyük azonban „kicsin”, földjeik középtermékenységűek. A Bolla-féle részen egy hat év óta pusztá, az uraság birtokában levő házhely is volt. A boldogfai marhatartó gazdák minden héten egy nap robotot szolgáltak földesuruknak. A szántás során az uraság a két erősebb marhával való munkát fogadta el robotként, a „másféle szekerezést” pedig négy marhával. Kilenced és ajándék adására viszont – elmondásuk szerint – soha nem voltak kötelesek.⁵³

Vályi András három évtizeddel később megjelent országleíró munkájában a boldogfai határról a következőket jegyezte meg: „ambár réttye nem elegendő, fája pedig épen nints, második Osztálybéli”.⁵⁴

Az urbáriummal kapcsolatos munkálatok alkalmat adtak a jobbágyoknak a panaszaik, sérelmeik előadására is. A Vaspörben élő Supánek István Balogh László királyi biztoshoz⁵⁵ cím-

⁵³ Horváth Zita: Paraszti vallomások Zalában. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 2006. 35–36. o.

⁵⁴ Vályi András: Magyarország leírása. Mellyben minden hazánkbeli Vármegyék, Városok, Faluk, Puszták; uradalmak, fábrikák, huták, hámorok, savanyú, és orvosló vizek, fürdőházak, nevezetesebb hegyek, barlangok, folyó vizek, tavak, szigetek, erdők, azoknak hollételek, Földes Urok, fekvések, történettyek, külömbféle termésbeli tulajdonságaik, a’ betűknek rendgyek szerint feltaláltatnak. I. kötet. Buda, 1796. 240. o.

⁵⁵ Balogh László 1772 és 1779 között Zala vármegye főispáni helyettese volt.

zett folyamodványában elpanaszolta, hogy Boldogfán, Farkas János földesúr fundusán, de a saját költségén épült házát és melléképületeit, valamint 5 hold irtásföldjét, amelyet még atyjával együtt irtott, az említett földesúr – egyébként vármegyei aljegyző – ingyen elvette. Farkas erre a telekre építette fel kőből épült házát. Emellett annak ellenére, hogy Supánek tagadta, hogy örökös jobbágya lenne, Farkasnak pénzért kellett magát megváltania. A házhelyhez tartozó földek helyett pedig „alávaló, sovány földeket” kapott, elégedetlensége miatt pedig földesura megfenyegette. Erdei János boldogfai adózó (contribuens) azt sérelmezte, hogy a kapornaki apátság mint földesúr által néhai édesatyjának, Erdei Andrásnak irtásra átengedett földet, amelyet ketten nagy munkával irtottak ki, a közelmúltban elhunyt apát⁵⁶ rokonának, Balogh Katalinnak a férje, Döröskey János kártalanítás nélkül elvette. A boldogfai „faluság”, azaz a faluközösség kérelmében. Bolla István földesúrral szemben számos panaszt emelt. A legeltetéssel kapcsolatos szigorú bánásmódja mellett megemlítették azt is, hogy Pintér Ferenc nevű jobbágycsapat egy száraz fa levágásáért keményen megverette. Emellett Bolla fizetség nélkül elhordatta Pintér lendejét,⁵⁷ amelyet a „szegény legény” jobbágycsapat a másnak felesben kiadott földje után kapott.⁵⁸

A 18. századból már a cigányság jelenlétére is vannak forrásaink. Kulmon Péter szentlőrinci jobbágycsapat 1758-ban egy Kanizsán tartott sokadalomban (azaz vásáron) két kancát – egy sárga és egy feketeszőrűt – vásárolt. Ezeket aztán körülbelül három hét múlva eladta a Boldogfán tartózkodó öreg Gócza (a család a Bicskei néven is ismert volt) Jankó nevű cigányember Jankó

⁵⁶ A beadványban az 1762-ben meghalt Kecskés László kapornaki apát tévesen mint Kecskés Ferenc szerepel. Kovács Imre: A türjei Premontrei Prépostság története. Szerk. Gyimesi Endre. Zalaegerszeg, 1991. 132. o.

⁵⁷ A lendej hüvelyes növény, amelyet részben takarmány céljából, részben borsószemű magjáért, részben ehető gumójáért termesztettek.

⁵⁸ MNL ZML IV.1.ga. Urbéri ügyek. Urbáriumok. 243. sz. Boldogfa.

Kereftzt és Vezeték Nevek <i>Boldogfalj</i> <i>Helység beliciknel.</i>		Jobbágy Helynek.		Eftendobéli Szolgálat vagy Robot.		Kilenczed.	Adózások.							
		Belső Külfő		Marha.	Vagy E helett kézi Szolgálat.		Eftendobéli Arenda.	Tulre való Fa.	Fonyás.	Ki főzött Vay.	Kappany.	Cékte.	Tójtás.	
		Mivolta.												
		Főnyő Mértre való.	Számó Föld Hold.	Rét Szeketre való.										
Jobbágy Helynek Mindmőge.		No.	Nap.			Flor.	Uj.	Funt.	Icz.	No.				
<i>Farkas Ferencz 28</i> <i>né Sine arado.</i>														
1	<i>Csekerecs István</i>	12	33	98	24	52	1	1/2	3		1	1	2	
2	<i>Csupánék István</i>	12	18	98	24	49	1	1/2	3		1	1	5	
<i>Magos bajorbancs</i> <i>ho Kallerech.</i>														
<i>Köcske György</i>					18		1							
<i>Takács János</i>					18		1							
<i>Balogh János</i>					18		1							
<i>Molnár István</i>					18		1							
<i>Jóó Ferencz</i>					18		1							
<i>Csupánék János</i>					18		1							
<i>Tóth Miklós</i>					18		1							
<i>Bolla István</i>														
<i>bagyrai.</i>														
3	<i>Pondás István</i>	54	48	114	4	52	1	1/2	3		1	2	9	
4	<i>Doronicz Ferencz</i>	18	2	48	3	19	1	1/2	1		1	10		
5	<i>Cakarov Miklós</i>	14	1	52	1	23	1	1/4	1/2		1	8		
6	<i>István S István</i>	14	1	64	1	19	1	1/4	1/2		2	8		
7	<i>Endi János</i>	14	38	48	3	22	1	1/4	1/2		1	9		
8	<i>Csupánék István</i>	14	38	58	1	30	1	1/4	1/2		1	3		
<i>Dereky János</i>														
<i>magos bajorbancs</i> <i>ho Kallerech.</i>														
<i>Andrák György</i>					18		1							
<i>Kornács István</i>					18		1							
<i>Koray Boldogfalj</i> <i>magos bajorbancs</i> <i>ho Kallerech.</i>														
<i>Tóth János</i>					18		1							
<i>Krajczár János</i>					18		1							
		26												

4. kép. Boldogfa 1768. évi urbáriumának melléklete,
a jobbágyság felsorolásával.

nevű fiának 27 forintért. Az árát azonban nem kapta meg. Miután maga nyomozott utána, októberben rátalált a közben Rába-hídvégre költözött lókereskedő cigányra, aki atyjához jött Boldogfára. A közben a kutasi Varga István két lova ellopásával is gyanúsított Gócza Jankó kihallgatásából kitűnt, hogy a lókupec meglehetősen mozgékony életmódot folytatott, több Zala és Vas vármegyei településen adott-vett és cserélt lovakat. Nem véletlen, hogy a jegyzőkönyvek a Bicskei más néven Gócza család tagjainak csak mint tartózkodási helyét említik Boldogfát.⁵⁹ Feltételezően Góczáéknál letelepedettebb életmódot folytatott a Kaponaki nagyobb járás (a későbbi Egerszegi járás) cigányainak (őket ekkor neocolonusoknak nevezték) 1776. évi összeírásában Boldogfán számba vett Horváth János, akit feleségével, Horváth Rozinával, valamint egyéves lányukkal, Katalinnal írtak össze.⁶⁰

Az első, II. József császár uralkodása (1780–1790) idején végrehajtott magyarországi népszámlálás Boldogfa községben 175 házat és 113 családot írt össze, birtokosként a Farkas és a Hajgató családokat nevezték meg. Ekkor a falu jogi népessége 545, míg tényleges népessége 541 személy volt (az eltérő számösszegeket a 20 távollévő helybéli és a 16 jelenlévő idegen figyelembevétele alapozza meg). 260 boldogfai férfit (közülük házas: 96, nőtlen 164) és 285 boldogfai nőt vettek számba. A férfiak jogállására, társadalmi helyzetére vonatkozó részletes adategyüttes külön elemzést érdemel.⁶¹

⁵⁹ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 678. sz. 1758. október 19.

⁶⁰ MNL ZML IV.1.h. Népeségösszeírások. Cigányösszeírások. Kaponaki nagyobb járás, 1776. második félv. (Eredeti vármegyei jegyzőkönyvi szám: 1777. március 12.) 18/50. 12. o.

⁶¹ Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787). Szerk. Danyi Dezső – Lányi Zoltán. Budapest, 1960. 252–253. o.

2. táblázat. A boldogfai férfiak és fiúgyermekek megoszlása az első magyarországi népszámlálás (1784–1787) idején⁶²

Kategória	Fő	százalék (kerekítve)
nemes férfi	63	24,4
polgár férfi	1	0,4
paraszt férfi	39	15,1
polgár és paraszt örököse, férfi	35	13,5
zsellér férfi	43	16,7
egyéb férfi	9	3,5
szabadságolt katona	2	0,8
fiú sarjadék (1–12 éves)	51	19,7
fiú sarjadék (13–17 éves)	15	5,8
összesen	258	100,0

Ha a teljes férfinépességből (258 fő) leszámítjuk a fiúgyermekeket (66 fő), akkor 192 felnőtt férfit kapunk. Az utóbbihoz viszonyítva a nemes férfiak számát (63 fő), a kapott 33,2 %-os arány alapján arra következtethetünk, hogy a falu lakosságának közel egyharmada nemesi jogállású volt (túlnyomó többségük természetesen kisknemes lehetett). A parasztok, azok örökösei és a zsellérek (összesen 117 fő) a felnőtt férfinépesség több mint 60%-át tették ki, így megalapozottan feltételezhetjük, hogy a község lakosságát legalább ilyen arányban a nem nemesi/jobbágyi agrárnépesség tette ki.

A II. József császár által elrendelt kataszteri felmérést Zalabol-dogfán is megkezdték 1786-ban. Ekkor a faluhoz tartozó területnek vették a Martonfai promonthoriumot, azaz (szőlő)hegyet is. A falu tulajdonjogi viszonyait a következőképpen jellemezték: „Ezen boldogfai helység bizonyos dominiumban⁶³ nem lévén,

⁶² A kategóriák összesített száma (258 fő) kettővel eltér a teljes férfinépességként megadott számtól (260 fő).

⁶³ Dominium (latin): uradalom.

annak igazgatása vagyon a földesurak mellyett, kik közül nevezetesebbek Farkas János feőnotarius úr,⁶⁴ Farkas Ignác úr, Káldy József úr, néhai Dereskey János úr maradéki s több nemes uraimék, plenipotentarius⁶⁵ pedig nemes Lukács Mátyás.” Másik megfogalmazásban: „Boldogfai helység semmi dominiumban nem foglaltatik, hanem földesurak s nevezetesen Farkas János, Farkas Ignác, Káldy József, Dereskey János maradéki s más egyéb nemes urak, agilis személyek,⁶⁶ és ednyehány jobbágyok áltol bírattatik, a plenipotentariusnak pedig neve Lukács Mátyás.” A faluban a felmérést és az összeírást Peőczy Ferenc vezette, míg a falu részéről a meghatalmazott – tehát a kapcsolattartó – az egyik helyi köznemes, Lukács Mátyás volt.⁶⁷

A 18. század végének adózóival kapcsolatos adatok alapján bővíthetjük az általuk teljesítendő sokféle kötelezettséggel kapcsolatos ismereteinket, továbbá egy-egy helybeli falusi előjáró nevét is megismerhetjük.

Boldogfa adózó – azaz nem nemes – népességének adóterheiről, azok befizetésének rendjéről képet alkothatunk egy, az 1786. évre vonatkozóan fennmaradt adóbefizetési könyvecskéből.⁶⁸ A Csillagh Ádám aladószedő (particularis perceptor)⁶⁹ által 1786. június 28-án és 1787. január 22-én készített feljegyzésekből megtudhatjuk, hogy az adóévre hadiadó (contributio) címén nyolc alkalommal (1785. december 12., 1786 január 5., március 20., ápr-

⁶⁴ Farkas János Zala vármegye főnótáriusa, azaz vármegyei főjegyző volt.

⁶⁵ Plenipotentarius (latin): teljhatalmú megbízott.

⁶⁶ Az agilisek – akikről a későbbiekben még részletesebben lesz szó – olyan nem nemes személyek voltak, akik nőágon – anyai ágon vagy feleségük révén – kapcsolódtak a nemességhez.

⁶⁷ MNL ZML IV.13. II. József-féle kataszteri felmérés iratai. 490. sz. Boldoghfa. A levéltári forrásokból származó idézeteket modernizált átírással közöljük.

⁶⁸ MNL ZML IV.9.bb. Községek adóbefizetési könyvecskéi. 1. doboz. 45. sz. Boldogfa, 1786.

⁶⁹ Csillagh Ádám 1773 és 1786 között az Egerszegi járás aladószedője, 1786 és 1798 között Zala vármegye főadószedője volt.

rilis 20., május 23., augusztus 23., szeptember 21., október 28.) szolgáltattak be alkalmanként 16 és 64 forintnyi összegeket a boldogfai faluközösség által ezzel megbízott, név szerint megnevezett gazdák. Emellett természetbeli szolgáltatásként katonatartást is teljesítettek a boldogfai adózók: téli és nyári katonatartásra is valamivel több mint 24–24 forintot számítottak be. A másik fontos közterhet jelentő „háziadó”, azaz a vármegye házi pénztárának (*domestica cassa*) részére teljesített hozzájárulásokról is olvashatunk. Ezek a feljegyzések hasonlóak a katonaiadó-befizetések regisztrálásához, például: „15. Febr. Adorján Páll, és Kramarits Joseff hoztak harmintzynyoltz for[intot]”.

Tamás János boldogfai öregbíró és Tóth Mihály helybéli esküdt 1790. április 1-jén bizonyítványt adtak Kramarits József boldogfai agilis részére, aki 1788 decemberében Kanizsáról zabot szállított (nyilvánvalóan a hadsereg ellátása céljából), és ennek során – a teher nagysága és a rossz minőségű út miatt – az egyik, körülbelül 40 forintot érő ökre annyira leromlott, hogy hazatérve semmi hasznát nem vehette. Kramarits kártalanítási igényének támogatására Tamás János boldogfai öregbíró és Szabó János esküdt Alsóbagodban, 1790. október 26-án keltezett bizonyítványukban azt is kijelentették, miszerint Kramarits az „ökre árának megtéréttésére annyira reászorult, hogy anélkül, ha csak nem kölcsönöz, magának más marhát nem szerezhet, következésképpen az háborúnak végéig nem várokozhat”.⁷⁰ (Megjegyzendő, hogy az említett boldogfai elöljárók mindannyian írástudatlanok voltak, a nyilvánvalóan a helyi jegyző által kiállított dokumentumokat a nevük mellett elhelyezett keresztvonással hitelesítették.)

⁷⁰ Az utalás nyilvánvalóan a Habsburg Birodalom és az Oszmán Birodalom közötti, 1788 és 1791 között folyt háborúra vonatkozik. MNL ZML IV.9.j. A török háborúban elpusztult államok összeírása. Mellékletek. Egerszegi járás. No. 12. Boldogfa. Hitelesített másolat.

Egy 1785. évi adat szerint Tóth Mihály volt a falu bírása, a nótáriusi (jegyzői) tiszte pedig egy helybeli nemesember, Hajgató Mihály töltötte be.⁷¹

BOLDOGFAI BÜNTETŐÜGYEK A 18. SZÁZADBÓL

A büntetőügyekkel kapcsolatban fennmaradt 18. századi tanúkihallgatások bár általános következtetések levonására nem alkalmasak, de értékes ismereteket, szemléletes leírásokat nyújtanak a korban élt emberek gondolkodásához, életmódjához.

1738-ban nemes Hajgató István kérésére egy állítólagos hatósági visszaéléssel kapcsolatban folytattak le tanúkihallgatást. Vargha János boldogfai mesterlegényt állítása szerint Sidy Pál alszolgabíró és Török Gáspár esküdt láncra veretve, fenyegetéssel arra vette rá, hogy mintegy elismerve bűnét – Haigató Istvánné asszonnyal való „közösködését” – alkudjon meg a vicegerenssel (az alispánt bizonyos jogszolgáltatási ügyekben helyettesítő tisztségviselővel). Ez alapján Vargha 7 forintot fizetett ki, elmondása szerint ártatlanul. Nemes Haigató Sándor tanú szerint a legényt verésekkel vették rá arra, hogy „vallana Haigató Istvánné, melyre az legény esküdött, testét és lelkét az eördögnek adta, ha volt soha is közi véle”.⁷²

1744-ben az előző évben a környéken járt, „Tótságrol lévő tótok” állítólagos lopása ügyében tanúskodtak Hajgató Ádám és Hajgató Pál boldogfai nemesek.⁷³

1747 szeptemberében boldogfai és más környékbeli legények Törjék László andráshidai földesúr kocsmájában juhászokkal verekedtek össze, amelynek során az egyik pásztor meg is halt.

⁷¹ MNL ZML IV.1.b. Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok. 1786. január 10. 66. sz. Korábbi szám: 1785. december 27. 411. sz.

⁷² MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 110. sz. 1738. július 27.

⁷³ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 210. sz. 1744. január 12.

Az egyik gyanúsítottat, a vármegye fogságában levő Norsics János boldogfai lakost a tanúk azzal védték, hogy „nagy részegsége miatt az korcsma ház előtt alutt”. Az eset során a boldogfai Taba Gergely „mintegy fölfuvalkodva, parancsolásképpen” egy másik boldogfait kérdőre vont amiatt, hogy egy juhással beszélgetett, mondván „mit keres közöttük, nem vagy te juhász, a gazda gazdának, juhász juhásznak barátja”.⁷⁴

1751-ben Berta János és Béres Jutka boldogfai házaspár konfliktusait rögzítették a vármegyei tisztviselők. A tanúk – Kovács Ádám, Téglás Ferenc jobbágya; Köcse Mihály, Farkas Ferenc jobbágya; Kovács Mihály és Norsics János, Eberhart György jobbágiai – szerint az asszony már több alkalommal elbujdosott a férje elől, az egyikük hideg időben az istállójában a jászolban talált rá. Ugyanakkor az egyik tanú egyszer egy veszekedés következményeként Berta Jánost az apósa, Béres Mihály hasán látta ülni – az utóbbi kezében egy csákány volt. Az asszonyt apja és anyja is férje elhagyására buzdította.⁷⁵

1755-ben egy boldogfai nőt gyermekvesztéssel gyanúsítottak, és ennek körülményeiről több boldogfai lakost hallgattak ki. Az asszony férje mint gyalogos katona távol volt, eközben ő több helyen szolgált. Végül anyjánál lakott Boldogfán. A tanúvallosok szerint véres inge vezetett annak gyanújához, hogy gyermeket szült. Miután „a falubéliek egyben gyűltek”, elhatározták, hogy gyermekvesztés miatt „megh köll fognyi, amindhogy megh is fogták”. Miután a falu bábaasszonyának segítségével az asszonyok a nő „mellét meghfejették” és „valóságos teje folt néki”, elismerte, hogy szült, „de az gyermeke úgymond darabosnak szakadozott ell tüle”.⁷⁶

⁷⁴ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 283. sz. 1747. szeptember 26.

⁷⁵ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 404. sz. 1751. június 21.

⁷⁶ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 536. sz. 1755. április 4.

1773. augusztus 10-én néhány boldogfai lakos panaszát követően, Dereskey János vármegyei alszolgabíró utasítására nemes Hajgató Pál Bakos nevű béresét bizonyos „kártételiért” a mezőn elfogták és megkötözték. Az elfogásban közreműködők – köztük Bogár Ferenc helységbíró és Pintér Ferenc, a falu hajdúja – azt a feladatot kapták, hogy kísérjék a falubíró házához. Miközben már a faluban az utcán haladtak, Bakos észrevette a gazdáját, és odakiáltott neki. Hajgató odament, és köteleiből kiszabadította alkalmazottját, majd visszaküldte a mezőre a szekérhez. Amikor a falusi tisztviselők figyelmeztették a cselekedetéért, felszólítva, hogy „jöjjön kend bíró uramhoz”, azt felelte: „iszen ha citalnak, megfelelek, nem vagyok se jövevény, se szökevény, ami kárt tett, akkor megfizetem”.⁷⁷

BOLDOGFA NÉPESSÉGE A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Az alsóbagodi plébánia 1830. júniusi, Böle András szombathelyi püspök által végzett egyházmegyei vizitációjának jegyzőkönyve szerint Boldogfán 412 katolikus, 1 akatolikus (azaz protestáns) és 13 zsidó lakos – összesen 426 fő – élt.⁷⁸

Az 1830-as évek derekán Fényes Elek statisztikus klasszikus műve szerint Boldogfa 425 lakosának túlnyomó többsége (412 fő) római katolikus volt, mellettük 13 zsidó élt a faluban.⁷⁹

Fényes Elek 1851-ben megjelent geográfiai szótárában Boldogfát mint magyar (azaz magyar nemzetiségű népesség által

⁷⁷ MNL ZML IV.1.ab. Bűnügyi tanúkihallgatások. 1013. sz. 1773. augusztus 22.

⁷⁸ Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár. I. 1. d. Püspöki Levéltár. Canonica Visitatio. Böle-féle canonica visitatio 9. 110–111. o.

⁷⁹ Fényes Elek: Magyar országnak, s a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. I. kötet. Pest, 1836. 513. o.

lakott) faluként jellemezte, amelyben 423 római katolikus és 8 zsidó élt.⁸⁰

Boldogfa lélekszáma a 19. század első felében a fentiek szerint stagnált. Később lassú gyarapodás kezdődött meg (1857: 430 fő), ám a lakosságszám még 1869-ben (474 fő) sem érte el a II. József-kori népszámlálás alkalmával rögzített 545 főnyi népességszámot.⁸¹ Más források szerint még az 1850-es éveket is a stagnálás időszakaként jellemezhetjük a népességszám alakulása szempontjából, hiszen a hivatalos lap szerint 1856-ban az 1511 hold területű Boldogfának 408 lakosa volt.⁸²

BOLDOGFA TÁRSADALMA ÉS GAZDASÁGA A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Boldogfa szinte teljes mértékben római katolikus vallású lakossága túlnyomórészt földműveléssel foglalkozott. A falu birtokszerkezete rendi jogállás és birtoknagyság alapján vegyes jellegűként jellemezhető. A falu ugyanis nem tartozott a főúri nagybirtokok által kizárólagosan uralt, szinte teljesen jobbágy-népesség által lakott települések közé, ugyanakkor nem sorolható azon zalai falvak közé sem, amelyekben túlnyomórészt egytelkes, kurialista kisnemesek laktak (például a göcseji szegek vidékén).

Boldogfán az úrbéres földekkel, jobbágyokkal is rendelkező közép-birtokos réteg is jelen volt, ugyanakkor több kisnemes is élt a településen. Utóbbiak maguk művelték földjüket, csupán

⁸⁰ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik. Pest, 1851. I. kötet. 150. o.

⁸¹ Jeney Andrásné – Tóth Árpád: Magyarország történeti statisztikai helység-névtára. 7. Zala megye. Budapest, 1996. 317. o.

⁸² Magyarországot illető országos kormánylap. 1856. évfolyam. Második rész. XII. darab. 1856. szeptember 15. 313. o.

rendi állásuk és mentalitásuk különböztette meg őket a nem nemesektől.

Boldogfán agilisek is éltek jelentős számban. Az agilisek olyan nem nemesek voltak, akik nemes anyától születve vagy nemes leányt feleségül véve mintegy átmenetet képeztek a nemesek felé. (A nemesség kizárólag apai ágon való, törvényes leszármazás alapján öröklődött.) Ez a réteg Boldogfán szintén földműveléssel foglalkozott.

A középbirtokos családok (kiemelendő közülük a boldogfai Farkas család) jobbágysai és zsellérei az állam és a vármegye felé adókötelezettségeket és más közterheket, a földesurak felé pedig az úrbéres viszonyukból származó szolgáltatásokat teljesítettek.

A faluban csekély számú kisiparos is élt. A forrásokban feltűnő néhány zsidó család valószínűleg kiskereskedelemmel vagy kisiparral foglalkozhatott.

A boldogfaiak mindennapi életére a közlekedési lehetőségek is hatással voltak. A reformkorban Boldogfán nem haladt át jelentősebb útvonal, a legközelebbi fontosabb út a bécsi országúttól Zalalövön leváló és Zalaegerszegig haladó „Nagy Ország és Kereskedő Út” volt, amelynek a Zalaszentgyörgy–Felső- és Alsóbagod–Apátfa szakasza feküdt legközelebb a településhez.⁸³ Ezenkívül a közelben haladt el a Zalaegerszeg–Körmend közötti út, amely Felsőbagodtól Börönd érintésével jutott el Egyházashüyükig, és ezt követően lépett át Vas vármegyébe.⁸⁴

⁸³ Bencze Géza: Zala megye leírása a reformkorban. Zalaegerszeg, 1986. 119–120. o.

⁸⁴ T. Mérey Klára: Zala megye útjai és a mellettük fekvő települések a XVIII–XIX. század fordulóján. In: Zala megye a XVIII–XIX. században két korabeli leírás alapján. Szerk. Káli Csaba. Zalaegerszeg, 1999. 211. o.

A boldogfai nemesi jogállású lakosság a három utolsó nagy vármegyei nemesi összeírás (1790, 1829, 1845) segítségével tanulmányozható.⁸⁵

3. táblázat. Boldogfai nemes férfiak és fiúk Zala vármegye 1790., 1829. és 1845. évi nemesi összeírásaiban

Nemesi kataszter éve	Összeírt családok vezetéknévei	Összeírt családnevek száma	Összeírt nemes férfiak és fiúk létszáma
1790	Bolla, Demeter, Dereskey, boldogfai Farkas, Hajgató, Hegyi, Horváth, káldi Káldy, kiskutasi Kutassy, Lukács, Takáts, Zelkó	12	56
1829	Domanitzky, Dömötör, boldogfai Farkas, Hajgató, Hegyi, Horváth, Káldy, Lukács, Takáts, Végh, Zelkó. Kétséges nemesek: Fábján, Török, Szládovits	14 (ebből kétséges nemes: 3)	53 ⁸⁶ (ebből 6 kétséges nemes)
1845	Dömötör, Fábián, boldogfai Farkas, Hajgató, szentgyörgyi Horváth, Horváth, Lukács, Sente, Szládovits, Smodits, Takács, Tomásics, Török, Végh, Zelkó. Kétséges nemesek: Kenesei, Turi, Dezső	18 (ebből kétséges nemes: 3)	56 (ebből 3 kétséges nemes)

A nemességen mint rendi kategórián belül fennálló nagy társadalmi és anyagi különbségeket mutatja, hogy Boldogfán egyaránt éltek vármegyei hivatalos viselő, tekintélyes birtokos neme-

⁸⁵ MNL ZML IV.1.e. Nemességi ügyek. Nemesi összeírások. 1790. 172–175. o., 1829. 232–234., 386., 410. o., 1845. 373–377., 581. o.

⁸⁶ Beleértve a máshol tartózkodó, valamint a „holléte nem tudatik” megjegyzéssel ellátott személyeket is.

sek (1790: Dereskey Ferenc vármegyei esküdt; 1829: boldogfai Farkas Ferenc táblabíró, Horváth János vármegyei esküdt; 1845: boldogfai Farkas Ferenc, szentgyörgyi Horváth György, Szládovits Gergely és Tomásics János táblabírák, Horváth János tiszteletbeli vármegyei esküdt) mellett kisbirtokos gazdálkodók is. Az 1845. évi nemesi összeírásban még a megélhetését szolgaként (Dömötör Gábor) vagy juhászként (Szente Mihály) biztosító nemest is találunk.

A rendiség alkonyán, 1835-ben összeírták Boldogfa nemesei-
nek, birtokosainak javait és – többek között az ingatlanok nagysága alapján számolt – becsült éves jövedelmeit.⁸⁷ Ekkor 44 személyt vagy családot, valamint 45.-ként a „közönséget”, azaz a közbirtokosságot mint „jogi személyt” vették számba. 29 személy rendelkezett 10 forintnál kevesebb jövedelemmel. Ők legnagyobbbrészt néhány hold földet művelő, paraszti sorban élő kiskgazdálkodók voltak. A második kategóriában (10–50 forint jövedelem, 9 alany) a tősgyökeres kisenemesi családok – Hajgató, Végh, Zelkó – néhány módosabb tagját találjuk, de jövedelme alapján idetartozott a közbirtokosság is. Az 50 forintnál több becsült jövedelemmel rendelkező személyek (2 fő 51 és 100 forint között, 5 fő 100 forint fölött) már egy teljesen más réteget képviselnek: általában hivatalviselő, középbirtokos nemesi családok tagjai közül kerültek ki. Jellemző rájuk, hogy nem csak Boldogfán, hanem más településeken is rendelkeztek nemesi javakkal, így azokat is tekintetbe véve még nagyobb vagyoni különbséget láthatunk köztük és a csak Boldogfán birtokos néhány holdas nemesek között. Például Marton György (59 forint 45 krajcár) Andrásbidán, Tomasics János (61,5 forint) Alsólendván is birtokolt. A száz forint feletti kategóriában elhelyezkedő Horváth György (109,5 forint), Szládovits Gergely (109,5 forint), Csértán

⁸⁷ MNL ZML IV.9.f. Nemesi javak és jövedelmek összeírása, 1835. Egerszegi járás, Boldogfa, 1–2. füzet.

Sándor (103,5 forint) és Farkas Ignác örökösei (101,5 forint) általában szintén rendelkeztek további birtoktestekkel más községekben. Boldogfa legnagyobb birtokosa, a falu nevét nemesi előnévként viselő Farkas család tagja, Farkas Ferenc (261 forint 53 krajcár) Hagyároson és Andrásbidán is bírt nemesi jószágokat.

4. táblázat. A boldogfai nemesi javak és jövedelmek 1835. összeírása alapján kialakított jövedelmi kategóriák

<i>Becsült éves jövedelem (forintban)</i>	<i>Személy (család) vagy közbirtokosság (fő)</i>
10 forint alatt	29
10–50 forint	9
51–100 forint	2
100 forint felett	5
Összesen	45

A boldogfai birtokos nemeseket ebben a korszakban is gyakran szoros kötelékek fűzték össze. Szladovits Gergely (1805–1880) boldogfai földbirtokos, táblabíró leánytestvéreinek férjei között például Simon Mihályt, az Egerszegi járás főszolgabíróját, a Boldogfára került szentgyörgyi Horváth György táblabírót, valamint Csértán Sándort (1809–1864), az 1848/49. évi szabadságharc kormánybiztosát is megtaláljuk.⁸⁸

A nemesek és nem nemesek egymás mellett éltek a faluban, közöttük természetesen különböző jogügyletek is létrejöttek. Egy Boldogfán, 1815. május 14-én kelt, öreg Szabó Ferenc által kiadott cselekvél szerint nemes Hajgató Ferenc maradékaival (azaz örököseivel), feltehetően a gazdálkodásuk racionalizálása

⁸⁸ Boldogfai Farkas Ákos András: Szladovits (szladeoviczi). In: Nobilitas. XVIII. évfolyam. Budapest, 2022. 251–252. o.

érdekében, boldogfai ingatlanokat adtak át egymásnak. Míg a Hajgató örökösök átengedték a Szabó Ferenc szomszédságában elhelyezkedő házhelyüket, Szabó egy köz, a Hajgató örökösök földjével szomszédos, bevetett szántóföldet, egy másik köz, szintén az ő ingatlanukkal határos, már felszántott földet, valamint egy – a templom előtt lévő – kis rétet engedett át számukra. A csere négy esztendőre szólt, lehetőséget biztosítva a felek megállapodása szerint a szerződés meghosszabbítására. A nemes Török Gábor által hitelesített dokumentumot Szabó Ferenc keresztvonással „írta alá”.⁸⁹

1828-ban a jobbágyparaszti népességet Boldogfán 26 házas zsellér és 12 házatlan zsellér alkotta (a teljes jobbágy kategóriába ekkor nem soroltak senkit).⁹⁰

Az adózó népességet – ebben a kategóriában találjuk az agiliseket, jobbágyokat, zselléreket, nem nemes kézműveseket, zsidókat – az évenkénti községi adóösszeírások (conscriptioes dicales) gazdag adattartalmú forrásanyaga segítségével lehet tanulmányozni.⁹¹

A következő táblázatban a 19. század első feléből évtizedenként egy-egy kiválasztott esztendő (1805, 1815, 1825, 1835, 1845) összeírásai adatai alapján a boldogfai adózó családfők (háztartások) számát, az adózók szarvasmarháinak, lovainak és sertéseinek összesített darabszámát, valamint a más községekben élő, de Boldogfán birtokkal rendelkező úgynevezett külső birtokosok (extraneusok) számát tanulmányozhatjuk.

⁸⁹ MNL ZML IV.433. Egyedi iratok gyűjteménye. 6177/20. sz.

⁹⁰ Simonffy Emil: A jobbágyszabadítás Zala megyében. In: Zalai Tükör, 1974/1. 1848/49 zalai eseménytörténete. Zalaegerszeg, 1974. 86., 98. o.

⁹¹ MNL ZML IV.9.b. Községi adóösszeírások (conscriptioes dicales). Boldogfa.

5. táblázat. A boldogfai adózó népesség háztartásaira, állatállományára, valamint a külső birtokosokra vonatkozó adatok az 1805., 1815., 1825., 1835. év 1845. évi községi adóösszeírás alapján⁹²

Év	Adózó háztartások	Szarvas-marhák ⁹³	Lovak	Sertések	Külső birtokosok
1805	36	50	2	8	35
1815	31	46	0	21	33
1825	39	53	0	18	34
1835	37	45	4	16	43
1845	36	42	6	nincs adat	41

Bár néhány háztartás, gazdaság (például árvák esetében) kis-méretű lehetett, meglehetősen alacsonynak tűnő állatállományal rendelkeztek a boldogfai adózók. Szükséges hangsúlyozni, hogy ezen összeírások csak a nem nemeseket vették számba, azokban az akár egy-két holdon, földművesként gazdálkodó kisnemesek nem szerepelnek.

Képlékeny volt azonban az adó alapját jelentő ingatlanok jogi helyzete, azok különböző családi események révén kikerülhettek az adózás alól. Az 1809. évi községi adóösszeírás végén elhelyezett feljegyzések jó példákat mutatnak egyes földterületek „nemesi birtokká válására”.

Márton János árvája halála után például 6 kapás szőlőjét és 4/8 hold szántóföldjét nemes Hajgató Anna vásárolta meg, míg a Szabó Mihály leányának az osztály során jutott föld és szőlő házasságkötése után nemes férje, Kiss György kezére jutott.

A külső birtokosok (vitenyédiek, kiskutasiak és nagykutasiak, ságodiak, alsóbágodiak, andráshidaiai, apátfaiak, szentpáli-

⁹² A táblázatban szereplő számok a korabeli összeírók által megadott összesített adatok, az egyes háztartások adatainak összeadása egyes esetekben szám-
szaki hibákat is felszínre hozhat.

⁹³ Ökrök, tehenek, tinók, borjak együtt.

ak, telekesiek, kálócfaiak, lakhegyiek, karátföldiek) főként boldogfai szőlőbirtok után adóztak.

Az 1805. évi összeírás adatai szerint az adózók jelentős számban agilisek voltak. Az ekkor összeírt Kramarits Adalbert és Kramarits József családja jellegzetes boldogfai agilis família volt; Kramarits Albert (Adalbert) 1779-ben egy helyi nemes leánnyal, Hegyi Orsolyával kötött házasságot.⁹⁴

Árendásokat (bérelőket) is számba vettek alkalmanként. Az 1845. évi összeírásban Gyuk István és Pájtli Mihály szerepelnek ilyen megjelöléssel. Katona volt az 1835. és 1845. évi összeírásokban egyaránt számba vett Horváth Ferenc.

A falusi kézműves kisipar folytatói is megjelennek az összeírásokban. 1835-ben öreg Németh József és ifjú Németh József takácsok voltak egy-egy adózó háztartás fejei, mellettük öreg Kováts István is ezt a mesterséget űzte ekkor.

Ritkábbanszolgákisszerepelnek mint adózó háztartások vezetői (1815: Szabó Antal; 1835: Császár István; 1845: Farkas József, ifjú Kováts Ferenc).

Az 1835-ben összeírt Salamon Moyzes zsidó – vagy esetleg családtagja – lehetett a már 1805-ben és 1815-ben is összeírt Salamon zsidó (iudaeus Salamon). 1845-ben is összeírtak egy egyszerűen csak Salamon zsidónak titulált izraelitát.

Más forrásokban is találhatunk a boldogfai zsidóságra utaló nyomokat. Az 1848-ban Zalaegerszegen összeírt Rosenberger Dávid 39 éves „aprókereskedő” boldogfai születésű volt, ahogyan az ugyanekkor a vármegyeszékhellyel szomszédos Olában számba vett Hosz Salamon 54 esztendősz fazekas is. A szintén Olában élő, 35 éves Pikler Franciska szintén Boldogfát mondhatta szülőfalujának, s korábban ott is élhetett férjével, a boltos Fe-

⁹⁴ Alsóbagodi római katolikus plébánia házassági anyakönyvei, 1779.

lesek Ignáccal, mert 9 éves Juli lányuk is még az észak-zalai faluban született.⁹⁵

Egy közvetett adat alapján – „Boldogfai helység” lakosainak egy 1851. május 8-án kelt beadványából – az következtethető ki, hogy a községben már 1845 körül végrehajtották a tagosítást. Ennek következtében a birtokosok közül „mindenki birtokát elkülönöztető⁹⁶ használhatya”.⁹⁷

SZABADSÁGHARC TÓL A KIEGYEZÉSIG – BOLDOGFA 1848 ÉS 1867 KÖZÖTT

Az 1848/1849-es forradalom és szabadságharcot megelőző reformkor utolsó éveiből fennmaradt forrásokban is találhatók boldogfai vonatkozású adatok.

Zalaboldogfa birtokosai közül Horváth György ügyvéd, táblabíró és felesége, Szládovits Magdolna, Horváth János ügyvéd, tiszteletbeli esküdt, valamint Szládovits Gergely táblabíró 1845-ben csatlakozott a reformkori szabadelvű ellenzék egyik fontos, a közteherviselés elvét a gyakorlatban is érvényesíteni törekvő kezdeményezéséhez: önkéntes adózást vállaltak.⁹⁸

Kováts László ügyvéd, gróf Széchenyi István zalai uradalmainak ügyésze 1847-ben egy kimutatást készített a zalai nemesség hangadó elitjének politikai erőviszonyairól. A „legnagyobb magyarnak” szánt tájékoztatásában az egyes személyeket kategóriákba sorolta (konzervatív, ellenzéki, vagy Széchenyit támogató progresszista). Kováts két boldogfai birtokost – Horváth György

⁹⁵ Németh László: A Zala megyei zsidóság történetének levéltári forrásai 1716–1849. Zalaegerszeg, 2002. 193., 242. o.

⁹⁶ A kifejezés értelme: elkülönítve.

⁹⁷ MNL ZML IV.151.b. Zalai Cs. Kir. Megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1851.XV.C. 2385.

⁹⁸ Molnár András: „A zalai ágyúzás”. Zala megye önkéntes adózói (1845–1848). In: Századok, 1996. (130. évfolyam, 5. szám) 1233., 1236. o.

és Szládovits Gergely táblabírókat – vett fel a tekintélyes, befolyásos zalaiak listájára, őket azonban nem sorolta be egyik táborba sem, hanem az „elvük ki nem vehető” megjegyzéssel ellátott csoportba kerültek.⁹⁹

A reformkor és a szabadságharc időszakából nem hagyható említés nélkül Csértán Sándor (1809–1864) neve. A nemesszeri születésű, vármegyei másodalügyészként és uradalmi ügyészként is tevékenykedő Csértán a zalai reformellenzék jelentős tagja volt. 1848-ban júniusában egyhangúlag a zalaegerszegi választókerület képviselőjének választották. Fontos szerepet játszott a nemzetőrség zalai szervezése során. 1848 októberében az Országos Honvédelmi Bizottmány kormánybiztossá nevezte ki, kiemelkedő módon vett részt a honvédelem szervezésében. A szabadságharc leverése után elítélték, 1854-ben szabadult.¹⁰⁰ Csértán 1833-ban kötött házasságot Szládovits Borbálával, akinek mindkét szülője – Szládovits Gergely és boldogfai Farkas Mária – régi boldogfai birtokos család sarja volt.¹⁰¹ A házasság alapozta meg a Csértán leszármazottak későbbi zalai birtokosságát.

Az 1848. évi áprilisi törvények forradalmi változásokat hoztak a Magyar Királyság közjogi berendezkedésében és magánjogában egyaránt. Az országgyűlési követek népképviselői alapján történő választásáról szóló 1848. évi V. törvénycikk jelentős mértékben kibővítette a választásra jogosultak körét. Míg a korábbi, rendi korszakban alapvetően a nemeseknek voltak politikai jogai, az új törvény alapján származásra való tekintet nélkül,

⁹⁹ Molnár András: A zalai nemesség politikai erőviszonyai 1847-ben. Kováts László kimutatása Széchenyi István gróf számára. In: Zalai történeti tanulmányok 2009. Szerk. Paksy Zoltán. Zalaegerszeg, 2009. 131–158. o.

¹⁰⁰ Vajda Lászlóné: Csértán Sándor, Zala megye kormánybiztosa (1809–1864). In: Zalai történeti tanulmányok 1994. Szerk. Bilkei Irén. Zalaegerszeg, 1994. 215–243. o.

¹⁰¹ Boldogfai Farkas Ákos András: Szládovits (szladeoviczi). In: Nobilitas. XVIII. évfolyam. Budapest, 2022. 254–256. o.

bizonyos vagyoni, jövedelmi, műveltségi cenzus is megalapozta a passzív választójogot. A Boldogfához hasonló községekben ez azt jelentette, hogy azok a 20 évnél idősebb, atyai, gyámi vagy gazdai hatalom alatt nem álló férfiak, akik úrbéri értelemben vett $\frac{1}{4}$ telket vagy ennek megfelelő ingatlant tulajdonoltak, valamint a legalább egy segéddel dolgozó kézművesek is választójogot nyertek. Ez azt jelentette, hogy számos boldogfai volt agilis és jobbágy, aki az előírt földterülettel bírt, bekerült a választók körébe. A törvény szerint a vagyonukból évi 100 ezüstforintot elérő jövedelmet húzók, illetve bizonyos értelmiségi foglalkozásúak is jogosultak voltak. A törvény emellett meghagyta a választójog élvezetében azokat, akik korábban azt gyakorolták. Ez azt jelentette, hogy azok a nemesek – például csekély birtokú vagy birtoktalan kismesek – is választók maradtak, akik a fenti törvényi kritériumoknak nem feleltek meg.

Ezeket a választói jogcímeket a választói névjegyzékek összeállításakor is feltüntették. 1848-ban, az első népképviselői választás lebonyolítása céljából a zalaegerszegi választókerülethez tartozó Boldogfa választóit is összeírták. Nevük és adataik a következő táblázatban olvashatók.

6. táblázat. Boldogfa választói 1848-ban¹⁰²

Sorszám	Név	Ingatlan birtok	Iparüzlet	Jövedelem	Értelmiség	Régibb jog szerint
1.	Farkas János	birtokos	-	-	-	nemes
2.	Horváth György	birtokos	-	-	-	nemes
3.	Horváth János	birtokos	-	-	-	nemes

¹⁰² MNL ZML IV.103.c. Zala Vármegye Középponti Választmányának iratai. Választói névjegyzékek. Zala megye, zalaegerszegi választókerület, Boldogfa község.

Sor-szám	Név	Ingatlan birtok	Iparüzlet	Jövedelem	Értel-miség	Régibb jog szerint
4.	Balogh János	-	-	100 pengőforint	nevelő	-
5.	Tomasits János	birtokos	-	-	-	nemes
6.	Tomasits Zsigmond	birtokos	-	-	-	nemes
7.	Hajgató Mihály	birtokos	földmíves	-	-	nemes
8.	Lukáts Ferenc	birtokos	földmíves	-	-	nemes
9.	Dömötör István	birtokos	földmíves	-	-	nemes
10.	Takáts Ferenc	birtokos	földmíves	-	-	nemes
11.	Végh Márton	birtokos	földmíves	-	-	nemes
12.	ifj. Hajgató György	birtokos	földmíves	-	-	nemes
13.	Dömötör Imre	birtokos	földmíves	-	-	nemes
14.	Horváth Ferenc	birtokos	földmíves	-	-	nemes
15.	Horváth József	birtokos	földmíves	-	-	nemes
16.	Hajgató János	birtokos	földmíves	-	-	nemes
17.	ör. Hajgató György	birtokos	földmíves	-	-	nemes
18.	Szládovits Gergely	birtokos	-	-	-	nemes
19.	Szládovits Ferenc	birtokos	-	-	-	nemes
20.	Dömötör György	birtokos	földmíves	-	-	nemes
21.	ifj. Hajgató József	birtokos	földmíves	-	-	nemes
22.	Török László	birtokos	földmíves	-	-	nemes

Sor-szám	Név	Ingatlan birtok	Iparüzlet	Jövedelem	Értel-miség	Régibb jog szerint
23.	ör. Hajgató József	birtokos	földmíves	-	-	nemes
24.	Vég András	birtokos	földmíves	-	-	nemes
25.	Dezső József	birtokos	földmíves	-	-	nemes
26.	Turi János	birtokos	földmíves	-	-	nemes
27.	Fábián György	birtokos	földmíves	-	-	nemes
28.	Horváth Imre	¼ telkes	földmíves	-	-	-
29.	Horváth Ferenc	¼ telkes	földmíves	-	-	-
30.	Szabó József	¼ telkes	földmíves	-	-	-
31.	Sebestyén János	¼ telkes	földmíves	-	-	-
32.	ifj. Szabó József	¼ telkes	földmíves	-	-	-
33.	Kramarits András	¼ telkes	földmíves	-	-	-
34.	Szabó Antal	¼ telkes	földmíves	-	-	-
35.	Farkas János	¼ telkes	földmíves	-	-	-
36.	Pas Lajos	¼ telkes	földmíves	-	-	-
37.	Farkas József	¼ telkes	földmíves	-	-	-
38.	Szelestei Ignác	¼ telkes	földmíves	-	-	-
39.	ifj. Horváth József	¼ telkes	földmíves	-	-	-
40.	Ekler Farkas	¼ telkes	földmíves	-	-	-
41.	Pájtli Mihály	¼ telkes	földmíves	-	-	-
42.	Ekler János	¼ telkes	földmíves	-	-	-
43.	Bogár József	¼ telkes	földmíves	-	-	-
44.	Bogár János	¼ telkes	földmíves	-	-	-
45.	Sebestyén Pál	¼ telkes	földmíves	-	-	-
46.	Molnár Ferenc	¼ telkes	földmíves	-	-	-
47.	Kramarits Ferenc	¼ telkes	földmíves	-	-	-

Sor-szám	Név	Ingatlan birtok	Iparüzlet	Jövedelem	Értel-miség	Régibb jog szerint
48.	Babos Gergely	-	-	-	helyettes jegyző	-
49.	Hajgató Farkas	birtokos	földműves	-	-	nemes
50.	Karmarits [sic!] János	¼ telkes	földműves	-	-	-
51.	Karmarits [sic!] János	¼ telkes	takács	-	-	-

Mint a fentiekben látható, Boldogfa 51 választójából 27-en nemesként korábban is választójogosultak lettek volna, 24 férfi viszont (parasztgazdák, takácsmester, helyettes jegyző, nevelő) viszont az 1848. évi „törvényes forradalomnak” köszönhatték politikai jogait.

Az 1848/49-es szabadságharc idejéből a következő boldogfai honvédek nevét őrizték meg a források:¹⁰³

Ambrus István (lakhegyi születésű 18 éves földműves)

Baki Ferenc (földműves, közvitéz, 47. honvédszászlóalj)

Böle Ferenc

Bujtás Ferenc (19 éves takács)

Hajgató József (38 éves földműves)

Kajcsi József (28 éves földműves)

Károly Ferenc (20 éves földműves)

Lancsák Ferenc (tófeji születésű 20 éves földműves)

Németh József

Soós István

¹⁰³ Árkovics Istvánné, Csomor Erzsébet, Molnár András, Oláhné Szakály Gabriella: Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédeinek névtára. In: A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 1992. 283. o.; Novák Mihály: Zalavármegye az 1848–49. évi szabadságharcban. Bővített kiadás. Zalaegerszeg, 1906. 378. o.

Szalay János (földműves, közvitéz, 5. huszárezred)
Szládovits Ferenc (24 éves földbirtokos, százados, 47. honvéddzászlóalj)
Tomasics Lajos (19 éves földműves)
Tóth Péter (földműves, közvitéz, 47. honvéddzászlóalj, csatában megsebesült)

A fentiek közül Hajgató József, Szládovits Ferenc és Tomasics Lajos (Tomasics János táblabíró hat fiának egyike) neve Zala vármegye 1845. évi nemesi összeírásában is olvasható.¹⁰⁴

A fentiek közül kiemelendő a szabadságharc honvédseregének egyetlen boldogfai tisztje, Szládovits Ferenc százados. 1829-ben született Boldogfán Szládovits Gergely helyi birtokos fiaként. Jogi tanulmányait követően a vármegyénél állt szolgálatba mint joggyakornok. 1848 szeptemberében beállt a Zala megyében megalakuló önkéntes nemzetőrdzászlóaljba, ahol szeptember 23-tól hadnagyi rendfokozatban szolgált. A horvátok elleni, Dráva menti harcokban való részvételt követően az alakulatából szervezett 47. honvéddzászlóaljban szolgált, azonos rendfokozatban. 1849 tavaszától főhadnagy. Később Máriássy János hadosztályparancsnok parancsőrtisztjeként 1849 júniusában századosi kinevezést nyert. Világosnál tette le a fegyvert. A szabadságharc leverése utáni kényszersorozás alapján kellett katonáskodnia, 1851-ben váltságdíj ellenében tudott leszerelni. Hazatérve Boldogfán gazdálkodott, 1855-ben házasságot kötött szentgyörgyi Horváth Flórával. A kiegyezés után néhány évig a magyar honvédségben százados, majd 1872-ben történt nyugalmazása után végleg hazatért Boldogfára.¹⁰⁵ Az 1878. június 5-én meghalt Szlá-

¹⁰⁴ MNL ZML IV.1.e. Nemességi ügyek. Nemesi összeírások. 1845. 374–376. o. Hajgató József azonosítását megnehezíti, hogy a Hajgató nemzetségben ekkor öt József nevű férfit és fiút vettek számba.

¹⁰⁵ Bona Gábor: A 47. honvéddzászlóalj tisztikara 1848–1849-ben. In: Hermann Róbert – Bona Gábor – Molnár András: A 47. honvéddzászlóalj története, 1848–

dovits halotti anyakönyvi bejegyzésében a halál okaként „saját élete elleni merénylet revolverrel” szerepel. Sipos József alsóbogodi plébános a következőket is feljegyezte: „az orvosrendőri vizsgálat szerint, az önélete elleni merényletet nem beszámítható állapotban követte el”. Ez azt jelentette, hogy a tragikus sorsú volt honvédtiszt rendes egyházi temetésben részesülhetett; június 7-én helyezték nyugalomra szülőfalujában, Boldogfán.¹⁰⁶ Szládovits Ferenc és családtagjainak síremlékei ma is láthatók Zalaboldogfa temetőjében.

A szabadságharc leverése ellenére az 1848. évi április törvények alapján a rendi-jogi választóvonalak megszűntek. Az 1848. évi IX. törvénycikk alapján az úrbéres szolgáltatások megszűntek, így a volt boldogfai jobbágyság egykori úrbéres földjűkön kistulajdonosokká válhattak. A volt földesurak kártalanítását az állam vállalta magára.

Ezt követően, az 1850-es évektől a Boldogfán is egységesülő földműves réteg tagjainak társadalmi helyzetét elsősorban a birtoknagysága határozta meg, a szerényebb kisnemesi családok gazdálkodó leszármazottai származásuknak már csak az emléket őrizhették. A jobbágysággal is rendelkező volt földesurak az elvesztett úrbéres birtokaikért állami kártalanításban részesültek. Az 1850-es években még zajló ilyen eljárásokra példa az a hivatalos hirdetmény, amelyben a Baranyay Petronella, férjezett Farkasné asszony Boldogfa helységben fekvő, korábbi úrihatóságú, 5/16 jobbágyságból álló birtoka után megítélt kárpótlási tőkét említik.¹⁰⁷

1851-ben a boldogfai helységbeliek amiatt éltek panasszal a közigazgatási szervek felé, miszerint a telekkönyv elkészítésében azért vannak „gátoltatva”, mert az elkészült térkép és a

1849. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2020. 185. o.

¹⁰⁶ Alsóbogodi római katolikus plébánia halotti anyakönyvei, 53/1878.

¹⁰⁷ Budapesti Hírlap, 1858. december 28. (905. szám) 3128. o.

5. kép. Szládovits Ferenc 1848/49-es honvéd százados és családtagjai síremlékei a zalaboldogfai temetőben.

szükséges irományok még mindig Chepelyi József főmérnök¹⁰⁸ birtokában voltak. Panaszuk nyomán a megyehatóság felszólította a mérnököt a kért iratok kiadására a boldogfai birtokosok „kezére”.¹⁰⁹

Szintén 1851-ben azt sérelmezték a boldogfaiak, hogy május 7-én császári királyi csendőrök a boldogfai határból számos marhát behajtottak, azok ellenében egy-egy pengőforint fizetést kívánva, emellett a jövőre nézve elrendelték, hogy „minden nemű marha nyájok külön pásztor által őrsztessenek”. A megyefőnökhöz intézett, másnap, Boldogfán kelt folyamodványukban a falubeliek azonban előadták, hogy a határuk már tagosítva van, és olyan erdővel vagy közlegelővel nem rendelkeznek, ahol a szarvasmarhákat együtt legeltethetnék, hanem minden közbirtokos a saját tagjában jelölhet ki legelőt vagy őrzőhelyet. Mindezek alapján sérelmezték a csendőrök eljárását.¹¹⁰

Amikor Szládovits Ferenc földbirtokos 1853. június 21-én éjjel Martonhegy irányában hazafelé tartott, a kocsisa arra hívta fel a figyelmét, hogy a lengkeföldjén¹¹¹ birkák vannak. A volt honvédtiszt és cselédje a kocsiról leszállva észlelte, hogy a boldogfai határban levő jószágok valójában sertések, amelyekkel két férfi volt. Miután a volt honvédtiszt rájuk kiáltott, a „két gyanús és szűrös egyén” káromkodva szembe akart szállni vele, s csak azután szaladtak el, miután Szládovits a fegyveréért kiáltott a kocsisának. A „gyanús rablók” által Boldogfán hagyott

¹⁰⁸ Chepely József 1837 és 1849 között Zala vármegye másodmérnöke volt.

¹⁰⁹ MNL ZML IV.151.b. Zalai Cs. Kir. Megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1851.XIV.E. 3176.

¹¹⁰ MNL ZML IV.151.b. Zalai Cs. Kir. Megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1851.XV.C. 2385.

¹¹¹ A lednek (más névváltozattal: lengke) hüvelyes növény, amelyet részben takarmány céljából, részben borsószemű magjáért, részben ehető gumójáért termesztettek.

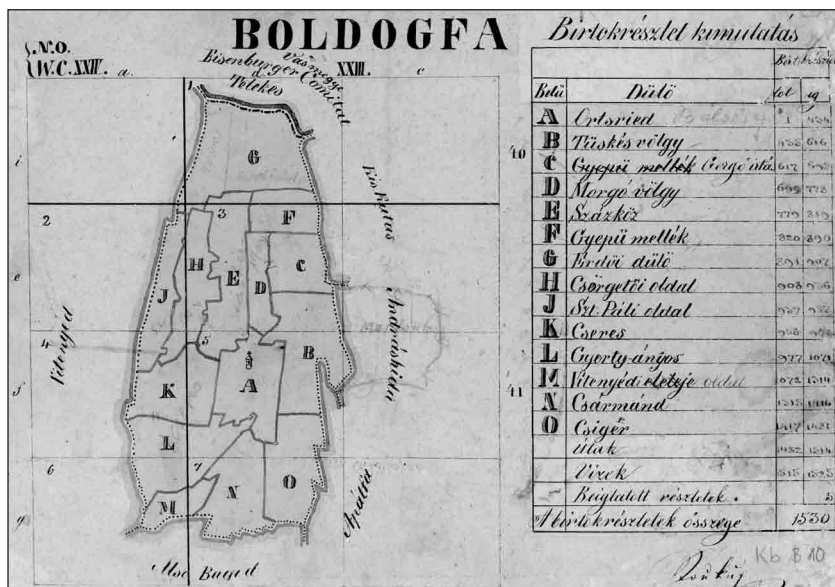
sértések esetét a boldogfai földbirtokos jelentette Fábián Pál járási főbírónak, aki pedig Bogyay Lajos megyefőnöknek tett jelentést. A 7 göbéből, 1 ártányból és 4 malacból álló „kondáról” később kiderült, Horváth Zsigmondné zalalövői lakos tulajdonát képezte. Így „Szládovits Ferenc úr bátor fellépése következtében a tolvajok megfuttatásával a tulajdonos jogszerű birtokába” kerültek vissza az állatok. A megyefőnök úgy rendelkezett, hogy amennyiben Szládovits az ellopott állatok által boldogfai veteményeiben okozott kár megtérítését kívánja, a járási főbíró intézkedjen a tulajdonos asszonyosság általi kártalanításáról.¹¹²

Amikor elkészült Boldogfa 1858. évi kataszteri térképe, azt a falu részéről, az előjáróság tagjaiként Molnár Ferenc községbíró, Kramarits András és Zelkó József esküdtek, Kováts Lajos, Hajgató János, valamint a kisbíró, Novák József hitelesítette. Míg a községbíró, Kováts Lajos és Hajgató János saját aláírásával látta el a térképeket, Kramarits és Zelkó esküdtek, valamint a kisbíró – írástudás hiányában – csak a nevük mellé rajzolt X jel segítségével tudták kézjegyükkel ellátni azt.¹¹³

1848-at követően 1861-ben kerülhetett sor országgyűlési képviselő-választásra a zalaegerszegi választókerülethez tartozó Boldogfán is. A boldogfai választók összeírásában részt vett Szládovits Ferenc helyi birtokos is, 1861. február 27-én 48 férfit vettek nyilvántartásba. Közülük jó néhányan a régibb jog szerint alapján is rendelkeztek volna választójoggal, mint volt nemesek (például a legidősebb boldogfai választó, a 70 esztendő Horváth János), a legtöbben azonban földbirtokuk alapján (is) voltak választójogosultak, köztük 1848 előtt politikai jogokkal nem bíró nem nemes gazdák is. Két módosabb kisiparost – Kováts

¹¹² MNL ZML IV.151.b. Zalai Cs. Kir. Megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1853.VI.F. 6011. 6037.

¹¹³ MNL ZML XV.4.a. Zala megye kataszteri térképgyűjteménye. Kataszteri térképek. Boldogfa, 1858.

6. kép. Zalaboldogfa 1858. évi kataszteri térképének birtokrészletezési előrajza.

Lajos szabót és Szipőts Pál asztalost – is felvették ekkor a boldogfai választók névjegyzékébe.¹¹⁴

Az 1865. évi országgyűlési választás során a zalaegerszegi választókerület mandátumát már 1861-ben elnyerő, Deák Ferenc feltétlen hívének számító Szabó Samu ügyvéddel szemben ellenjelöltet léptettek fel Laky Rafael¹¹⁵ boldogfai birtokos sze-

¹¹⁴ MNL ZML IV.253. Zala vármegye központi választmányának iratai, 1861. Választói névjegyzékek, zalaegerszegi választókerület, Boldogfa.

¹¹⁵ Az ondódi (Vas vármegye) születésű Laky Rafael 1866. november 20-án halt meg Boldogfán. Felesége, szentgyörgyi Horváth Karolina szülei szentgyörgyi Horváth György és Szládovits Borbála boldogfai birtokosok voltak. Alsóbagodi római katolikus plébánia halotti anyakönyvei, 37/1866. Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. I. kötet. A–K. Budapest, 2011. 604. o., II. kötet. L–Zs. Budapest, 2012. 22. o. Szluha Márton művében Laky halálának

mélyében.¹¹⁶ A Laky-féle párt 1865. november 15-én egy „népes és vidám értekezletet” tartott Boldogfán. A Zalaegerszegről, 1865. november 24-éről keltezett tudósítás szerint azonban a november 23-ai választás a vármegyeszékhelyen botrányos eseményeket követően félbeszakadt.¹¹⁷

Emiatt a megyei központi választmány döntése értelmében a zalaegerszegi választókerületben új választásra került sor 1865. december 9-én, amelyen Szabó Samu 1443 szavazattal győzedelmeskedett, Laky Rafael 1170 voksával szemben.¹¹⁸ Nem meglepő azonban, hogy a névjegyzékbe felvett 48 boldogfai választópolgár közül a szavazáson részt vevő 43 férfi mindegyike a helybeli Laky Rafaelre adta le a voksát, az egyébként győztes Szabó Samu egyetlen szavazatot sem kapott a községben.¹¹⁹

VALLÁSI ÉLET ÉS MŰVELŐDÉS 1867 ELŐTT

Boldogfa templomának első említését 1333-ra teszi az egyháztörténet-írás. A korai időszakból János (1550) és Ambrus (1554) nevű plébánosairól maradt fent adat. Az utóbbiról azt tartották, hogy titokban protestáns (luteránus) volt.

éveként tévesen 1865 szerepel, 1865 decemberében azonban még szavaztak rá a zalaegerszegi képviselőválasztáson.

¹¹⁶ Bérés Katalin: Szabó Samu, a 47. honvédszászlóalj századosa. In: Őrnagyok, századosok, hadnagyok. A 47. honvédszászlóalj tisztjei, 1848–1849. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2021. 182–185. o.

¹¹⁷ Pesti Napló, 16. évfolyam, 273. szám, 1865. november 28.

¹¹⁸ Balogh Elemér: Országgyűlési választások Zala vármegyében 1861–1872. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1987. Zalaegerszeg, 1987. 172–173. o.

¹¹⁹ MNL ZML IV.254. Zala vármegye központi választmányának iratai, 1865. Választói névjegyzékek, zalaegerszegi választókerület, Boldogfa.; Uo. Szavazási lajstrom a zalaegerszegi választókerület képviselőválasztásáról, 1865. december 9.

A török hódoltság időszaka Boldogfát is súlyosan érintette: önálló plébániája megszűnt. Ez a falu jelentőségének csökkenésével járt, ugyanis nem volt helyben élő egyházi értelmiség.

Bár az alsóbagodi plébánia filiájaként (leányegyházaként) működő boldogfai katolikus közösség plébániaként történő újjászervezését az 1777 és 1799 között hivatalban volt szombathelyi püspök, Szily János szorgalmazta, az 544 lélekből álló gyülekezet azonban anyagilag nem érezte magát erősnek a plébánia felállításához és fenntartásához, így később is az alsóbagodi (bagodvitenyédi, bagodi) plébánia kötelékében maradtak.¹²⁰

Ennek ellenére a 18. század az építkezés, gyarapodás időszakának nevezhető. A falu régi templomának 18. századi újjáépítése – sekrestye és oratórium építésével – boldogfai Farkas Ferencnek köszönhető.¹²¹ 1755-ben épült a Keresztelő Szent János-kápolna, valamint szintén 18. századi a mellette álló Nepomuki Szent János-szobor. Barokk stílusú a temető szélén lévő Mária-szobor is.¹²²

Boldogfai Farkas Ferenc veszprémi kanonok 1807-ben, halála évében kelt végrendeletében 500 forintot hagyott szülőfaluja, Boldogfa templomára.¹²³

1850. augusztus 24-én Boldogfa helység megbízottjai, Molnár Ferenc, Dömötör István, Végh Márton helységbíró és Horváth József Zalaegerszegen szerződést kötöttek Tivolt Ferenc egerszegi ácsmesterrel a boldogfai templomtoronyról. Ez alapján a mester 1500 forintért vállalta egyrészt „a boldogfai szentegyház tornyának felépítését”, másrészt a torony bádoggal való befödé-

¹²⁰ A Szombathelyi Egyházmegye névtára. Szombathely, 1972. 115. o.

¹²¹ MNL ZML XV.61. Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés. Boldogfa. 77. szám.

¹²² Németh József: Zala megye műemlékei. Zalaegerszeg, 1979. 115. o.; A Szombathelyi Egyházmegye névtára. Szombathely, 1991. 208. o.

¹²³ Pfeiffer János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai. München, 1987. 97–98. o. Farkas születési helyeként Boldogfa helyett tévesen Boldogasszonyfa szerepel.

*7. kép. A 18. században épült,
Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt
kápolna Zalaboldogfa központjában.*

8. kép. Nepomuki Szent János szobra.

sét, harmadrészt pedig a toronyra kereszt csináltatását és sárgára festetését. A szerződést 1851. szeptember 1-jén módosították: a tornyot eszerint nem bádoggal, hanem fazsindellyel kellett fednie Tivoltnak.¹²⁴

A plébánia hiánya mellett a helybeli iskolát is nélkülözni kellett a boldogfaiaknak. A boldogfai gyermekek sokáig csak az alsóbagodi iskolába járhattak. A távolság nyilvánvalóan alacsony szinten tartotta az alapfokú oktatásban ténylegesen részt vevők számát, ami az írástudatlanság magas szintjét is eredményezte.

Alsóbagod tehát nem csak mint egyházi, hanem mint oktatási központ is fontos szerepet játszott Boldogfa szempontjából, ugyanis a plébániaközpontban működött az iskola is. Az 1850-es évek legelején, a Bach-korszak első éveiben egy tanító és egy segédtanító tevékenykedett Alsóbagodban. Boldogfán – az alsóbagodi plébánia legnépesebb leányegyházában – ekkor 45 iskolaköteles (6–12 éves) gyermek volt. Az iskolalátogatás szintje nagyon alacsony lehetett, amit az is mutat, hogy a plébánia tizenegy községének összes tanköteles gyermeke (193 fő) közül mindössze 47-et lehetett ténylegesen tanulónak tekinteni.¹²⁵

Ebben az időszakban felvetődött az önálló boldogfai iskola létesítésének gondolata. Ennek előzménye az volt, hogy a Zalaegerszegi járás közigazgatási főbírója elrendelte a rossz állapotú, kis alapterületű alsóbagodi iskolaépület bővítését és javítási munkálatait. A boldogfaiak azonban úgy nyilatkoztak, hogy nem kívánnak részt venni ebben, hanem inkább saját iskolát építenek. Erre a célra a tagosítás során kijelölték a telket, a község vezetői pedig évi 100 pengő forint fizetést, tűzifát, valamint háztulajdonosonként 1/8 pozsonyi mérő búzát és rozst ajánlot-

¹²⁴ MNL ZML XIV.38. Csendhelyi Ignác iratai. 53. pallium.

¹²⁵ Halász Imre: Zala megye katolikus népiskoláinak és tanítóinak helyzete a Bach-korszak első éveiben. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1980–1981. Szerk. Degré Alajos. Zalaegerszeg, 1981. 107. o.

tak fel tanítói fizetésül. Fábíán Pál főbíró¹²⁶ megítélése szerint ez meglehetősen alacsony, családos tanító megélhetését nem biztosító, képzett szakember szerződtetésére nem alkalmas illetmény volt. A főbíró – Bogyay Lajos megyefőnökhöz írt jelentésében kifejtett – álláspontja szerint a boldogfaiak egyébként is csak azért tettek iskolaépítési ajánlatot, hogy ne kelljen az alsóbagodi közmunkában részt venni. Mivel az andráshidaiak is hasonló vállalatot tettek, a megyefőnök 1852. július 12-re összehívta az érdekelt községek képviselőit az alsóbagodi plébániára. A megbeszélést követően a megyefőnök elviekben engedélyezte az új iskolák felépítését, de azzal, hogy amíg azokat nem építették fel, és azokban nem oktat tanító, kötelesek hozzájárulni az „anyafára oskolája”, azaz az alsóbagodi iskola építési munkálataihoz. Nem maradt fent azonban annak nyoma, hogy 1853-ig a két falu hivatalosan a megyefőnökhöz fordult volna a felépítendő iskolák terveinek jóváhagyása céljából.¹²⁷

Az elsősorban a birtokos nemesség köreiben jelentkező, magasabb iskoláztatás iránti igényt a gimnáziumok tudták kielégíteni. Zalában az első gimnáziumokat Nagykanizsán (1765) és Keszthelyen (1772) alapították. A megyehatárhoz közel fekvő boldogfaiak számára kézenfekvő lehetett a Vas vármegyei gimnáziumok (Kőszeg, Szombathely) látogatása is. A 18. század végén a Boldogfán élő, az 1790. évi nemesi kataszterben is összeírt Dereskey család három fiatalja is tanult a kőszegi gimnáziumban.¹²⁸

Több boldogfai földbirtokos család fia a győri vagy a zágrábi jogakadémián végzett a vármegyei hivatalvállalást is megalapo-

¹²⁶ Fábíán Pál 1850 és 1854 között volt a Zalaegerszegi járás cs. kir. főbírója.

¹²⁷ Halász Imre: Zala megye katolikus népiskoláinak problémái az 1850–1853. közötti időben. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásai-ból 1984–1985. Szerk. Degré Alajos–Halász Imre. Zalaegerszeg, 1985. 95–96. o.

¹²⁸ Kapiller Imre: Zalai diákok Kőszegen a XVIII. század utolsó évtizedeiben. In: Művelődéstörténeti tanulmányok 1990. Szerk. Turbulay Éva. Zalaegerszeg, 1990. 52. o.

zó tanulmányokat. Farkas Ferenc 1800/1801-ben, Farkas János 1833/1834-ben végezte a második jogi évfolyamot (János korábban a zágrábi jogakadémián tanult). Szládovits Gergely – szombathelyi bölcséleti tanulmányok után – mindkét jogi évfolyamot Győrben járta az 1822/23-as és az 1823/24-os tanévekben.¹²⁹

A falu egyik szülöttje, Háim Ignác (1783–1831) papi pályára lépett, szentgyörgyölgyi, alsólendvai és bánokszentgyörgyi kápláni szolgálatát követően 1819-től haláláig Pákán szolgált plébánosként.¹³⁰ Háim boldogfai adózó családból származott, egy 1786. évi adójegyzék szerint Szabó Mihály és Háim György január 5-én a falu részéről 36 forint hadiadót adott át.¹³¹

A szombathelyi egyházmegyében tevékenykedő Háim mellett a veszprémi egyházmegyének is volt boldogfai születésű papja. A boldogfai Farkas családban 1742-ben, Farkas Ferenc, a későbbi másodalispán fiaként született, jezsuita Farkas Ferencet 1769-ben szentelték pappá. Rendjének feloszlatását követően, 1774-től Nemesapáti plébánosa lett, ahol 1794-től már esperesként is tevékenykedett. 1804-től 1807-ben bekövetkezett haláláig veszprémi kanonok volt.¹³²

Érdekes művelődéstörténeti adalékkal szolgál a boldogfai birtokos nemesség iskoláztatásához és műveltségéhez egy 1779. augusztus 17-én, a Farkas család boldogfai kúriájánál Zelkó Ferenc vármegyei esküdt által foganatosított ingóság-összeírás,

¹²⁹ Kiss Zsuzsanna: Zalai diákok a Győri Királyi Jogakadémián 1800–1848. In: Zalai történeti tanulmányok 2009. Szerk. Paksy Zoltán. 96., 107., 115. o. Szládovits tévesen Györgyként szerepel (feltehetően a Gregorius = Gergely, illetve a Georgius = György nevek hasonlósága miatt).

¹³⁰ Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története (1777–1935). III. kötet. Történelmi névtár. Szombathely, 1935. 128. o.

¹³¹ MNL ZML IV.9.bb. Községek adóbefizetési könyvecskéi. 1. doboz. 45. sz. Boldogfa, 1786.

¹³² Pfeiffer János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai. München, 1987. 97–98. o. Farkas születési helyeként Boldogfa helyett tévesen Boldogasszonyfa szerepel.

amelyben egy – a korban tekintélyesnek számító – 140 tételből álló, elsősorban jogi, politikai, egyházi és történeti tárgyú könyvvagyont (könyvek és kéziratok) vettek számba.¹³³

BOLDOGFA A 19. ÉS 20. SZÁZAD FORDULÓJÁN

A történelmi Magyarországon a 19. század végén három Boldogfa nevű település volt (vagy Boldogfalva, hiszen ez ugyanazt jelenti), hiszen ahogy korábban láttuk, ez nem volt ritka elnevezés a középkorban. Ezek egymástól nagy távolságra helyezkedtek el, ami szépen mutatta a régi nagy-Magyarország földrajzi kiterjedését. A három település mai elhelyezkedése viszont már a magyar történelem tragikus fordulatait jelképezi, hiszen ezek most már három különböző országban találhatóak. Az egyik ugyanis Pozsony vármegyében feküdt, a Szempci járásban, Pozsony és Nagyszombat között félúton, tehát a mai Szlovákiában található, a másik Erdélyben volt, Kis-Küküllő vármegyében, Dicsőszentmárton közelében és a harmadik pedig Zala megyében.¹³⁴ Ezek a települések mind a Boldogfa nevet viselték, a modernizálódó Magyarország, ugyancsak már említett, 1898. évi közigazgatási törvénye értelmében azonban ugyanazt a nevet két település nem viselhette, ezért ezek a „Boldogfák” is eltérő elnevezést kaptak, így lett a pozsonyi Pozsonyboldogfa, az erdélyi maradt Boldogfa, a zalai pedig az 1908. november 1-i belügyminiszteri rendelet értelmében lett Zalaboldogfa.¹³⁵

¹³³ MNL ZML XIII.10. Farkas család iratai. 148.; Simon Beáta: Boldogfai Farkas Ignác zalai köznemes könyvvagyona 1779-ben. Kézirat, megjelenés alatt (megjelenés helye: Zalai Múzeum 26.).

¹³⁴ Pozsonyboldogfa, ma Boldog Szlovákiában, 1880-ban 385 lelkes település. Boldogfa, ma Santămărie Romániában, 1880-ban 354 lakosú település.

¹³⁵ Budapesti Közlöny, 1909. március 2. 10. o.

Ráadásul a három település hasonló nagyságú is volt, a legnagyobb Zalaboldogfa egy félszáz lakosú, lassan gyarapodó kisközség volt. Az 1900. évi népszámlálás szerint a lélekszáma már meghaladta a 600 főt, s a falu valamennyi lakója római katolikus vallású és magyar nemzetiségű volt.

Zalaboldogfa község népessége a népszámlálások adatai alapján

Év	Népesség (fő)
1869	474
1880	450
1890	532
1900	623
1910	561
1920	592
1930	663
1941	671
1949	603
1960	582
1970	498
1980	428
1990	377

A község lélekszáma hasonlóan alakult, ahogy a többi magyarországi kisközségé, párhuzamosan az országos demográfiai folyamatokkal. Vagyis a 19. század végén, a tudomány és a modernizáció előrehaladásával visszaszorultak a betegségek és ezzel együtt a halálozások száma, különösen a csecsemő és gyermekhalandóság, valamint nőtt az átlagéletkor. Ugyanakkor mivel ekkor még magas maradt a gyermekszám, gyorsan nőtt a népesség. 1910-ben látható egy fordulat, amikor érdekes módon, ellentétben gyakorlatilag az összes községgel, csökkent a lélek-

száma. Erre azonban a népszámlálási kötet ad magyarázatot, e szerint ez azért következett be, mert a községből „több család elköltözött”.

Zalaboldogfa népessége a 2. világháború időszakában érte el a legmagasabb számot, már közelítette a 700-at, de ez részben a háború következményei miatt, majd az 1950-es és 1960-as években meginduló elvándorlási hullám miatt csökkenni kezdett.

A 19. század végén Boldogfa a 450 – 500 fős népességével egy közepes méretű zalai falunak tekinthető, sőt az aprófalvas Zalaegerszegi járásban 1900-ban már a nagyobbak közé tartozott, hiszen a járás 63 települése közül a 19. volt a népességszám szerint sorrendben. Hasonló, sőt még jobb volt a helyzete a földterület szempontjából. A község határa 2040 kataszteri holdat tett ki, ezzel ugyanebben a sorban a 14. volt. Ha az egy főre jutó földterületet nézzük, akkor 3,3 hold körüli területet jelent, ami persze nem jelentett automatikusan mindenki számára földbőséget, hiszen ismeretes a korszakban a földbirtok egészségtelen eloszlása, a nagybirtok koncentrációja és a sok, önálló megélhetésre képtelen kis- és törpebirtok. Ez Zalaboldogfát kevésbé érintette, a falu határát ugyanis arisztokrata nagybirtok nem foglalta el, viszont, ahogy már eddig is láttuk, több ismert zalai köznemesnek volt birtoka a faluban, s a 20. századba átlépve is maradt két ilyen birtokosa, mégpedig Zala megyében ismert és jelentős közéleti szerepet játszó családok, a Csertán és a Thassy család.

A Csertán család ősei a 17. században még kisbirtokos, köznemesi helyzetben éltek és innen emelkedtek fel a módos zalai köznemesek közé. A 18. század második felében Csertán László már vármegyei esküdtként és szolgabíróként tevékenykedett, akárcsak fia, Csertán Károly. Az ő fia volt Csertán Sándor, akinek az 1848-as szerepét és tevékenységét már láthattuk. Az ő fia volt az 1845-ben született Csertán Károly, aki a vármegye alispáni tisztét töltötte be 1886 és 1906 között, vagyis húsz éven át. Ő örökölte a zalaboldogfai birtokot, ahol a szomszédos Alsóba-

god határával együttes területen terült el a 19. század végén, 1896-ban a 772 holdas birtoka, amelyből 224 hold tartozott Bagodhoz, 548 pedig Boldogfához.¹³⁶ Csertán Károly azonban nem Zalaboldogfán élt, hanem Alsóbagodban, ahol a Csertán kúria felépült. Ettől függetlenül ő volt a község legnagyobb földbirtokosa. A birtokot édesanyjától, szladeoviczi Szládovics Borbálától örökölte.

Csertán Károly Nemesapátiban született 1845. október 27-én, ahol eredetileg is Csertán birtok volt. Középiskoláit Szombathegyen végezte, ezt követően Budapesten folytatott jogi tanulmányokat, ahol 1869-ben szerezte meg a jogi diplomáját. Ezután hazatért Zala megyébe, ahol a családi birtokon gazdálkodott illetve Zalaegerszegen ügyvédi tevékenységet végzett. Közben tagja lett Zala vármegye Törvényhatósági Bizottságának is. 1878. január 3. és szeptember 2. között a Zala Vármegyei Árvaszék elnöke volt. 1878-ban elindult a választáson és megszerezte a mandátumot a zalaegerszegi választókerületben a Függetlenségi Párt jelöltjeként. Elindult a következő választáson is, 1881-ben, de akkor az ellenfele a zalaegerszegi választókerületben Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter lett, akitől kis különbséggel, de vereséget szenvedett.

Ezután közéleti tevékenységét Zala vármegye közgyűlésén fejtette ki, amelynek igen aktív résztvevője volt. 1886. december 1-jén választották meg Zala vármegye alispánjává. Működése idején nagy figyelmet fordított a tűzrendészetre, az árvaügyre, a községi költségvetések rendben tartására. Gondoskodott az 1879. évi erdőtörvény következtetés végrehajtásáról, szigorúan fellépett az erdőállomány pusztítása ellen. Folytatta az elődje, Svastits Benő által elkezdett ármentesítési és vízszabályozási munkálatokat. Szorgalmazta a mezőgazdaság fejlesztését és sokat tett a közlekedés megjavítása, a vasútépítés érdekében. Cser-

¹³⁶ A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. II. kötet: Gazdacímtár. Budapest, 1897. 144-145. o.

tán alispán és Svastits főispán nevéhez fűződik a balatoni gőzhajózás rendszeres járatainak megindítása.

1905-1906-ban részt vett a Fejérváry-kormány elleni vármegyei tiltakozó mozgalomban. A királyi biztos kinevezése után azonban fokozatosan feladta az erőszakkal szembeni ellenállást, ezért sokan bírálták. Az alkotmányos rend helyreállása után, 1906. április 18-án megvált alispáni tisztségétől és nyugalomba vonult.

Kétszer nősült, első felesége hottói Nagy Malvin volt, akivel 1874-ben kelt egybe, de ő 1877-ben, 20 éves korában elhunyt, belehalt gyermekük születésébe. Második felesége a söjtöri Sümeghy Magdolna Emília, akivel 1884-ben házasodtak össze. Az első házasságából egy gyermeke élte meg a felnőtt kort, Csertán Ilona, míg a másodikból született Csertán Ferenc, Sándor, Elek és Margit. Csertán Károly Alsóbagodban hunyt el 1919. május 25-én, s ott is temették el.

Gyermekei közül ketten örökölték a boldogfai birtokot, két lánya, akik előkelő házastársat találtak maguknak. Csertán Margitot Thassy Kristóf vette el, aki szintén jogász és földbirtokos, egyben régi zalai köznemesi család sarja volt. A család felmenői között sok szolgabíró és más megyei tisztviselő volt, apja, id. Thassy Kristóf 1895 és 1911 között Zala vármegye tisztí főügyésze volt. Fiát 1939-ben az országgyűlési választásokon a zalaegerszegi választókerületben választották képviselővé az Egyesült Keresztény Párt (EKP) jelöltjeként. Az EKP a kormánypárttal koalícióban lévő katolikus kereszténypárt volt, amelynek a választókerületben a legismertebb vezetője Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi apátplébános volt. A Thassy családnak Vitenyédsszentpálon volt birtoka, tehát a szomszéd községben, de a fiatal pár is Bagodban élt, ott épült fel az ő kúriájuk is, nem messze a Csertán kúriától. Ők tehát a három község, Alsóbagod, Vitenyédsszentpál és Boldogfa határában lévő birtokaikon gazdálkodtak.

A másik Csertán lány, Ilona férje dr. Plihál Viktor nagykanizsa közigazgató, városi képviselő és vármegyei törvényhatósági bizottsági tag lett, tehát szintén ismert és befolyásos személy. Az övék volt a morgópusztai gazdaság, amely 1935-ben 173 holdas birtokot tett ki a községben. Ők azonban nem itt éltek, hanem Nagykanizsán, s a községi földjegyzék szerint a földet Bognár András szepetneki gazda bérelte és gazdálkodott azon.¹³⁷

Meg kell még említeni a község harmadik köznemesi földbirtokosát, hottói Nagy Károlyt, aki a 19. század második felében Boldogfán élt, élete utolsó éveiben pedig Andrásfidán, fia, László kúriájában. Ő már az 1840-es években, 1841-től 1849-ig, éppen a legendás reformkori időkben volt a zalaegerszegi járás főszolgabírója, egyben Csány László közeli barátja és ismerőse. 1869 és 1872 között pedig a zalaegerszegi választókerület képviselőjévé is megválasztották, Tisza Kálmán híveként. Csertán Károly az ő lányát vette feleségül, Malvint, aki sajnos fiatalon elhunyt gyermekük születésekor. Nagy Károly nagyon magas kort élt meg, 95 éves korában hunyt el, 1911-ben.¹³⁸

Ami Boldogfa község népességét illeti, a 19. század végén szinte kizárólag a mezőgazdaságból élők alkották, melyet csupán néhány helyi kisiparos egészített ki.

Zalaboldogfa keresőinek foglalkozási megoszlása 1900-ban¹³⁹ (fő)

Népesség	Összes kereső	Mezőgazdaság	Kisipar	Közzsolgálat	Házicseléd	Egyéb
623	268	230	21	1	14	2

¹³⁷ Magyarország földbirtokosai és földbérlői (gazdacímár). Budapest, 1925. 392. o.

¹³⁸ Magyar Pajzs, 1911. január 12. 2. o.

¹³⁹ Az 1900. évi népszámlálás. 2. kötet, 350-353. o.

A mezőgazdaságból élő népesség megoszlása földbirtok szerint:

1 fő haszonbérlő 100 hold felett.

51 fő önálló kisbirtokos vagy bérlő

8 fő kisbirtokos és napszámos

71 fő kisbirtokosok segítő családtagja

1 fő tisztviselő (gazdatiszt)

47 fő mezőgazdasági cseléd

51 fő mezőgazdasági munkás

Zalaboldogfa Horthy-kori szociológiáját, társadalmi struktúráját az 1930-as években történt mezőgazdasági összeírások alapján lehet a legjobban megrajzolni.¹⁴⁰ E szerint 1935-ben 359 földtulajdonos volt a községben, akiknek a földje 1275 tagból állt. Ritkaság volt ugyanis, hogy akinek nagyobb, több hold földje volt, az egyben lett volna, ezek mindig több részből, vagyis tagból álltak a falu határában. A 359 földtulajdonos a birtok nagysága alapján a következőképpen nézett ki:

1 holdnál kisebb földje volt 114 főnek

1 – 5 hold nagyságú földje volt 151 főnek

5 – 50 hold nagyságú földje volt 88 főnek

50 – 100 hold nagyságú földje volt 3 főnek és

100 – 500 hold nagyságú földje volt ugyancsak 3 főnek.

Gazdasági cseléd: 41 fő

Mezőgazdasági munkás: 32 fő.

Tehát ez alapján a községben éltek a volt kisnemesek és a teljes jobbágyok leszármazottai, akik saját kisbirtokkal rendelkeztek és azt önállóan művelték. Ez volt az 5-50 holdas kategória, s ez a kisbirtok, esetleg szőlőműveléssel és megfelelő állattartással együtt alkalmas volt arra, hogy a család önerejéből megéljen, sőt

¹⁴⁰ Az 1930. évi népszámlálás és Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. I. kötet alapján.

akár gyarapodjon, módos gazdává váljon. Az összeírás szerint 88 családnak volt ilyen birtoka, akik közül a nagyobb tulajdonosok már abba a körbe tartoztak, hogy a család maga nem is tudta egyedül művelni a földjét, hanem ahhoz cselédeket vagy napszamosokat fogadott föl.

A másik nagy csoportot a megélhetésre alkalmatlan mennyiségű (tehát kb. 5 hold alatti) saját földdel rendelkező családok alkották. Ez a törpebirtok kevés volt ahhoz, hogy a család megéljen belőle, ezért ezeknek a családoknak a keresőképes tagjai, elsősorban a férfiak, de szükség esetén a nők is, arra kényszerültek, hogy munkát vállaljanak a nagyobb birtokokon. Vállaltak summásmunkát, aratást, terményszedést vagy szőlőbirtokon, ami adódott, metszést, kapálást. Gyakran a megye távolabbi részébe is el kellett menniük, hogy egy nagybirtokon munkát találjanak. Ebbe a körbe kb. 150 család tartozott, családtagokkal együtt összesen 3-400 fővel, ők jelentették a boldogfai társadalom nagyobb részét.

Végül a harmadik csoportot a földnélküliek vagy 1 holdnál kisebb területtel rendelkezők alkották. Ez a törpebirtok gyakorlatilag a háztájinak felel meg, csak a család élelemszükségletének kiegészítését szolgálta, egzisztenciális megélhetést nem biztosított. Ide tartoztak a gazdasági cselédek is, akik élhettek a Csertán birtokon (illetve az örökösök földjein), ahol szabályos szerződéssel, élethosszig álltak alkalmazásban, egész családjukkal együtt. Általában a birtokon kialakított cselédházakban éltek, s minden szükséges munkát elvégeztek, művelték a földet, gondozták az állatokat, sőt az iparos munkát is rájuk lehetett bízni. Az 1930. évi népszámlálás szerint 41 gazdasági cseléd állt alkalmazásban Zalaboldogfán, 51 családtaggal, akik így összesen tehát csaknem száz főt tettek ki a falu lakosságából.

A boldogfai határ művelési ágak szerint 1897-ben (1. sor kataszteri hold, 2. sor %)

<i>Szántóföld</i>	<i>Kert</i>	<i>Rét</i>	<i>Szőlő</i>	<i>Legelő</i>	<i>Erdő</i>	<i>Nem termő terület</i>	<i>Összes</i>
1475	47	62	73	90	139	126	2012
73,3	2,3	3,1	3,6	4,5	6,9	6,3	100,0

A községnek saját földjei is voltak, melynek egy részét 1896-ban Horváth Péter kovács bérelte és gazdálkodott a 106 holdas területen. Ennek fele művelésre alkalmatlan volt, de állt még 29 hold legelőből és 23 hold erdőből, amin valószínűleg állattartást folytatott. Horváth Péter valószínűleg a falu egyik legmódosabb családjából származott, amely azonos lehetett az ugyanebben az időben községbíró adó Horváthokkal. Az 1880-as évek végén és az 1890-es évek elején ugyanis a források szerint a bírót Horváth Andrásnak hívták. Sajnos a Horváth nagyon gyakori név, ezért nehéz a pontos rokonságot feltárni, az azonban biztos, hogy a falvakban a községbírói tisztelet mindig a jobb módú gazdák közül töltötte be valaki.

A források alapján a községbírók a századfordulón a következők voltak: 1889-ben és 1891-ben Horváth András, a következő évtől pedig Mester István. 1899-ben Bertalanfy József, 1926-ban Paksa János, 1937-ben pedig Bogár István. Ugyancsak a módosabb, birtokos gazdák közé tartozott Molnár Lázár, aki 1885-ben emeltette a községben ma is látható Szent Flórián-szobrot, melyet unokái 1990-ben szépen felújítottak. Pálffy Imre is a módosabb gazdák közé tartozott, ezt az bizonyítja, hogy az ő nevét gyakran lehetett olvasni a korabeli újságban, mint jótékonykodó személy nevét.

Zalaboldogfán az 1880-as évekig nem volt iskola. Az építését 1877-ben elhatározták és el is kezdődött a felállításának tervezése. Mivel minden község a vármegye fennhatósága alá tarto-

*9. kép. Molnár Lázár (1835-1918) és második felesége,
Kozák Mária (1865-1926)*

zott, az ügyet annak bizottságai intézték, a közgyűlés pedig szavazott róla. Az e célból felállított vármegyei bizottság egyszerre tárgyalta Andránhida, Apátfa, Boldogfa, Gébárt, Vorhota, Kiskutas, Hagyáros, Börönd, Döbréte és Kökényesmindszent községekben felállítandó iskolák ügyét, amelyek hasonló helyzet-

ben voltak.¹⁴¹ Az iskola a községben azonban még évekig nem épült meg, ami valószínűleg összefüggött a község anyagi helyzetével, hiszen az építésében oroszlanrészt kellett vállalniuk. 1887-ben változott a helyzet, amikor Boldogfa közös iskola építése céljából összefogott Szentpállal (Vitenyéd-Szentpál), s a vármegyei közgyűlés is fölhívta a két községet, hogy új iskola építésére vonatkozó tervezetet és költségvetést mielőbb állapítsák meg és azt az év áprilisáig nyújtsák be.¹⁴² Ekkor a vármegye Közigazgatási Bizottsága is végzést hozott az új iskola felépítéséről, s azt a községek is elfogadták. Az ügy azonban még ekkor is évekig tartott, s a boldogfai iskola építése csak 1892-ben kezdődött el. 1892. augusztus 25-én tartották meg a nyilvános tárgyalást a vállalkozók részére, akik az építésre jelentkezni akartak, s ez után indult meg az építkezés.¹⁴³

A faluban úgynevezett egytanerős iskola működött, ez azt jelentette, hogy egy tanítója volt, aki minden elemist oktatott. Az intézmény nem állami, hanem egyházi volt, ugyanis a fenntartója a katolikus egyház volt, konkrétan a szombathelyi püspökség. A tanító egyben kántor is volt, ez abban az időben gyakori volt, hogy a tanító a kántori teendőket is ellátta, így is nevezték, hogy kántortanító. Nem volt könnyű a dolga, mert a két világháború között közel száz kisdíák járhatott az iskolába – a hat elemibe, ahogy akkor mondták – és őket mind ő tanította. Az 1910-es években sokáig Nagy Károly tanító dolgozott itt, majd 1925-ben került a községbe Magdics Nándor, aki a háború után is itt tanított a feleségével, Fatér Máriával együtt, sőt még az 1950-es években is (róla a későbbiekben még lesz szó).

Zalaboldogfa elzártságán sokat enyhített volna, ha jó utak kötik össze a többi községgel és a megyeszékhellyel. Ennek az

¹⁴¹ MNL ZML IV.402.a. Zala Vármegye közgyűlésének jegyzőkönyve, 1877. május 5. 26. szám.

¹⁴² Zalamegye, 1887. február 20. 2. o.

¹⁴³ Zalamegye, 1892. augusztus 20. 4. o.

10. kép. A zalaboldogfai kisiskolások 1914-ben,
középen Nagy Károly tanítóval és feleségével

egyik kulcsfontosságú része volt az Andráshida felé való közlekedés fejlesztése. Ennek érdekében kezdődött meg az 1880-as években a Boldogfa – Andráshida út építése. Azonban ennek a költségeit sem az állam, hanem az érintett községek viselték, s ez itt is hátráltatta a munkát. Az első lépés az út költségeinek a meghatározása volt, a második pedig ennek a két község közötti felosztása. Ebben is egy vármegyei bizottság közvetített, amely 1887-ben szállt ki a községekhez és kezdték meg a tárgyalásokat.¹⁴⁴ A megállapodás után kezdődött meg az út építése a következő évben.

A másik irányba, Bagod felé is történt útfejlesztés, itt a két község határán lévő vitenyédi patakon átívelő hidat építették újjá 1890-ben, amelynek a költségeit három község, Boldogfa, Vitenyéd és Alsóbagod állta.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Zalamegye, 1887. augusztus 14. 2. o.

¹⁴⁵ Zalamegye, 1890. január 19. 2. o.

AZ 1. VILÁGHÁBORÚ ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Az 1867-es kiegyezés után Magyarországon hatalmas gazdasági fellendülés és modernizáció indult meg, amelynek az 1. világháború kitörése vetett véget. 1914. június 28-án Sarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinánd Habsburg trónörökösét, a Monarchia balkáni terjeszkedése ellen harcoló szerb szélsőségesek. A merénylet jó ürügyként szolgált arra, hogy a szembenálló világhatalmi tömbök, a Német Birodalom által vezetett központi hatalmak és az antant leszámoljanak egymással.

Magyarországon 1914. július 29-én közzéttek az országos lapok Ferenc József császár és király szózatát a birodalom népeire, amelyben bejelentette a háború kitörését, s amelynek néhány szava szállóigévé vált: „Mindent megfontoltam és megdöntöttem.” A világháború kitörése Zalaboldogfán is ugyanúgy éreztette a hatását, mint a legtöbb magyarországi faluban: a férfiaknak be kellett vonulni katonának. Ez azt eredményezte, hogy az otthon maradtak egyre nehezebben tudták földjeiket megművelni. Ez a gond különösen akkor jelentkezett, amikor láthatóvá vált, hogy a háború nem fog befejeződni őszre, ahogy azt a német uralkodó ígérte: „mire a levelek lehullanak, hazatérnek a katonák”, hanem évekig fog tartani.

A bevonultatott boldogfai katonák legnagyobb részt a magyar királyi 20. gyalogezredbe és a 48. császári és királyi gyalogezredbe kerültek. E két katonai alakulat rokon volt abban az értelemben, hogy mindkettő körlete Zala megye területére esett, központjuk Nagykanizsán volt elhelyezve, a 48-asok a mai Batthyány Lajos Gimnázium épületében voltak. A különbség közöttük, ahogy a nevükből is látható, hogy az egyik a „közös” hadseregbe tartozott, a másik pedig az önálló magyar honvédség alakulata volt. A két ezred egyszerre tett esküt, 1914. augusztus 9-én, s két nappal később már meg is kezdődött a hadszíntérre szállításuk. A 48. gyalogezred a mai Ukrajna területén találha-

tó Galíciában került harcérintkezésbe, az orosz határszakaszon. A háború e korai szakaszában több súlyos hadvezetési hiba és tévedés miatt az orosz hadsereggel szemben felvonult osztrák-magyar haderő rendkívül nagy veszteségeket szenvedett. Az orosz haderő gyorsan felvonult és nagy erővel szállt szembe, ezért már az első összecsapások rendkívül súlyosak voltak. Ennek eredményeként 1915 elejéig a 48. gyalogezred vesztesége meghaladta a 100%-ot, azaz teljes saját létszámának megfelelő emberveszteséget szenvedett.¹⁴⁶ Ez persze nem azt jelentette, hogy minden katona elesett, mert ebben a sebesültek is benne vannak. Viszont ez nem is jelentette összes háborús veszteségét, hiszen folyamatos feltöltésekkel az ezred végigharcolta a háborút, s 1917-ben már az olasz fronton küzdött, Isonzónál. Ezekből a számokból is láthatjuk, hogy milyen kíméletlen és véres volt az 1. világháború, és a zalai ezred milyen súlyos veszteségeket szenvedett.

Persze ebben az is közrejátszott, hogy a zalai ezredek a világháború első percétől a legsúlyosabb összecsapások részesei voltak. A 20. honvéd gyaloghadosztályt 1914. július 26-án mozgósították és augusztus 26-tól a 2. osztrák-magyar hadsereg VII. hadtestjéhez volt beosztva az orosz hadszíntéren. A mai Ukrajna területén Halics (ma Halich, Ukrajna) és a Dnyeszter folyó mentén harcoltak, ahol a rosszabbul felszerelt, de hatalmas embertömeget felvonultató orosz hadsereggel állt szemben. Itt a harcok hatalmas területen, sok mozgással zajlottak, nem olyan lövészárkok háború dúlt, mint a nyugati fronton. Szeptember 27-től december közepéig azonban a sikeres orosz ellentámadások miatt már a Kárpátokban, a Duklai-szorostól keletre, illetve annak környékén folytattak védelmi harcokat. 1915 februárjától a

¹⁴⁶ Hegedüs András: A nagykanizsai cs. és kir. 48. gyalogezred története, különös tekintettel annak I. világháborús tevékenységére. In: Zalai Múzeum, 1997/7. 163-165. o.

gorlicei áttörést követően újra előrenyomultak és részt vettek az oroszok üldözésében.

Az oroszok a fronton óriási veszteségeket szenvedtek el, amelynek az eredményeként 1917 februárjában kitért a forradalom és Miklós cárnak le kellett mondania a trónról, s az ország az év végén kilépett a háborúból. Ez azonban nem jelentette a magyar ezredek számára megkönnyebbülést, mert 1915. május 23-án Olaszország is hadba lépett az antant oldalán, így megnyílt az olasz front. Ekkor az olaszok azonnal támadást indítottak az Isonzó folyó mentén, gyors győzelemben reménykedve. Azonban csalódniuk kellett, áttörniük nem sikerült, itt lövészárkok háború alakult ki, egyik támadás követte a másik, de komolyabb eredmény nélkül.

1915. június 6-tól a 20. gyalogezredet is átvezényelték ide és már az olasz harctéren küzdött az első isonzói csata idején. A VII. császári és királyi hadtest kötelékében végigharcolta a 2., 3., 4., 6., és 8. isonzói csatákat a Monte San Michele hegyen és környékén, a Doberdo poklában. 1916. november 25-től újra az orosz hadszíntérre vezényelték, majd 1917. szeptember 14-től ismét az olasz hadszíntéren kellett helyt állnia. 1918 novemberében kezdték meg az alakulat katonáit hazaszállítani.

Zalaboldogfai születésű katonák a veszteséglistákon

(Forrás: *Első világháborús veszteséglisták. Hírek a sebesültek és betegekről 1914-1918.*; illetve: MNL ZML Zala megye állami anyakönyveinek másodpéldányai.) Na.= nincs adat

Név	Rendfokozat	Csapat	Születési idő	Hír vagy bejegyzés
Béres József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 9. század	1896	1916. augusztus 6-án elhunyt
Bogár Gergely	gyalogos	m. kir. 76. honvéd gyalogezred 2. tartalékos század	1894	hadifogságba esett Oroszországban

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>	<i>Csapattest</i>	<i>Születési idő</i>	<i>Hír vagy bejegyzés</i>
Bogár István	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 3. század	1884	lövést kapott, kézsérülést szenvedett és az ausztriai turnau-i kórházba került
Bogár Vendel	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 4. század	1886	1914. november 28-án elesett
Bogár Vince	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 11. század	1889	tífuszban megbetegedett és a krakkói hadikórházba került
Dömötör István	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 8. század	1893	1915. április 11-én elesett a szerbiai Nis város melletti csatában és ott is temették el
Férhezli Imre	népfelkelő	cs. és kir. 48. gyalogezred	1896	1915. október 10-én meghalt a tengermelléki ütközetekben, Haidenschaft településnél
Gombkötő Lajos	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 7. század	1893	megsebesült
Gyuk István	na.	na.	1887	1917-ben a fronton eltűnt, ezért a halála 1921-ben bíróilag megállapított időpontja: 1917. december 31.
Hajgató András	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1893	1918. április 9-én elesett
Hajgató József	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred	1896	1915 őszén az orosz fronton eltűnt, ezért a halála 1931-ben bíróilag megállapított időpontja: 1917. december 31.
Horváth István	határvasdász	11. határvasdász zászlóalj, 1. század	1884	megsebesült

Név	Rendfokozat	Csapattest	Születési idő	Hír vagy bejegyzés
Horváth János	na.	na.	1898	ismeretlen időpontban eltűnt, ezért a halála 1928-ban bíróilag megállapított időpontja 1920. december 31.
Imrik Ferenc	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 12. század	1892	megsebesült
Kis Balázs	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 6. menetszázad	na.	comblövést kapott és a bécsi kórházba került
Kiss Gáspár	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 5. század	1885	megsebesült
Kiss József	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 2. század	na.	megsebesült
Kolonics István	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 3. század	1897	megsebesült
Kozma József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 9. század	1889	tífuszban megbetegedett és 1915. február 17-én elhunyt, a lengyelországi Skalmierz város temetőjében van eltemetve
Kramarics Ferenc	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1889	megsebesült
Krizmanits Imre	tartalékos, gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 1. század	1882	hadifogságba esett Oroszországban
Kutasi János	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred	1877	megbetegedett és a nagykanizsai hadikórházba került
Major József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 7. század	1882	megsebesült

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>	<i>Csapattest</i>	<i>Születési idő</i>	<i>Hír vagy bejegyzés</i>
Molnár Lázár	tartalékos, gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 3. század	1887	hadifogságba esett és Szamarkandba került, Turkesztánban, Oroszországban, elhunyt a szemipalatyinszki hadifogolytáborban 1918. május 23-án
Molnár Péter	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 12. század	1891	megsebesült, 1917-ben a fronton eltűnt, ezért 1922-ben bíróilag megállapított halál időpontja 1917. december 31.
Morth Mihály	na.	na.	1896	1917-ben a fronton eltűnt, ezért a halála 1924-ben bíróilag megállapított időpontja: 1917. december 31.
Nagy Gyula	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred	1878	betegség miatt a keszthei hadikórházba került
Nagy Gyula	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 9. század	1880	megsebesült és a csehországi kreamsieri (ma: Kromeriz) kórházba került
Nagy Sándor	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 11. század	1886	megsebesült
Pálfi Béla	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 2. század	na.	megsebesült
Simon István	tüzér	cs. és kir. 10. tüzérezred	1889	megsebesült és 1918. május 29-én meghalt a brodi tartalékkórházban
Sós József	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 3. század	1870	lőblövést kapott és kórházba került az ausztriai Saaz-ban

Név	Rendfokozat	Csapattest	Születési idő	Hír vagy bejegyzés
Szabó István	na.	na.	1872	1917-ben a fronton eltűnt, ezért a halála 1934-ben bíróilag megállapított időpontja: 1917. december 31.
Takács István	tartalékos, gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 15. század	1888	megsebesült
Tóth Ferenc	népfelkelő	m. kir. 20. honvéd gyalogezred	1898	1916. június 4-én elhunyt az „északi harctéren”
Varga István	póttartalékos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1888	megsebesült a galíciai harcokban, majd 1915. április 5-én elhunyt a krakkói kórházban
Végh József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 9. század	1894	láblovést kapott és kórházba került a körmendi hadikórházban
Zelkó Bálint	népfelkelő	cs. és kir. 48. gyalogezred	1893	megbetegedett és 1915. szeptember 29-én elhunyt a csehországi Pilsenben „középfűtő mirigy lob”-ban
Zelkó Ferenc	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 10. század	1893	megsebesült

A táblázatból látható, hogy a bevonult katonák nagy része valóban a két gyalogezredbe, a 20-asba és a 48-asba került, de néhányan valamilyen oknál fogva máshova, így van köztük tüzer és határvadász is. Az utolsó oszlopban látható az a hír, amit közöltek róla, ezt a hírt a forrásban leírtak szerint, szó szerint vettük be a táblázatba. Tehát akinél például az szerepel, hogy „megsebesült”, arról nincs más információ a forrásban sem, itt nem derül ki, hogy felgyógyult vagy elhunyt.

A veszteséglistákat Monarchia hatóságai adták ki a háború idején folyamatosan, az adatok innen, valamint a helyi halotti anyakönyvből származnak. Több esetben látható, hogy az illető eltűnt és mivel többé semmilyen hír nem jött róla, évekkel később nyilvánították holtta, s ez került be az anyakönyvbe. Ha a katona eltűnt a fronton és reménykedtek abban, hogy még hazatér, akkor sokáig vártak a bejegyzéssel. Később azonban mindenképpen rögzíteni kellett, mert például öröklés e nélkül nem volt lehetséges. Ahogy látható, 1931-es és 1934-es bejegyzés is található Hajgató József és Szabó István esetében. Az anyakönyvbe sajnos nem mindig jegyezték be, hogy az illető milyen csapategységben szolgált, ezért hiányzik ez néhány esetben. A veszteség-nyilvántartásban a sebesültek és a hadifogságba esettek is láthatók, hogy velük a későbbiekben mi történt, arról sincs mindig információ. Az itt összeállított táblázatból tehát látható, hogy egy kis magyar falu esetében is milyen nagy volt az embervesztés, a biztosan elesettek száma Zalaboldogfán is 17 fő és akkor még nem beszéltünk a maradandó sérülést szenvedettekről. Az elesettek száma azonban ennél több volt, 1936-ban ugyanis a faluban emlékművet állítottak a világháborúban elesett katonáknak, s azon 29 név szerepelt, tehát a végleges, valós számnak ezt tekinthetjük.¹⁴⁷ Ez az emlékmű látható ma is a községben, szépen felújítva.

A háború 1918 októberében ért véget, de ekkor Magyarországot még nagyobb megrázkódtatás érte. A győztes hatalmak közölték az új magyar kormánnyal a békefeltételeiket, amelyek az ország területének jelentős megcsonkítását tartalmazták. Ennek következményeként összeomlás és kormányváltás következett be. Az őszirózsás forradalom kezdetben komolyabb változásokat nem hozott Zala megyében, Zalaegerszegen is a korábbi polgármester, Czobor Mátyás lett a helyi Nemzeti Tanács vezetője

¹⁴⁷ Zalamegyei Újság, 1936. szeptember 11. 4. o.

11. kép. Ünnepség az első világháborús emlékműnél az 1940-es években. Középen fehér ingben Mester Anna, tőle balra Zelkó Gyuláné Horváth Margit, mellette balra Kiss Gáspárné Zelkó Irén, jobb oldalon magasabban áll Magdics Nándor.

és a közigazgatási tisztviselők (főszolgabírók) is a helyükön maradtak. A békediktátum hírére azonban az új magyar kormány is összeroppant és 1919. március 21-én a Kun Béla vezette bolsevikok kezébe került a hatalom. Ekkor Zala megye élére is egy háromtagú direktórium lépett, amelynek a tagjai kommunista és szociáldemokrata politikusok voltak. A falvak életében azonban komolyabb változást ez sem hozott, csupán egyetlen intézkedés: az úri birtokok szocializálása. Ez azt jelentette, hogy – Zalaboldogfán a Csértán birtokokat is – állami tulajdonba vették, ahol majd szövetkezeteket akartak létrehozni, de ez az idő rövidsége és a tanács hatalom bukása miatt ez nem valósult meg. Ez a gondolat egyébként ekkor még teljesen idegen volt az emberektől, akik nem is értették, hogy mit jelent. A megyében egyébként a szocializált úri birtokok nagy részén továbbra is a volt tulajdonos, a földbirtokos gazdálkodott, csak most intézőnek nevezték.

12. kép. A zalaboldogfai 1. világháborús áldozatok emlékműve, kiegészítve a 2. világháború áldozataival, szépen felújítva

Később ez természetesen megváltozott volna, de erre a bolsevik hatalomnak nem maradt ideje.

A Tanácsköztársaság 1919. augusztus 1-ig állt fenn, s ez idő alatt a falvak nem lettek a rendszer hívei, sok helyen alakult ki ellenállás. Zalában a legtragikusabb eset Nagybakónakon történt, ahol a gazdák elkergették a helyi direktóriumot, amikor pedig azok a vörös őrséggel tértek vissza, fegyverrel fogadták őket és tűzharc alakult ki. Ennek több halálos áldozata is volt, s végül, mikor a vörösök elfoglalták a községet, három gazdát a hatóság Nagykanizsán kivégeztetett.

A Tanácskormány azonban 133 nap után a szomszédos országok hadseregével való folyamatos harc után lemondani kényszerült, Kun Béla és társai pedig elhagyták az országot.

Összességében a trianoni békeszerződés eredményeként Zala megye 5995 km² területéből 1118 km² került határon túlra, a Muraköz a Csáktornyai és a Perlaki járásokkal teljes egészében, míg az Alsólendvai járásnak a nagyobb része. A lakosságot illetően ez 130.509 fő elvesztését jelentette, a történelmi Zala vármegye népességének 28%-át. Az ezeréves történelmi országhatárok megbontása mellett a békerendezés legfájóbb pontja az volt, hogy míg a Csáktornyai és a Perlaki járások 90%-át horvát lakosság lakta, addig az Alsólendvai járás népességének 60%-t magyar, 40%-t pedig magyarországi szlovének alkották, akiket világos etnikai határ választott el egymástól. Maga Lendva is szinte tiszta magyar etnikumú település volt, tehát a jugoszláv – magyar határt meg lehetett volna az etnikai választóvonal mentén is húzni. Azonban nem ez történt, így az új határ Zala esetében is összefüggő színmagyar területet szakított el.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az első világháború és az azt követő politikai változások, valamint a háborút lezáró trianoni békediktátum eredményeként Magyarország súlyos gazdasági helyzetbe került. A területek megszállása, majd elcsatolása és a háborús jóvátételek miatt a magyar gazdaság megrendült, az ipari termelés akadozott, a pénz, a korona pedig inflálódni kezdett. A mezőgazdasági termelők esetében mindezt még tetézte az, hogy az évekig tartó háború eredményeként a földjeiket egyre nehezebben tudták megművelni, a fronton lévő családfők távollétében az otthon maradtak sokszor nehéz helyzetbe kerültek. Hanyatlott a kereskedelem, a piaci kapcsolatok elsorvadtak. Érdekes módon azonban ebben a helyzetben nem a mezőgazdasági termelők jártak a legrosszabbul. Az élelmiszerárak ugyanis nőttek, arra ugyanis mindenkinek szüksége volt, az akadozó termelés azonban nehezen tudta kielégíteni az igényeket. Ekkor az egyik legnagyobb probléma az infláció volt, a korona elértéktelenedése azonban a havi fizetésből élőket érintette a legérzékenyebben. Zalaboldogfán azonban ilyen alig volt – csak a tanító meg a jegyző – a napszámosok ugyanis terményben kapták a járandóságukat. A zalaegerszegi piacra vitt termények után ugyanakkor jó pénzt kaptak az élelmiszerárak emelkedése miatt a városi lakosságtól.

A mezőgazdasági népesség nem 1919/20-ban került nehéz helyzetbe, hanem 10 évvel később, az 1929-es nagy gazdasági világválság idején. Akkor ugyanis megfordult a helyzet, a túltermelés miatt a mezőgazdasági termények árai kezdtek el meredeken csökkenni, így a termelők és a napszámosok jutottak kevesebb jövedelemhez. Ebből aztán egyre kevésbé tudták megvásárolni a szükséges ipari termékeket, eszközöket, szerszámo-

kat, ruhaneműt, olajat stb. Ez a gazdasági helyzet az 1930-as évek második felében fordult meg, amikor a háborúra készülődés miatt felpörögtek a gazdaságok, munkahelyek teremtdtek és a munkabérek is emelkedtek.

A világháború után jött el annak a lehetősége, hogy változtassanak a földbirtokviszonyokon, s ezáltal javuljanak a megélhetés feltételei. A kisgazdapárti Nagyatádi Szabó István földművelési miniszter által 1920-ban kezdeményezett földreform során lehetőség nyílt arra, hogy házhelyhez, illetve parcellákhoz jussanak a rászoruló családok. A politika útvesztőiben azonban a reform eléggé megfeneklett, ugyanis a Horthy-korszak politikai elitjét alkotó úri földbirtokos réteg igyekezett a földreform élet elvenni. Ez sikerült is, így csak igen kismértékű változás történt. Ennek eredményeként Zalaboldogfán 27 család jutott földhöz, amelynek az összterülete is éppen 27 hold volt, vagyis 1-1 holdat kaptak családonként.¹⁴⁸ A dolog rákfenéje volt továbbá, hogy mindezt nem ingyen vagy kedvezményesen kapták, hanem piaci áron, amit egy hosszú távú kölcsön keretei között kellett megfizetniük.

Az 1920-as években újabb házak épültek a faluban. Zalaboldogfán 1910-ben 104 lakóház állt, ami azt jelenti, hogy volt olyan ház, nem is kevés, ahol több család élt együtt. Az 1930. évi népszámlálás szerint viszont már 141 ház állt a faluban, ez a többlet nyilván a földhöz jutott családok építkezéseinek az eredménye. A fejlődést mutatja az is, hogy amíg 1910-ben a házak közül 91 volt nád vagy zsúptetős, addig 1930-ban a 141-ből már csak 81, a többi cserép vagy palatetős.

¹⁴⁸ Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. I. kötet, Budapest, 1936. 141. o.

Az 1941. évi népszámlálás adatai szerint a mezőgazdasági keresők birtokviszonyai

birtok mérete (hold)	0-1	1-3	3-5	5-10	10-20	20-50	50-	egyéb önálló
kereső (fő)	9	20	12	27	25	14	1	3
segítő családtag	2	12	9	36	41	18	1	0

Ebből a táblázatból látható a legjobban, hogy Zalaboldogfán a saját birtokon élő és gazdálkodó gazdák voltak többségben. Az 5 hold föld feletti méret már alkalmas lehetett az önálló megélhetésre, s ebből 66 gazdaság volt a faluban, közülük 39 már 10 hold feletti.

Közigazgatási szempontból Zalaboldogfa a két világháború között az Andrászhidai Körjegyzőséghez tartozott a következő községekkel együtt: Ebergény, Szenterzsébethegy és Vorhota, s természetesen Andrászhida, amely a körjegyzőség székhelye volt.

Az 1930-as években tanított a községben Magdics Nándor tanító, aki a kántori teendőket is végezte. Ő a Vas megyei Csém községben született 1903-ban, majd Szombathelyen járt középiskolába, a tanítói oklevelet pedig a Csurgói Magyar Királyi Tanítóképző Intézetben szerezte, ahol 1925-ben végzett. Diplomája megszerzése után mindjárt meg is választották Zalaboldogfán tanítónak, ahol 1925. október 1-étől kezdett el dolgozni. 1930-tól látta el a kántori teendőket is, valamint leventeoktató is volt. Ő töltötte be a községi Polgári Lövészegylet elnöki tisztét is, és az iskolán kívüli népműveléssel is előszeretettel foglalkozott.¹⁴⁹ A felesége Fatér Mária volt.

Magdics Nándor aktív közeleti tevékenységét jelzi, hogy az oktatói munka mellett folyamatosan szervezett közeleti, jellemzően katolikus rendezvényeket a községben. 1937-ben ket-

¹⁴⁹ Zala Vármegye feltámadása Trianon után. Zalai fejek. Szerk. Békássy Jenő, Budapest, 1930. 220. p.

tő is volt, októberben a Györkös család ajándékozott egy szobrot a templom részére, s ennek keretében rendeztek programot. A szentmise után Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi plébános és már pápai prelátus áldotta meg a szobrot, majd ezt követően Magdics és Köves István zalaegerszegi ügyvéd, valamint Tremkó Ferenc megyei főállatorvos tartottak előadást a katolikus hitéletről és öntudatról.

A következő hónapban Magdics már eucharisztikus konferenciát szervezett Boldogfán. A rendezvényt ketten szervezték, ő és Kósz Vince bagodi, egyben boldogfai plébános. Ekkor a Katolikus Népszövetség központjából dr. Darás Sándor miniszteri főtanácsos és Kovács Alajos hitoktató érkezett és tartott előadást. A rendezvény ünnepi szentmisével kezdődött, melyet Kovács Alajos celebrált, majd a megnyitó előadást Magdics tartotta, aki a sajtó beszámolója szerint „a falu és társadalom sebeit tárta fel”. Ezután a két budapesti előadó tartotta meg előadásait, majd Kovács Alajos beszélt az „itteni eucharisztikus mécsesek meggyújtásának szükségességéről”, amely az „egészségesebb társadalom és tisztább családi élet virágborulását” segíti elő. A rendezvény érdekessége volt, hogy utána, a hazafelé ballagó emberek között élénk vita, már-már veszekedés bontakozott ki. Sokan ugyanis olyan komolyan vették a vasárnap szentségéről elhangzottakat, hogy letorkollták azokat, akik vasárnap is dolgozni szoktak.¹⁵⁰

A községben a papi szolgálatot az 1900-as évek elején Tancsics József, majd Fábián Gábor, utána pedig Steffanics Elek látta el. Steffanics Elek 1910-ben lett pap, s először Kőszegszerdahelyen, majd Szepetneken dolgozott, ezután Körmenden a Batthyány családnál lett nevelő. 1920-ban ő volt a zalaegerszegi internálótábor lelkésze, 1924-ben pedig először Söjtörön, 1930-ban pedig Alsóbagodon lett plébános. Azonban nem tudta so-

¹⁵⁰ Nemzeti Újság, 1936. november 26. 10. o., Zalamegyei Újság, 1937. november 25. 3. o.

káig ellátni a hivatását, mert fiatalon, 47 éves korában elhunyt, betegségben. Ezt követően 1936-ban érkezett a községbe Kósz Vince, amikor Grósz József szombathelyi megyéspüspök áthelyezte őt a Vas megyei Felsőszölnök községből Zala megyébe. Kósz Vince a tanulmányait Kőszegen kezdte a bencés rend gimnáziumában, majd a soproni bencés főgimnáziumban érettségizett 1912-ben. A papi szemináriumot Szombathelyen végezte, s kezdetben a korabeli Zala megyei (ma Szlovéniához tartozó) Belatincon kezdte el a hivatását, ahonnan a trianoni béke miatt került a szomszédos Felsőszölnökre. Zalaboldogfa mellett az ő plébániájához tartozott még Alsóbagod, Felsőbagod, Vitenyéd, Szentpál, Hagyáros, Kiskutas, Kálócfa és Andráshida. Ezek közül templommal csak Alsóbagod, Andráshida és Zalaboldogfa rendelkezett, a többi község az alsóbagodi templomba járt misére, ahol a plébános is lakott.

A községben 1941 februárjában alapították meg a Zalaboldogfai Tejszövetkezetet, mint az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ helyi fiókját. A célját úgy határozták meg, hogy a „tej és egyéb gazdasági termékek feldolgozása és legelőnyösebb értékesítése, az ezek előállításához szükséges anyagok, gépek és eszközök beszerzése, a tejtermelés előmozdítása és ezáltal tagjai anyagi helyzetének javítása” érdekében. A szövetkezet tagjai a község lakosai lehettek, akik üzletrészt vásároltak, amelynek az értéke 8 pengő volt. A vezetőségnek a következő személyeket választották meg: Magdics Nándor, Leitner Gergely és Varga Kálmán.¹⁵¹

A községben ezen kívül több társadalmi egyesület is működött a két háború között. 1926-ban jött létre a helyi Levente Egyesület. A leventeszervezetek Magyarországon az 1920-as évek elejétől a második világháború végéig léteztek és a katonai előképzés legfontosabb szervezetei voltak. A trianoni békeszerző-

¹⁵¹ Központi Értesítő, 22. szám, Budapest, 1941. május 29. 832. o.

13. kép. Zalaboldogfai leventék

dés katonai korlátozásainak kijátszására törekedtek, amikor a testnevelésről alkotott 1921. évi LIII. törvény alapján létrehozták a 12–21 év közötti fiúk katonai előképzését és nemzeti szellemű nevelését szolgáló egyesületeket. A testnevelés mellett jelentős hangsúlyt fektettek a fegyelemre, a valláserkölcsi nevelésre, sőt a művelődésre is. A Zalaboldogfai Levente Egyesület alakuló gyűlését 1926. január 29-én tartották és jóváhagyták annak alapszabályát (amely tulajdonképpen az országos szabályzat elfogadása volt). Ezután megválasztották a vezetőségét, elnöknek Paksa János községi bírót, helyettesnek Bogár Józsefet, jegyzőnek Magdics Nándort, ellenőrnek Molnár Vendelt, könyvtárosnak pedig Nagy Károlyt választották meg.¹⁵²

1943-ban alakult meg a Zalaboldogfai Gazdakör. Ennek a programja is több volt, mint egyszerű érdekvédelmi szervezet, ideológiai, hazafias és közművelődési célokat is megfogalma-

¹⁵² MNL ZML IV. 433. Egyedi iratok gyűjteménye, 1757. szám.

A Zalaboldogfai GAZDAKÖR ALAPSZABÁLYAI.

I. F E J E Z E T: Általános rendelkezések.

1. §.

A gazdakör címe, székhelye, hivatalos nyelve, pecsétje, jelvénye, működési területe.

A gazdakör címe: Zalaboldogfai Gazdakör
székhelye: Zalaboldogfa.
hivatalos nyelve: magyar.
pecsétje: Zalaboldogfai Gazdakör. 1943.
jelvénye: Zalaboldogfa.
működési területe: Zalaboldogfa.

2. §.

A gazdakör célja.

- a./ A haza földje és a földművelés iránti szeretet fejlesztése, az ősi földhöz való ragaszkodás fokozása.
- b./ A község gazdasági, szellemi és erkölcsi életének irányítása.
- c./ A mezőgazdasági ismeretek terjesztése, az okszerű gazdálkodás előmozdítása.
- d./ Hasznóhajtó háziipar meghonosítása.
- e./ Gazdasági és háztartási cikkek közös beszerzésének megkönnyítése.
- f./ A gazdasági terményeknek, háziipari cikkeknek közös értékesítése.

3. §.

A gazdakör céljainak előérésére szolgáló eszközöi.

- a./ Állandó helyiséget tart fenn s abba a tagok részére napilapokat, gazdasági szaklapokat járát, könyvtárt létesít, mely megfelelő szabályok mellett a tagok rendelkezésére áll.
- b./ A jobb és közös értékesítés, az okszerű gazdálkodás érdekében gépeket / rosta, vetőgép stb./ szerez be, melyeket a tagok előre megállapított feltételek mellett használatra kivihetnek. Előadásokat és felolvasásokat tart.
- c./ A gazdakör a tagok közt felmerülő vitás kérdések ki-

14. kép. A Zalaboldogfai Gazdakör alapító jegyzőkönyve

GAZDAKÖR ALAKÍTÁSI NYILATKOZAT.

Alulírt Zalaboldogda község kisbirtokosai sajátkezű aláírásunkkal kifejezzük azon akaratunkat, hogy Községünkben a Zalavármegyeyel Gazdasági Egyesület és az Álsódménthelyi Mezőgazdasági Kamara gazdakörét a jelzett 2 testület által kiadott alapszabályok szerint megalakítsuk s a kör fenntartásához szükséges s az alakuló ülésen megállapított gazdaköri tagdíjjal a kör tagjai sorába mindannyian belépünk.

Kelt Zalaboldogfán, 1942. december hó. n.

sor- szám	A gazda neve	Lakhelye	Ház- szám	Sajátkezű aláírása.
1.	Margits Bálint	Zalaboldogf	96	Margits
2.	Bogár Gáspár	"	2	Bogár Gáspár
3.	Lajcsy János	"	1	Lajcsy János
4.	Horváth F.	"	6	Horváth Ferenc
5.	Parkas Lajos	"	13	Parkas Lajos
6.	Molnár Lajos	"	20	Molnár Lajos
7.	Vári Lajos	"	16	Vári Lajos
8.	Földi Mihály	"	8	Földi Mihály
9.	Kiss Ferenc	"	34	Kiss Ferenc
10.	Molnár Balázs	"	35	Molnár Balázs
11.	Zelkő Ferenc	"	36	Zelkő Ferenc
12.	Kiss Balázs	"	50	Kiss Balázs
13.	Molnár Ferenc	"	52	Molnár Ferenc
14.	Bogár Gáspár	"	53	Bogár Gáspár
15.	Zelkő Balázs	"	54	Zelkő Balázs
16.	Lemény György	"	64	Lemény György
17.	Molnár Ferenc	"	63	Molnár Ferenc
18.	Mester Ferenc	"	68	Mester Ferenc
19.	Zelkő Gyula	"	70	Zelkő Gyula
20.	v. Hajdáló Gáspár	"	75	v. Hajdáló Gáspár
21.	Kiss János	"	83	Kiss János
22.	Zelkő Vencel	"	99	Zelkő Vencel

15. kép. A Zalaboldogfai Gazdakör alapítóinak aláírása

zott. E célból állandó helyiséget tartottak fenn, amelynek szintén volt könyvtára – ahogy ezt a levéltár egyesület esetében is láttuk, ahol könyvtárost is választottak. A gazdakör elnökévé Leitner Gergelyt választották, alelnökké Molnár Ferencet, pénztárosnak Molnár Balázst, ellenőrré vitéz Hajgató Gáspárt, s természetesen Magdics tanító sem maradhatott ki, aki ezúttal is a jegyző lett. A tagság a saját birtokkal rendelkező gazdák közül került ki, s a 23 tagú kör alapítóinak a névsora – a fentieken kívül – a következő volt: Bogár Gáspár, Nagy Imre, Kozma Ferenc, Paksa Jenő, Molnár Lázár, Déri Lajos, Tóth Máté, Kiss Dezső, Zelkó Ferenc, Kiss Balázs, Bogár Dénes, Zelkó Balázs, Szeney Gergely, Miszori Ferenc, Mester Ferenc, Zelkó Gyula, Kiss János, Zelkó Vendel.

A névsorban látható Hajgató Gáspár neve és vitézi címe. A vitézi címet Horthy Miklós kormányzó alapította, s elsősorban a konzervatív-nemzeti gondolkodású, rendszerhű, egyben a világháborúban kiemelkedő katonai teljesítményt nyújtó személyek kaphatták meg, és földbirtok adományozással is együtt járt. Zalaboldogfán Hajgató Gáspár 1930-ban kapta meg, aki a 20. honvéd gyalogezredben szolgált, mint tizedes és az ellenség előtt tanúsított bátor magatartásáért háromszor is megkapta a vitézségi érmet.

A községben a legnagyobb tömeget azonban valószínűleg az ugyancsak az 1940-es évek elején megszerveződő KALOT mozgatta meg. A Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Titkárságát a zalai származású Kerkai Jenő szervezte meg, aki a ma Csesztreghez tartozó Kerkaújfaluban született 1904-ben. Ő jezsuita szerzetes volt, aki 1931-től 1935-ig teológiát tanult az Innsbrucki Egyetem hittudományi karán, ahol teológiai és filozófiai doktorátust szerzett. 1934-ben szentelték pappá. Ugyanabban az évben a szegedi Egyházmegyei Nagyszeminárium

16. kép. A KALOT csoport megalakulása Zalaboldogfán. Középen Pehm (Mindszenty) József, még mint zalaegerszegi apátplébános, jobbra tőle Thassy Kristóf, balra Thassy Kristófné zászlóánya.

prefektusának, egyben dogmatanárának nevezték ki. Itt alapította meg Nagy Töhötömmel együtt a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Titkárságát, azaz egy agrárfjúsági szervezetet, amely KALOT néven országos mozgalmá vált, s amelynek 1947-ig, a szervezet betiltásáig a vezetője is volt. Ő lett a szervezés motorja, sorban járt gyűlésekre, szervezkedett, intézett és mozgósított. Felismerte, hogy Magyarországon nem elég tanulmányozni és leírni az elmaradott társadalmi viszonyokat, hanem tenni is kell valamit, és elsősorban a kiszolgáltatott parasztság helyzetén kell változtatni. A mozgalom célja ezért az volt, hogy minden községben jöjjön létre egy alapszervezet, amely a vallásos nevelésén keresztül neveli öntudatra a parasztfiatalokat, de egyben az élethelyzetükön is javítani akart egy

Nihil obstat. P. Eugenius Kerkai S. J. censor. Nr. 1896/1938. Imprimatur! Szegedini, die 7 Julii. a. 1938. JULIUS m. pr. episcopus Szegedi Új Nemzedék Rt. könyvnyomdája, Dugonics-tér 12. Felelős ügyvezető: Arady Lajos.	3 I. FEJEZET. ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK. 1. §. Az Egylet címe: <i>Zalaboldogfai</i> Katolikus Agrárifjúsági Legényegylet. 2. §. Székhelye és működési területe: <i>Zalaboldogfa</i> (város, község, tanyaközpont). 3. §. Az Egylet jelvénye: zománcozott paizs- alakban piros, kardalakú kereszt, fehér mező- ben; zöld felső szegélyén aranybetűs K.A.L. jelzés s a keresztet arany búzakalász fonja át. 4. §. Az Egylet pecsétje: kerek, közepén a jelvény; körülötte az egylet címe az alaku- lási évszámmal, vagy anélkül. 5. §. Az Egylet célja: a katolikus nőtlen földmíves és földmunkás egyének vallás- erkölcsi nevelése; nemzeti, szociális érzésük elmélyítése; földmivelő élethivatal s a csalá- d gondolatának ápolása; szak- és általános műveltség szolgálatára és a nemes szórako- zásról való gondoskodás. 6. §. Céla segít: a) A vallási élet ápolása terén: előadások, közös misehallgatások, szentáldozások, lelki- gyakorlatok, világi apostolkodás, stb. b) Nemzeti és szociális érzés, hazaszeretet, szak- és általános műveltség, öntudatos élet- hívatal és a családiasság gondolatának fej- lesztése terén: népművelői, vezetői, szövet-
--	--

17. kép. A Zalaboldogfai KALOT alapszabálya

földreform révén. Az 1940-es évek közepére a KALOT mozgalom országos viszonylatban is a legjelentősebb szervezetté nőtte ki magát: létrejött mintegy 3000 alapszervezete és 20 népfőiskolája, ahol évente több tízezer fiatal végzett népfőiskolai tanfolyamot. A tagegyesületek több mint félmillió parasztfiatalt fogtak össze.

Zalaboldogfán a KALOT csoportot 1940. május 14-én alakították meg. Az esemény nagy nap volt a falu életében. Délelőtt fél 10 órakor érkezett meg Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi apátplébános, akit virágos díszkapuval és nagy küldöttséggel fogadtak. A rendezvényt szabadtéren tartották, ahol összegyűlt a falu apraja-nagyja. Felállítottak egy szépen díszített tábori oltárt, ahol először Keszei Zoltán zalalövői plébános, KALOT kerületi igazgató mondott beszédet, ismertetve a mozgalom cél-

kitűzéseit. Ezután jöttek a helyi fiatalok, akik beléptek az egyesületbe. A fiúk a vezetőül választott Molnár Dezsővel együtt 45-en voltak, valamennyien esküt tettek, majd megkapták a jelvényt, amelyet feltűztek az ingükre. Ezt követte a tábori szentmise, amelyet Pehm apátplébános celebrált és megszentelte a helyi egyesület új nemzetiszínű, Szent Imre képével ékesített zászlaját. Ezután a helyi fiatalokból álló énekkar énekelt, majd az apátplébános záróbeszéde következett. Ő is a KALOT mozgalom jelentőségéről beszélt, arról, hogy a parasztság „nemzetfenntartó erő”, amellyel eddig senki sem törődött, de ezen a mozgalom változtatni tud. Cserébe viszont a fiatalnak is meg kell felelnie a KALOT elvárásainak, amelyet úgy foglalt össze: „Testemet az anyaföldnek, szívemet Rómának!” – vagyis életben tegyen meg mindent a hazájáért, a „szentistváni birodalom újjászületéséért”, és egyben „az Anyaszentegyház diadaláért”.¹⁵³

Ezután Molnár Dezső, Szalay József és Szalay Jenő kíséretével átvette a zászlót és a fiatalság nevében megfogadta, hogy a KALOT mozgalom céljaiért mindent megtesznek. A rendezvényt végül Thassy Kristóf országgyűlési képviselő beszéde zárta, aki figyelmeztette a fiatalokat, hogy lelkesedésük ne szalamláng legyen, hanem komoly munka. Az ünnepélyt végül közös lakoma és éjszakába nyúló táncmulatság zárta.

A következő időszak megmutatta, hogy a fiatalok megfogadtál a képviselő ajánlását, mert a községben rendszeres egyesületi élet zajlott. A fiatalok rendszeresen tartottak összejöveteleket, taggyűléseket, ahova vendégeket is hívtak, maguk pedig versekkel és énekléssel léptek föl, valamint színdarabokat tanultak be és adtak elő a községnek. Nagy segítségükre volt mindebben Magdics Nándor és felesége, Fatér Mária.

¹⁵³ Zalamegyei Ujság, 1940. május 14. 2. o.

A 2. VILÁGHÁBORÚ

1939 őszén a terjeszkedő náci Németország megtámadta Lengyelországot és ezzel kezdetét vette a 2. világháború. Magyarország ekkor még igyekezett távol maradni a fegyveres konfliktustól, mert Teleki Pál miniszterelnök a „fegyveres semlegesség” politikáját követte, azaz az ország fegyverkezzen, álljon készenlétben, de ne váljon Németország bábjává. Ezt a politikát sikerült is követni egészen 1941 tavaszáig, Jugoszlávia megtámadásáig. Ekkor a németek felszólították Magyarországot is a csatlakozásra, a délvidéki elcsatolt területek visszaadását ígérve. A magyar kormány azonban nem sokkal korábban kötött barátsági és együttműködési szerződést a déli szomszédal, amelynek a nyílt megszegését jelentette volna a támadás. Teleki Pál nem is látta a helyzetből a kiutat és 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el. Utóda Bárdossy László már nem követte ezt az óvatos és megfontolt politikát, s ennek következtében a magyar csapatok 1941. április 11-én átlépték a déli határt, megszállták a Trianonnál elcsatolt magyar területeket. Ami viszont a legsúlyosabb következményekkel járt, hogy 1941. június 27-én hadat üzent a Szovjetuniónak is, s ezzel végérvényesen belesodródott a világháborúba.

A háború kitörése a községben 1941-ig csak kis mértékben, közvetetten érezte a hatását. A bevonulások még nem kezdődtek meg, illetve csak részleges, időleges mozgósítások történtek. A lakosság ekkor még bízott abban, hogy az ország kívül maradhat a háborún, ezt az érzést sugallta a kormány is a fegyveres semlegesség politikájával. Másrészt az 1938-tól kezdődő terület-visszacsatolások eufórikus hangulatot keltettek az országban, amely ugyancsak elaltatta a háborús veszély érzetét. Ennek a helyzetnek vetett véget Jugoszlávia megtámadása és ezzel a magyar hadsereg hadba lépése, 1941 áprilisában.

A vidéki emberek életében a háború hatása először más területen jelentkezett, mégpedig az árak fokozatos emelkedésében. A nagyobb bajt, sőt később tragédiák sorozatát azonban nem az árak változása, hanem a férfiak fokozatos és egyre nagyobb számban történő katonai behívója jelentette. A zalaboldogfai honvédek a Nagykanizsán állomásozó 17. gyalogezredbe kerültek, amely kiegészülve több más alakulattal, együtt alkották a 9. könnyű hadosztályt. Ez a 13 500 fős csapattest a 2. világháborúban a magyar honvédség leginkább igénybe vett, legtöbb harci cselekménybe bevetett és legnagyobb veszteségeket szenvedett seregteste volt. A hadosztályt már 1939 márciusában mozgósították, ekkor kezdődött Kárpátalja megszállása.

A Felvidék visszatérése az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntés eredményeként történhetett meg, amelyben a magyar honvédség részeként a zalai alakulat is részt vett. November 5. és 10. között vonultak be a csapatok a csehszlovákok által kiűrt területre, a Csallóközbe, Komáromba, Kassára stb. Az igazi megpróbáltatások a Szovjetunió megtámadása után kezdődtek meg a honvédek számára. A 9. hadosztály a tragikus sorsú 2. magyar hadseregbe tagolódott be, és az elsők között indult a keleti frontra. A háborús hadműveletekbe Magyarország részéről kezdetben csak a mintegy 40 ezer fős gyorshadtest kapcsolódott be, ebbe a 9. még nem tartozott bele. A 9. könnyű hadosztályt 1942 márciusában mozgósították, s áprilisában már ki is szállították az orosz frontra, vonattal Ukrajnába, a hadtest egésze azonban csak 1942 áprilisában és május elején indult ki. Ellentétben a gyorshadtesttel az újabb egységek már nemcsak megszálló feladatokat teljesítettek – bár kezdetben csak arról volt szó –, hanem harci övezetbe is kerültek. Az első hadműveletekre Kurszk előterében került sor, ahol egy kb. 60 km széles frontszakaszon hajtottak végre támadó hadmozdulatokat.

*18. kép. Bevonult zalaboldogfai katonák: Horváth Jenő,
Berta Ferenc és Tóth István őrvezető.*

A hadosztály alakulatai kemény csatákban nyomultak előre és 1942. július 7-én jutottak ki a Donhoz. Az oroszok a körzetben egyetlen hídfőt tartottak meg, Kosztyenki településnél, ahol több kemény összecsapás, köztük közelharc is zajlott. A 17. gyalogezred ezekben a harcokban igen súlyos veszteségeket szenvedett, különösen a 17/I. zászlóalj, amely gyakorlatilag teljesen felmorzsolódott.

A doni hídfőcsaták után a hadműveletek leálltak, a német és magyar csapatok védelemre rendezkedtek be. A 9. hadosztály Sztaro-Nyikolszkoje, Gremjacsje és Ivanovka települések körzetében foglalta el állásait, a 2. magyar hadsereg északi szárnyán, közvetlenül a németek mellett. Itt érte őket néhány hónappal később, 1943. január 12-én az orosz ellentámadás, a doni áttörés, bár annak első hulláma még nem érte a 9. hadosztályt. Ezeken az éjszakákon mínusz 40 fokig hűlt le a levegő, melynek következtében sok harckocsi nem indult be, és a lövegek egy részét is csak nagy nehézségek árán lehetett tűzkész helyzetbe hozni. A 9. hadosztály a borzalmas körülmények között az óriási túlerővel szemben szinte emberfeletti erőfeszítéssel, január 27-ig tartotta állásait, utolsó egysége a 17/III. zászlóalj ekkor hagyta el doni állásait. Ez volt az utolsó magyar harcoló egység a Don mellett, ez az alakulat fedezte az északra, Voronyezs térségében állomásozó német hadsereg visszavonulását is, melyet az ennek köszönhetően sikerrel végrehajtott. Ekkor már a környező többi német és magyar alakulat is visszavonult, amelynek eredményeként a 9. hadosztály részleges bekerítésbe került. Ebből február 2-án kezdte meg a kitörést. Ez azt jelentette, hogy a visszavonuló magyar csapatok mínusz 10, mínusz 20 fokban, az ellenség állandó támadásai közepette, gyalogosan hátráltak.

19. kép. A 17. gyalogezred katonái az orosz fronton 1942 júliusában, Tyim térségében (MNL ZML, Nyíry Zoltán fényképalbuma)

A visszavezető utat a végtelen hómezőn a holtan heverő, megfagyott honvédek tetemei jelezték.¹⁵⁴

Ismeretes a 2. magyar hadsereg súlyos vesztesége, amelyet a doni harcban elszenvedett. Az elesettek száma meghaladta a 40 ezer főt, a sebesülteké a 30 ezret, míg 26 ezer fő esett hadifogságba. A 9. hadosztály vesztesége a legsúlyosabbak közé tartozott. Minden nehézfegyverét elvesztette, személyi állományából pedig 8-9 ezer főre tehető a veszteség. A csapatok maradványai 1943 áprilisában térhettek haza Magyarországra. A veszteség miatt a

¹⁵⁴ Utóvédként a Donnál. Hadiokmányok, harctéri naplók és visszaemlékezések a magyar királyi 9. könnyű hadosztály történetéhez, 1942-1943. I-II-III. kötet, szerkesztette Molnár András és Szabó Péter, Zalaegerszeg, 2014.

9. hadosztályt fel is oszlatták, a 17. zalai gyalogezred – az újabb feltöltés után – a 7. hadosztályba került besorolásra. Ez az alakulat 1944 májusában került újra harcérintkezésbe, amikor a Kárpátok előterébe érkező oroszokkal vette fel a küzdelmet. Egészen a háború végéig harcolt, csak 1945. április elején tette le a fegyvert az oroszok előtt a szlovákiai Stubnyafürdőnél (ma: Turčianske Teplice, Szlovákia).

Zala megye területét 1945. március 27-én érték el az első orosz egységek, a 3. Ukrán Front alakulata, a 27. hadsereg 113 harckocsival és rohamlöveggel, s még aznap elfoglalta Sümeget. Tehát a katonai helyzet alakulása miatt a támadó orosz erők nem keletről, hanem északról kezdték meg a behatolást a megye területére. Már másnap tovább folytatták az előrenyomulást és elfoglalták Zalaszentgrót térségét, valamint Balatonedericsnél kijutottak a Balatonhoz. A németek Zalaegerszeg és Keszthely északi, illetve északkeleti előterében kétségbeesett ellenállást próbáltak meg kifejteni, hogy feltartóztassák az oroszokat, de mindhiába. Ráadásul a szovjet hadsereg március 29-én keleti irányból is támadást indított, Kaposvár térségéből megindult a bolgár 1. hadsereg, s Nagybajom térségében át is tört. Az északi irányból támadó orosz erők pedig 29-én estére elfoglalták Zalaegerszeget. A következő napokban még súlyos harcok folytak a megye belső területein, a Nagykanizsa környékét és az olajvidéket védő német erők között, de az oroszok már április 1-jén benyomultak a városba. A megye teljes területének elfoglalása végül 8 napot vett igénybe, s április 4-én, mint ismeretes Magyarország területén is befejeződtek a harcok, mivel az oroszok Vas megye területéről is kiűzték a németeket. Ezzel a háború az ország számára véget ért, mert az osztrák és csehszlovák földön még harcoló magyar alakulatok is letették a fegyvert április elején.

A 2. világháborúban elesett vagy megsebesült zalaboldogfai katonák névsora

(Forrás: Utóvédként a Donnál. Szerkesztette Molnár András és Szabó Péter, Zalaegerszeg, 2014.; illetve: MNL ZML Zala megye állami anyakönyveinek másodpéldányai. Na.= nincs adat)

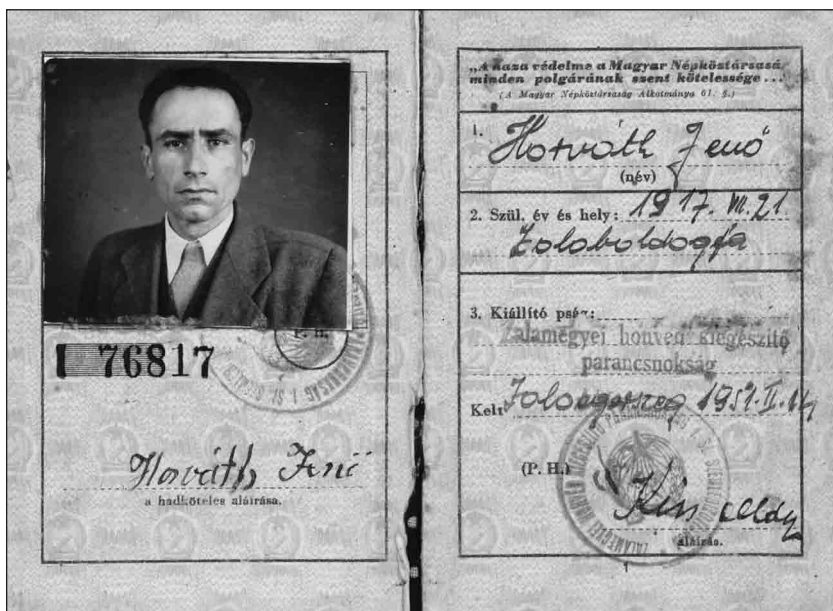
Név	Rendfokozat	Születési idő	Anyja neve	Esemény	Alakulat
Béres Ferenc	tizedes	1913	Ekler Mária	1943. február 15-én, a doni áttöréskor megsebesült, elfagyott a lába	17. gyalogezred III. zászlóalj
Borsós Gyula	honvéd	1901	Czömpöl Júlia	1943. 01. 28. a doni áttöréskor eltűnt	III. hadtest
Gyuk Jenő	őrmester	1914. 07. 21.	Vince Katalin	1945. március 29-én lövés általi halált halt a nyugat-magyarországi hadszíntéren, Horvátzsidányban van eltemetve	101/1. légvédelmi tüzérszázalék
Hajgató Ferenc	honvéd	1916	Agg Mária	1942. 06. 25-én Visnye Oszerka településnél repesztől megsebesült	17. gyalogezred I. zászlóalj
Horváth Jenő	honvéd	1917	Varga Rozália	1943. 01. 2-án megsebesült, hadifogságba esett és 1948-ban tért haza	17. gyalogezred III. zászlóalj
Horváth József	honvéd	1910	Prok Mária	1942. 11. 21-én Gremjacse településnél megsebesült	17. gyalogezred III. zászlóalj
Kozma István	tizedes	1926	Molnár Erzsébet	1944. 05. 7-én elesett	26. gyalogezred II. zászlóalj
Méhes József	honvéd	1909	Bognár Vilma	1942. 09. 16-án Kosztyenki településnél megsebesült	17. gyalogezred II. zászlóalj
Molnár Dezső	címzetes tizedes	1913	Kramarics Rozália	1943. 05. 15-én eltűnt	17. gyalogezred II. zászlóalj

Név	Rendfokozat	Születési idő	Anyja neve	Esemény	Alakulat
Radics István	honvéd	1916	Kovács Erzsébet	1943. 01. 23-án Ivanovka településnél megsebesült, elfagyott a lába	17. gyalogezred I. zászlóalj
Soós József	honvéd	1919	Szabó Róza	1943. 03. 6-án megsebesült	7. honvéd vonat osztály
Szeitli József	őrvezető, címzetes tizedes	1907	Bor Mária	1944. július 29-én homlok lövés következtében hunyt el a magyarországi hadszíntéren, Huszt városánál, ott is van eltemetve.	7. honvéd vonat osztály
Varga Kálmán	na.	1904	Zelkó Rozália	Az 1950-ben bíróilag megállapított halál időpontja: 1943. 04. 15.	na.
Vörös József	sza- kaszve- zető	1919. 01. 16.	Török Karolina	1943. december 6-án hunyt el a Budakeszin lévő József Főherceg szanatóriumban, ott is van eltemetve.	VIII. hadtest
Zelkó Sándor	honvéd	1918	Molnár Mária	1943. 02. 27-én megsebesült	151. tüzérosztály

A sajtó beszámolt még róla, hogy 1947 júniusában hadifogságból több katona hazatért, köztük a boldogfai Tófeji Károly, aki 1921-ben született a községben.¹⁵⁵

A világháború drámai eseménye volt a zsidóüldözés és a holokauszt. Ahogy láttuk Zalaboldogfán korábban, a 19. században is éltek zsidók kis számban, a népszámlálások szerint 1910-ben is még három fő. Ők az anyakönyvi adatok szerint (1906-as bejegyzés, gyermekük születése) Koch Lajos kocsmáros és felesége Rosenberger Malvin voltak. Ahogy láttuk korábban, 1848-ban itt élt már a községben Rosenberger Dávid „aprókereske-

¹⁵⁵ Szabad Nép, 1947. június 15. 6. o.

20. kép. A hadifogságból 1948-ban hazatért
Horváth Jenő katonakönyve.

dő”, s lehet, hogy a feleség az ő leszármazottja volt. Ez arra utal, hogy egyes zsidó családok tartósan, évtizedeken keresztül éltek a faluban a 19. században.

Koch Lajos és családja ismeretlen időpontban elköltözött a faluból s utána viszont az 1930-as évekig nem éltek itt zsidók. Ekkor újra három főt jelzett az 1941. évi népszámlálás, akik a Károly majorban lévő, Barsy Jenő nyugalmazott tiszti orvos 63 holdas birtokán élő Schönfeld család tagjai voltak, Schönfeld Lajos és fia, Pál, akik mint bérlők gazdálkodtak. Más családtagjukról nincs szó a forrásokban, a harmadik személy valószínűleg Schönfeld Lajos felesége lehetett. 1944-ben Schönfeld Lajost (és vele együtt akkor nyilván a feleségét is) Auschwitzba deportálták, s onnan nem tért vissza. Schönfeld Pál azonban túlélte a holokausztot, mivel őt munkaszolgálatra hívták be, így nem

szállították ki haláltáborba. A háború után jelentkezett a zsidó tulajdonosok értékeit kezelő, Elhagyott javak kormánybiztoságánál, s kérte vissza a birtokon lévő magántulajdonát képező gazdasági eszközöket és állatállományt. Ekkor, mint türjei lakos, gazdálkodó írta alá a levelét, tehát ő a továbbiakban már ott élt.¹⁵⁶

1945 UTÁN

Zala megye területén a megszálló szovjet csapatok a három városban, Zalaegerszegen, Nagykanizsán és Keszthelyen hagytak hátra helyőrségeket, ezeket városparancsnokságoknak nevezték, valamint a megyeszékhelyen külön vármegyei parancsnokságot is. Ezek intézkedtek az élet megindításáról, így a közigazgatás újjászervezéséről, legfőképpen azért, hogy kiadott parancsaikat, ukázaikat legyen kinek továbbítani és számonkérni a végrehajtását. Ez a közigazgatás ekkor még teljesen a régi mintára szerveződött újjá – főispán, alispán, szolgabíróságok, körjegyzők –, csak többnyire más személyekkel. A szovjetek kötelezték a lakosságot a romeltakarításra, valamint az iskolákat, hivatalokat és intézményeket a munka megindítására.

A szovjet megszállás tragikusabb formában is testet öltött. Az orosz katonák erőszakoskodásai, a rekvirálások és közönséges rablások, sőt gyilkosságok a mindennapok részévé váltak a megyében. Zalaboldogfán ilyen esetről nem tudunk, a szomszédos községekből azonban többet is. Vorhotán 1945. május 8-án lőttek agyon az orosz katonák egy helyi kisbirtokost, Ebergényben pedig két eset is történt, május 7-én és augusztus 3-án, amikor

¹⁵⁶ MNL ZML XVII. 501.a. A Zala Vármegyei Földbirtokrendező Tanács iratai, Zalaboldogfa. Schönfeld Pál levele, amelyben beszámol az apjával és vele történetekről.

az oroszok civileket lőttek agyon.¹⁵⁷ Ennek következtében 1945. március 25., vagyis az orosz haderő első megjelenése és 1945 vége között a megye területén számos civil személy vált erőszakoskodás és gyilkosság áldozatává. A legújabb kutatások szerint a Zalaegerszegi járásban, ebben az időszakban 31 haláleset történt a harci cselekményekkel összefüggésben vagy ilyen baleset következtében a civil lakosság körében. Szándékos katonai erőszak következtében pedig további 59 haláleset történt, tehát csak ebben a járásban 90 ilyen eset történt, a megye területén pedig összesen 1149 fő halálát tudták beazonosítani a kutatók.¹⁵⁸ Hogy a baleset alatt mit kell érteni, arra példának hozható az András-hidán 1945. december 24-én történt tragédia, amikor Csonka János rendőr törzsőrmester kezében felrobbant egy – valószínűleg akkor talált – kézigránát és ő az életét vesztette.

Mindezzel párhuzamosan sorban alakultak meg vagy szervezték újjá soraikat az országban a politikai pártok, köztük a Kommunista Párt, amely most már nem illegálisban, hanem a szovjet hadsereg támogatását élvezve kezdte meg a szervezkedését. A vezetői a Moszkvából hazaérkezett kommunista politikusok voltak: Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József, Nagy Imre, az élükön Rákosi Mátyással. Zala megyében is azonnal hozzálátott a Kommunista Párt a szervezkedéshez, gyakorlatilag napokkal a háború befejezése után megalakultak az első pártszervezetek.

Komoly politikai erőt képviselt a két, Horthy-korszakban is parlamenti pártként működő szervezet, a Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt. Az előbbi a szovjet mintájú kommunizmust elutasító és a Nyugat-európai demokratikus szocialista modellt kívánó ipari munkásságot képviselte, a Kisgazdapárt pedig a parasztságot, elsősorban a birtokos gazdákat. Rajtuk

¹⁵⁷ Az anyakönyvi bejegyzések alapján.

¹⁵⁸ Káli Csaba: Zala megye szovjetizálása 1945-1950. Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2021. 22. o.

kívül még a népi írók (Veres Péter, Kovács Imre, Erdei Ferenc, Darvas József) vezette Nemzeti Parasztpárt és a Polgári Demokrata Párt nevezhető komolyabb szervezetnek, az utóbbit az volt miniszterelnök, Teleki Pál fia, Teleki Géza alapította és vezette. A Nemzeti Parasztpárt inkább a szegényparasztságot, a Demokrata Párt pedig a városi polgári középrétegeket képviselte.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a megalakulása után azonnal három nagyon fontos döntést hozott: fegyverszünetet kötött a szövetséges hatalmakkal és hadat üzent Németországnak, megkezdte a közigazgatás helyreállítását és a háborús bűnösök felelősségre vonását, valamint 1945. március 17-én meghirdette a földreformot.

S bár az országban demokratikus folyamatok indultak meg, de mindettől függetlenül a hatalom egyelőre a megszálló katonai erőket képviselő Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) kezében volt, amely minden ügy felett, ha akart, kontrollt gyakorolhatott, s a bizottságban a szovjetek szava érvényesült. A SZEB elnöke Vorosilov marsall volt.

Az 1945. évi nemzetgyűlési választások eredményei Magyarországon, Zala megyében és Zalaboldogfán

	Országos		Zala megye		Zalaboldogfa	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Független Kisgazdapárt	2 697 262	57,0	144 527	75,1	306	85,8
Szociáldemokrata Párt	823 260	17,4	22 179	11,5	23	6,6
Magyar Kommunista Párt	801 999	17,0	13 946	7,3	17	4,7
Nemzeti Parasztpárt	324 803	6,9	9943	5,2	9	2,52

	Országos		Zala megye		Zalaboldogfa	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Polgári Demokráta Párt	76 393	1,6	1768	0,9	1	0,32

A választásokat az általános és titkos választójog alapján, szabályszerűen rendezték meg és azok valóban tükrözték a társadalom akaratát. Ahogy látjuk, a választásokat a Független Kisgazdapárt nagy fölénnyel megnyerte, sőt, Zala megyében és Zalaboldogfán is elsőprő győzelmet aratott. A választási eredmény nagy csalódás volt a kommunista vezetők számára, mert bár kaptak a megszálló szovjet hatóságoktól segítséget – pénzt, helyiségeket, szállító eszközöket, irodákat stb. – de ez alapvetően nem befolyásolta a voksolás eredményét. A szovjetek ekkor még tartottak nyugati szövetségeseiktől, ezért nem tudták a kommunistákat ennél határozottabban segíteni, bár Rákosiék célja az ország szovjet mintára történő átalakítása volt.

Érdekességgként megemlíthető, hogy Zala megyében a Kommunista Párt listáját maga Rákosi Mátyás vezette, de ez sem segített, a párt egyik legrosszabb megyei eredményét érte itt el. Láthatjuk ezt Zalaboldogfán, ahol a párt még ennél is rosszabb eredményt ért el.

Az országban azonban nem alakulhatott meg a választások eredményeként egy kisgazdapárti kormány, mert a megszálló szovjet hatóságok ehhez nem járultak hozzá. Ragaszkodtak egy nagykoalíciós kormány felállításához, vagyis amelyikben minden párt képviselve van. Így kívánták a választáson vereséget szenvedett kommunistákat a hatalomba becsempészni. Ez meg is történt, ráadásul a megalakuló kisgazdapárti Tildy Zoltán kormányában a kommunisták olyan kulcstárcát is megkaptak, mint a belügyminisztérium, Rákosi pedig miniszterelnök-helyettes lehetett. A belügyminiszter 1946-ig Nagy Imre, utána Rajk László volt, Nagy Imre pedig földművelésügyi miniszter lett.

Az új kormány egyik első intézkedéseként rendezte az államforma kérdését, és az 1946. évi I. törvénycikkkel kikiáltotta a köztársaságot. Köztársasági elnöknek 1946. február 1-vel az addigi miniszterelnököt, a Kiszgazdapárt elnökét, Tildy Zoltánt választotta meg a nemzetgyűlés. A kormány élén az utóda a párt másik vezetője, Nagy Ferenc lett, aki származása szerint egyszerű parasztember volt (Tildy Zoltán református lelkész volt).

Zalaboldogfán is megalakult az új hatóságot jelentő Nemzeti Bizottság, amelynek a tagjai Molnár Ferenc bíró, Szabó Gáspár, Krizmanics Imre, Laczó Ferenc, Hajgató Gáspár, Kovács Imre, Kulcsár János, Papp István, Molnár Balázs és Kiss Mihály lettek.

A világháború után az egyik legfontosabb, a régi életet mindenben felforgató intézkedés a földreform volt. Ezt az Ideiglenes Kormány 1945. március 15-i rendelkezése alapján, rendkívüli sürgősséggel intézték. Már 1945 áprilisában (!), tehát néhány nappal a harcok befejeződése után központi utasításra, s gyakran központi küldöttek útmutatásával megkezdődött a nagyobb birtokok szétosztása, gyakran elég kaotikus módon. E célból megalakult a Zala Vármegyei Földbirtokrendező Tanács, azon belül pedig a járásban a Zalaegerszegi Földigénylő és Földosztó Bizottság, melyek azonnal megkezdtek a munkát. Ebben a folyamatban a Kommunista Párt járt az élen, mert felismerte, hogy a vidéki parasztság körében, az évszázados álmodat beteljesítve tudja a saját népszerűségét növelni. Persze tudni kell, hogy ez csak taktika volt a kommunisták részéről, hiszen a paraszti földmágnatulajdonon történő gazdálkodást valójában soha nem támogatták, a közös tulajdont kívánták megvalósítani szovjet mintára, de ezt a tervüket egyelőre nem hozták nyilvánosságra.

Zalaboldogfán is már 1945. április 20-án összehívták az embereket és elkezdtek az igénylők összeírását. Megalakult a helyi földigénylő bizottság, amelynek az elnöke kezdetben Jovanovics Mihály, majd a 13 gyermekes Krizmanics Imre cipésmester lett, azonban őt a tagság kérésére 1946-ban leváltották, az utóda

Kramalics Ferenc lett. A bizottság tagjai pedig Kovács Imre, Szántó Gyula, Kulcsár János és Ámon Pál voltak. A földosztó bizottságok osztottak néhány holdas parcellákat gazdálkodás céljára, főként a földdel nem, vagy csak alig rendelkezők részére, valamint házhelyeket is juttattak az igénylőknek.

Földet természetesen csak a Thassy és a Csértán birtokokból lehetett adni, s meg is kezdődött ezeknek a felosztása. A tulajdonosok megpróbálták menteni a menthetőt, fellebbezést is nyújtottak be, hogy legalább a birtok egy részét megtarthassák. Thassy Kristóf és felesége, Csértán Margit például azzal érvelt – amiben igazuk is volt –, hogy az ő birtokaikat egyben kezelte a Bizottság, s így súlyosabb elbírálás alá esett, mint nagybirtok, pedig a Thassy és a Csértán birtok két külön magántulajdon volt. Ezeket azonban elutasították és a birtokokat szinte teljes egészében szétosztották az igénylők között. Mivel azonban ezeknek az új tulajdonosoknak, főként a volt cselédeknek szinte semmilyen saját eszközállományuk nem volt, amivel az új kisbirtokukat meg tudták volna művelni, azt is innen szerezték be, s a Thassy uradalom gazdasági felszerelése és az állatállomány nagy része is az új gazdákhoz került. Hat ekét, öt szekeret, a nehézborona, kukorica morzsoló stb. került a parasztok tulajdonába, valamint 15 ló és ökör. Megalakult a földműves szövetkezet is, ennek a tulajdonába műtrágyaszóró, vetőgép, fogastárcsák, boronák, körfűrész, daráló, a szőlőgazdasághoz tartozó hordók kerültek, ezeket közösen használták a szövetkezet tagjai. Megkapta a község az uradalom magtárát is, melyet a helyi Nemzeti Bizottság külön kért majdani kultúrház épület céljára. Az uradalom cselédlakásait és a hozzátartozó gazdasági épületeket az uradalom egykori cselédcsaládja kapták meg. De kapott a község is földet, a Thassy birtok erdőállományából került a tulajdonába.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Béli József: Az 1945-ös földreform végrehajtása Zala megyében. Zalaegerszeg, 1977. (Zalai Gyűjtemény 4.), és MNL-ZML-XVII-501.a. Zalaboldogfa.

Zalaboldogfa

Futottak névjegyzéke

Sorszám	Név	Mennyiség kg dtl	Sorszám	Név	Mennyiség kg dtl
1.	Börös Lajos	✓ 2 —		Iskond	52 520
2.	Körösmányi Gyula	✓ 1 —	22	Iskond Gyula	✓ 5 1408
3.	Kules és Farkas	✓ 4 —	23	Lőrinc Farkas	✓ 5 200
4.	Körösmányi Károly	✓ 2 —	24	Dezsa Farkas	✓ 5 200
5.	Péter Farkas	✓ 1 —	25	Amor Pál	✓ 5 200
6.	Lőrinc Lőrinc	✓ 1 —	26	Török Farkas	✓ 5 200
7.	Körösmányi Farkas	✓ 2 —	27	Körösmányi Farkas	✓ 5 1574
8.	Körösmányi Farkas	✓ 3 —	28	Körösmányi Károly	✓ 5 200
9.	Vas Gyula	✓ 2 —	29	Török Farkas	✓ 5 50
10.	Török Lajos	✓ 3 —	30.	Péter Lőrinc	✓ 5 204
11.	Körösmányi Farkas	✓ 2 —	31.	Körösmányi Farkas	✓ 1 —
12.	Péter Farkas	✓ 1 —	32.	Péter Farkas	✓ 5 23
13.	Körösmányi Farkas	✓ 2 —	33.	Lőrinc Farkas	✓ 1 1577
14.	Lőrinc Farkas	✓ 14 —	34.	Orbán Pál	✓ 2 —
15.	Török Farkas	✓ 4 —	35.	Papay István	✓ 1 1574
16.	Farkas Károly	✓ 2 —	36.	Farkas István	✓ 2 —
17.	Lőrinc Farkas	✓ 2 —	37.	Török István	✓ 1 —
18.	Körösmányi Farkas	✓ 14 —	38.	ist. Lőrinc Farkas	✓ 1 800
19.	ist. Lőrinc Farkas	✓ 7 —		Összesen	111 8693
20.	Imodius István	✓ 2 —			116 692
21.	Körösmányi Miklós	✓ 7 520			
	Összesen	52 520			

Körösmányi Lajos Zalaboldogfa 1945. június 5.

Amor Pál

Iskond Gyula.

Körösmányi Farkas

Körösmányi Miklós

Zalaboldogfa 1945. június 5.
 Körösmányi Gyula
 Amor Pál
 Iskond Gyula
 Körösmányi Farkas

21. kép. A földhöz jutottak névjegyzéke Zalaboldogfán 1945-ben

1945-ben 650 négyszögöles házhelyhez a következő családok jutottak (zárójelben a feleség neve), a sorszám a térképen való elhelyezkedését mutatja:

Ámon Pál (Török Erzsébet),	134.	Laczó Ferenc (Kozma Ilona),	130.
Beke József (Balázs Anna),	123.	Simon János (Kocsis Irén),	109.
Birics Lajos (Simon Mária),	110.	Ifj. Soós József (Dormán Rozália),	132.
Delbó József (Dömötör Mária),	112.	Szabó Vince,	136.
Kramarics Ferenc (Hajgató Mária),	139.	Szántó Gyula (Vörös Erzsébet),	131.
Kálmán János (Szalai Katalin),	127.	Szipőcs Szilveszter (Soós Julianna),	120.
Karakai József (Bors Irma),	137.	Szmodics István (Szeitli Anna),	138.
Komáromi Károly (Drinnel Gizella),	117.	Tófeji János (Császár Anna),	116.
Kovács Imre (Soós Katalin),	133.	Ifj. Vörös Dezső,	135.
Kurucz Ferenc (Molnár Mária),	118.	Vörös József (Sövegjártó Mária),	122.
Kránitz Károly (Sommer Anna),	113.		
Krizmanics Imre (Belovics Katalin),	129.		

Az új gazdák azonban nem sokáig élvezhették a saját kisbirtok előnyeit, mert az 1948-ban történt kommunista hatalomátvétel után egyre nehezebb helyzetbe kerültek. 1949. augusztus 20-án fogadták el Magyarország új alkotmányát, amely a szovjet típusú társadalmi, gazdasági és közigazgatási viszonyokat

22. kép. A kiosztott házhelyek elhelyezkedése Zalaboldogfán 1945-ben

valósította meg az egypártrendszer keretein belül. Létrejött a tanácsrendszer, amely egy hierarchikus szervezet volt, s vidéken úgy épült fel, hogy a községi tanács fölött állt a járási tanács, afölött a megyei tanács, s ezeket a kormány irányította. Ezzel teljesen felszámolták az önkormányzatot, hiszen a tanácsok vég-

rehajtó szervek voltak, a felülről jövő utasításokat kellett végrehajtaniuk az élet minden területén.

Zalaboldogfán is létrejött az önálló Községi Tanács, amely 1950. október 26-án alakult meg, az iskola egyik termében (mivel erre alkalmasabb középület nem volt, s a továbbiakban is ott ülésezett). A községi Tanács tagjainak ekkor a következők személyeket választották meg: Szipőcs Szilveszterné, Darabos Sándor, Szabó Vince, Simon Karolin, Horváth István, Székedi János, Léránt Sándor, Kiss Ilona, Szabó Sándor, Vass Károly, id. Andolics József, Hajgató Károly, Szántó Mária, Zelkó Jenő, özv. Csákány Jánosné, Bogár László, Takács Imre, Kiss Dezső, Gyuk Julianna, Simon Józsefné, Hajgató Gyula, Kurucz Ferenc, Vincze József, Végh Gyuláné, Hajgató Bálint, ifj. Zelkó József, Vörös József, Boronyák Gergely és Papp István, aki egyben a helyi Népfrent elnöke, és 1956-ig a kommunista párt községi titkára is volt.¹⁶⁰

Az első tanácselnök érdekes módon egy nő, Szipőcs Szilveszterné született Soós Julianna lett, tanácselnök-helyettesnek Szabó Vincét, titkárnak pedig Darabos Sándort választották meg. Ezt a választást a kommunista párt utasítása alapján hajtották végre, amit érdekes módon a jegyzőkönyvbe is rögzítettek, e szerint a választás során a járási tanács kiküldöttjének a javaslatát fogadták el, mert „róluk a járási pártbizottság tudja az eddigi munkásságukat figyelembe véve, hogy a kötelességüket a nép érdekeinek szem előtt tartásával látják el”.¹⁶¹ Csak az érdekesség kedvéért említjük, hogy a járási pártbizottság jelen lévő küldöttjét Virág Ferencnek nevezték, így tehát – akárcsak az ismert A tanú című filmben – Virág elvtárs javaslatát fogadták el a tanácsstagok, amikor megválasztották a vezetőséget. A tanácsülés első napirendi pontjában – nyilván ugyancsak Virág elvtárs

¹⁶⁰ MNL ZML XXIII.895.a. A Zalaboldogfai Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1950. október 26. és december 28.

¹⁶¹ Uo.

útmutatása alapján – elhatározta, hogy azonnal üdvözlő táviratot küldenek Budapestre, Rákosi elvtársnak, ami meg is történt. A jegyzőkönyvben és a való életben is tehát már látható az a kultusz, amely az 1950-as évek elején az országot teljesen uralta, a Szovjetunió és Sztálin kritikátlan dicsőítése, valamint „legjobb magyar tanítványának”, Rákosi Mátyásnak a személyi kultusza. Az 1951. április 2-ai ülésen például Szipőcsné „ismertette a tagság előtt Pártunk II. kongresszusán elhangzottakat. Rávilágított azokra a szempontokra, amelyek szem előtt tartásával a tanácsnak dolgoznia kell a tartós béke megszilárdítása érdekében. Ismertette a most folyó ötéves tervünk érdekében végrehajtott építő munkát, melyeket csak Bölcs Tanítónk, Sztálin Elvtárs útján haladva Rákosi elvtárrsal együtt tudtuk és tudjuk napjainkban végrehajtani.”

Az első tanácselnök, Szipőcs Szilveszterné 1950 és 1956 között töltötte be ezt a funkciót, 1956-ban választották meg Zelkó Nándort, utána 1957 márciusában Horváth Jenő következett 1963-ig, majd Kocsis Imre 1969-ig. 1970-ben változás történt az ország közigazgatási szerkezetében, mert a kisebb községi tanácsokat összevonták, s több falu alkotott egy közös tanácsot. Ekkor Zalaboldogfa Bagodvitenyéddel került közös tanácsba, s így jött létre a Bagodvitenyédi Községi Közös Tanács, amelybe nemcsak Zalaboldogfa került be, hanem Felsőbagod, Hagyárosbörönd és Boncodfölde is. Ekkor a tanácselnöki funkciót a bagodi tanácselnök, Dömök Dezső töltötte be 1973-ig, utána pedig 1980-ig Seres Pál.

Bár a tanácselnök, Szipőcsné hat éven keresztül látta el a feladatát, a helyettesei gyorsan változtak, Szabó Vince például már 1951 elején lemondott. A helyére először Hajgató Gyulát választották, ő azonban már egy hónap után távozott, s ekkor Andalics Józsefet választották meg.

Még 1950-ben a tanácson belül létrehoztak állandó bizottságokat is. Ekkor alakították meg a Pénzügyi és gazdasági bizott-

ságot, melynek elnöke Darabos Sándor, a Mezőgazdasági, kereskedelmi és közellátási bizottságot, amelynek az elnöke Horváth István, a Közegészségügyi és népjóléti bizottságot, amelynek az elnöke Léránt Sándor és az Oktatási és népművelési bizottságot, amelynek az elnöke Gyuk Julianna lett.

A tanácsi üléseken visszatérő probléma volt, s egyben a község életét is meghatározta a beszolgáltatási rendszer, valamint az adózás kérdése. Úgy tűnt, hogy ezekben az időkben ez két ügy okozta a legtöbb gondot. A beszolgáltatási rendszer már 1945 óta létezett, hiszen a kormányzat csak ennek a segítségével tudta a háború után a társadalom élelmiszerellátását biztosítani, a tömeges éhezést elkerülni. Ennek keretében rendelet írta elő, hogy minden megtermelt termés bizonyos hányadát be kellett szolgáltatni. Ez a rendszer a következő években is fennmaradt, mert az ország élelmiszerellátása akadozott. Akinek jó termése lett és feleslege, annak az első dolga volt azt a feketepiacra vinni, ahol komoly jövedelmet kapott érte, szemben a semmit nem hozó beszolgáltatással. 1949 után pedig, amikor a mezőgazdasági termelés és a paraszti árutermelés kezdett volna felvirágozni, a kommunista rendszer az egyre erőszakosabb és nagyobb arányú beszolgáltatási rendszerrel uzsorázta ki a termelőket. Már az 1951. május 3-i tanácsülésen egymást érték a panaszos és kritikus hangok. Hajgató Gyula azt tette szóvá, hogy szinte az összes takarmányt be kellett szolgáltatni, akkor mit adjanak a baromfiaknak és hogy teljesítsék a baromfi és tojásbeadási kötelezettséget? Horváth Gyula is a túlzott mértéket kifogásolta, Vass Károly pedig nyíltan kimondta, hogy „a felszabadulás után azt mondták, hogy többé nem megy végrehajtó a parasztsághoz”, most pedig az adó a duplája a korábbinak.

A helyi Tanács úgy próbálta meg a beszolgáltatást és az adózás fizetését ösztönözni, hogy népnevelőket küldött az emberek közé. Ezek tulajdonképpen kommunista agitátorok voltak, akiket a Járási Tanácstól kért a községi Tanács. Maguk a tanácsi ve-

zetők pedig megpróbáltak jó példával elől járni, Szipőcsné például bejelentette, hogy a beszolgáltatás elmaradása miatt felajánl a sajátjából 50 kg rozsot és 20 kg búzát, Andalics József 40 kg burgonyát, Vincze István 75 kg rozsot stb. Létrehoztak 1951-ben egy ötödik állandó bizottságot is, a Begyűjtési Bizottságot, az elnökének pedig Szabó Sándort választották meg. De ezek a lépések természetesen nem hozhattak megoldást hosszú távon, mert a beszolgáltatás mértéke olyan magas volt, hogy a parasztság folyamatos elszegényedéséhez vezetett.

Az új rendszerben változás következett be az iskolai oktatásban is. Addig Zalaboldogfán egy hat elemis iskola működött, ahol már 1925 óta Magdics Nándor tanító és felesége, Fatér Mária oktatott. Az 1930-as és 1940-es években közel száz kisdíákot kellett tanítaniuk, ami szinte lehetetlen vállalkozásnak tűnhet, ezért változott meg a helyzet a háború után. 1948-tól ugyanis a felsősök már Alsóbagodba jártak, s így a tanító házaspár már csupán az alsósokkal foglalkozott. Ami viszont nekik könnyebb-ség lett, hatalmas nehézség a gyerekeknek. A boldogfai iskolásoknak ugyanis a szervezett tömegközlekedés hiányában gyalog kellett Alsóbagodba átjárniuk az iskolába, ami télen bizony nagy megpróbáltatás és veszélyes volt. Ezért 1950-ben, a tanács létrejöttékor, már az első ülésen kérvényezte Magdics tanító, hogy legalább télen oldják meg a szervezett gyermekszállítást a szomszéd községbe.

Magdics Nándornak – ahogy ezt korábban már láttuk – az első munkahelye volt Zalaboldogfa, ahol 1925-ben kezdett el tanítani, s folytatta ezt a háború után is. 42 évig dolgozott a községben, s amikor 1967-ben nyugdíjba vonult, a munkát akkor sem hagyta abba. Ekkor ugyanis a helyi művelődési ház igazgatójának nevezték ki, mely mellett továbbra is szervezte, vezette a helyi színjátszó kör munkáját is. 1969. augusztus 20-án miniszte-

ri dicsérő oklevélben is részesült, amelyet Zalaegerszegen vehetett át a megyei tanács elnökétől, Ujvári Sándortól.¹⁶²

A szocialista gazdaság egyik legfontosabb mezőgazdasági intézménye volt a termelészövetkezet, amelyeknek a létesítését egyre erőszakosabban szorgalmazta a párt. Ezért ennek létrehozására tettek kísérletet már 1951-ben, de ez kudarcot vallott.¹⁶³ Végül a tsz Zalaboldogfán csak 10 évvel később, 1960. január 22-én jött létre, Vezércsillag néven 153 taggal, s 1117 hold földön kezdett el gazdálkodni, amit a tagok vittek be a „közösbe”. A tsz elnöke Leitner Gergely lett, aki az első két évben, 1960-61-ben töltötte be ezt a pozíciót. A következő évben 6 új tag csatlakozott, akik újabb 77 holdat vittek be. 1962-ben Paksa Jenő lett az elnök, de csak 1963 szeptemberéig, mert akkor Léránt Sándor, 1967-től Hajgató Sándort választották meg.¹⁶⁴ Az 1960-as évek elején a tsz-ben Boronyák István dolgozott agronómusként, utána pedig Belinszky Barnabás.

1969-ben történt meg a nagy tsz-egyesülés, a szomszédos községek szövetkezetei 1969. január 1-jével egyesültek: a zalaboldogfai Vezércsillag, a bagodvitenyédi Zalavölgye, a felsőbagodi Lenin és a hagyárosböröndi Zöldmező tsz Lenin Mezőgazdasági Termelészövetkezet néven, Bagod székhellyel. (Ehhez még 1974-ben csatlakozott a zalaszentgyörgyi Béke tsz is.) Az új nagy tsz 3638 hold földön gazdálkodott 511 taggal, s az elnöke Sipos Péter lett, aki korábban a vitenyédinek volt az elnöke.

A zalaboldogfai tsz azonban nem működött jól sohasem. A kommunista ideológia alapján működő gazdaságot a helyiek

¹⁶² Zalai Hírlap, 1969. augusztus 17. 1. o.

¹⁶³ MNL ZML XXIII. 895.a. 1951. január 25. A tanácselnök az 1951-es pártkongresszusra már meg akarta alakítani a helyi tsz-t, de a terve nem sikerült, mert nem jelentkezett elég tag.

¹⁶⁴ Gaál Antal, Vass Ferenc: A mezőgazdasági termelészövetkezetek 40 éve Zala megyében. Zalaegerszeg, 1988. 180. o. A kötetben másként szerepelnek a nevek és a dátumok, de kutatásaink szerint a tsz elnökök ebben a sor- és időrendben követték egymást. Lásd ehhez: Zalai Hírlap, 1967. július 16. 2. o.

23. kép. A Vezércsillag tsz régi kanászházból kialakított irodája az 1960-as évek elején. A képen elől Csejtei Elek, tőle jobbra Hegyi István, majd Bogár Gáspár. Hátul Orbánné, Teri és Mester Sándorné.

nem tudták elfogadni, hiszen a boldogfaiak többségének korábban volt saját földje, tudták, mi az a saját gazdaság. A tsz-t, a „közöst” nem tartották semmire. Ezért amikor az 1960-as években lehetőség volt a háztáji föld kivételére és művelésére, abba azonnal belevágtak. Beke Péter vezetésével pedig még a törvény adta lehetőségeket is áthágták, és jóval több földet vittek ki a tsz-ből háztáji művelésre. Tréfásan úgy nevezték ezt, hogy ők bizony inkább a „Beke-tsz”-be lépnek be. Ezt azonban csak két évig működött, mert 1964-ben a járási tanács és a pártbizottság véget vetett a tevékenységüknek.¹⁶⁵ Beke Péter ellen eljárás indult, s néhány hónapra börtönbe is került.

¹⁶⁵ Zalai Hírlap, 1964. április 18. 3. o.

Nagy Endre birtokából 3 hold Cármand

BIRTOKLEVÉL

AMELY AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNYNAK A NAGY-
BIRTOKRENDSZER MEGSZÜNTETÉSÉRŐL ÉS A FÖLDMÍVES
NÉP FÖLDHÖZJUTTATÁSÁRÓL SZÓLÓ 600/1945. M. E.
SZÁMÚ, DEBRECENBEN, 1945 MÁRCIUS 15-ÉN KELT
RENDELETE ALAPJÁN ÁLLÍTTATOTT KI.

Zalatölcsyfa község Földigénylő Bizottsága
Zalatölcsyfa községben *Cármand* dűlőben
.....
.....*2.*..... kiosztási szám alatt felvett*3*.....

kat. hold..... négyszögöl kiterjedésű föld ingatlant
Krizmanics Imre Zalatölcsyfa lakos birtokába adja.

Jelen birtoklevél ünnepélyesen tanusítja a birtokszerző azon
jogát, hogy a nemzet által adott ingatlant háborítatlanul birtokolja.

Köteles azon a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló
módon gazdálkodni és a rendeletekben előírt feltételeket betartani.

A birtoklevél a juttatott ingatlan tkvi tulajdonjogának megszer-
zésére is szolgál.

Kelt *Zalatölcsyfa*, 1945.*apr.*..... hó *25.*.....

Nagy Endre sk.
földművelésügyi miniszter

Krizmanics Imre
Községi Földigénylő Bizottság elnöke

2420/1945

24. kép. Krizmanics Imre földhöz juttatott birtoklevele

A Vezércsillag nehézségeit mutatja az is, hogy a tsz elnökök gyorsan követték egymást, hiszen a megalakulása után első öt évben négyen is váltották egymást ebben a pozícióban, de hasonló volt a helyzet az agronómusok és a főkönyvelők esetében is. 1967-ben ráadásul újra menesztették az egész vezetőséget, az elnököt, az agronómust, a főkönyvelőt, sőt még a pénztárost is, mert a tsz folyamatos veszteséget termelt. Ekkor választották meg elnöknek Hajgató Sándort, agronómusnak Szabó Jánost, főkönyvelőnek pedig Orvos Józsefet.

1956

A létrejött kommunista diktatúra rendszerének falán az első repedést Sztálin 1953. március 5-én történt halála jelentette. Az utód, Hruscsov megkezdte a változtatásokat a sztálini rendszeren, amelyet követnie kellett a csatlós államoknak, így Rákosinak is. Enyhült a terror és az ideológiai agymosás, valamint jelentős gazdasági változások kezdődtek, a nehézipar esztelen erőltetését leállítva több lehetőséget kívántak adni az életszínvonal emelését biztosító iparágak – élelmiszeripar, könnyűipar, szolgáltatások – fejlesztésének. Rákosit Moszkvába kérték, felszólították a lemondásra és ennek következtében Nagy Imre lett a miniszterelnök.

Az új kormány a szovjet javaslatok jegyében, sőt még azokon is túl, látott munkához. Megszüntették az internáló táborokat, szabadon engedték a politikai foglyokat, hazatérhettek a kitelepítettek. Letartóztatták az ÁVH rettegett vezetőjét, Péter Gábort és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, az ÁVH szerepét pedig jelentősen csökkentették.

A legjelentősebb változások azonban a mezőgazdaságon belül kezdődtek meg. Eltörölték a kuláklistákat, csökkentették a beszolgáltatási kötelezettségeket és abbamaradt az erőszakos

tsz-szervezés. Sőt, ki is lehetett lépni a tsz-ből, a magángazda nem volt ellenség többé.

1955 elején azonban megváltozott a helyzet, amelynek a hátterében a nemzetközi politika állt. A szovjet-amerikai hidegháború újra fenyegetővé vált, amelynek a következtében a Szovjetunió 1955. május 14-én létrehozta a Varsói Szerződést, a Kreml pedig újra a kemény kéz politikáját szorgalmazta. Rákosi elérkezettnek látta az időt az ellentámadásra és Nagy Imrét „jobboldali elhajlással” vádolta meg. Ennek következtében Nagy Imrét 1955. április 18-án leváltották a miniszterelnökségből, megfosztották minden pozíciójától és vissza kellett vonulnia a közélettől. Az utóda Hegedüs András lett, a háttérből azonban Rákosi Mátyás és Gerő Ernő irányította az országot.

A változás híre Magyarországon azonnal aktivizálta Nagy Imre híveit és a sztálinizmus más ellenfeleit. Az országban az értelmiségiek vezetésével pezsgő élet indult meg, s egyre többen követelték vissza Nagy Imrét. Az országban egyre nőtt a feszültség, s felgyorsult az események. 1956. október 13-án rehabilitálták Nagy Imrét, azaz a párt visszavonta a személyével kapcsolatos elítélő nyilatkozatokat. Október 23-ra a budapesti egyetemisták békés felvonulást hirdettek meg, amelyen a követeléseiknek akartak hangot adni. Ezek ekkor még nem voltak radikális kívánságok, Nagy Imrét szerették volna a kormány élén látni és demokratikus választásokat követeltek, valamint a szólás- és sajtószabadság érvényesítését.

A pártvezetés bizonytalankodott, először nem engedélyezték a tüntetést, aztán pedig igen. A felvonulás délután 3 órakor kezdődött Budapesten a Március 15. téren, ahol Sinkovits Imre – még mint fiatal színész – elszavalta a Nemzeti Dalt. 10 – 15 ezer fős tömeg gyűlt össze, főként egyetemisták és tanáraik. Ugyanabban az időben a Városligetnél összegyűlt tömeg nekiállt ledönteni az ott álló hatalmas Sztálin szobrot. A 18 méter magas szobrot hatalmas kötelekkel elhúzták, majd lángvágókkal felda-

rabolták. A fejét teherautóval elvitték a város másik pontjára és egy zsákutca táblával együtt kiállították.¹⁶⁶

Mindennek következtében az éjszaka folyamán Nagy Imrét újra miniszterelnökké nevezték ki. 24-én menesztették Gerő Ernőt, akinek az utóda a párt élén Kádár János lett. Ekkor azonban még sem Kádár, sem Nagy Imre nem tudta, hogy mit tegyen, mind a ketten ingadoztak az események megítélésében. Két lehetőség adódott. Az egyik, amit Gerő és a pártvezetés képviselt, hogy ellenforradalmi felkelésnek kell bélyegezni a történeteket és szovjet segítséget kérve, erővel elfojtani. A másik, hogy azonosulva a felkelőkkel és követeléseikkel, az események élére állva és a tömeggel együttműködve kell a demokratikus reformokat végrehajtani, s ezáltal megőrizni a szocializmus vívmányait. Ismerjük a választ: Kádár az előbbi, Nagy Imre az utóbbi megoldást választotta.

A budapesti események hírére vidéken is megmozdult az ország. A legtöbb helyen a kommunista vezetést elzavarták, leverték a szocialista címet, kitűzték a nemzeti lobogót. Zalaegerszegeen október 26-án kezdődött nagyobb tüntetés. Reggel 9 órakor a helyi technikum tanulói békés tüntetésre indultak, hogy kifejezzék szolidaritásukat a pesti diákokkal. A városon végighaladva a Csány László szobornál elénekelték a Himnusz, elszavalták a Nemzeti Dalt, majd visszaindultak az iskolába. Közben az iskola előtt a városi üzemek, intézmények dolgozóiból verbuválódott hatalmas tömeg várta őket és kérték, hogy a diákok velük együtt vonuljanak fel. Ekkor a tanulók tanáraikkal és a tüntetőkkel együtt a megyei tanács elé indultak.¹⁶⁷ Este a tömeg a

¹⁶⁶ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, 385-395. o.

¹⁶⁷ Csomor Erzsébet: Forradalmi események a megyeszékhelyen. Zalaegerszeg 1956. In: '56 Zalaiban. A forradalom eseményeinek dokumentumai 1956-1958. Szerk. Csomor Erzsébet és Kapiller Imre, Zalaegerszeg, 1996. (Zalai Gyűjtemény 40.) 19-20. o. és '56 Zala megyei kronológiája és személyi adattára II. Zalai gyűjtemény 57/2. Zalaegerszeg, 2004. 193-194. o.

zalaegerszegi kommunista pártszékház elé vonult (ma a Zalai Hírlap székháza az Ady utcában), amelyet felfegyverzett ÁVH karhatalom védett. Miután a tömeg nem vonult el, az épületből tüzet nyitottak, amelynek az eredményeként két ember az életét vesztette, legalább kéttucatnyian pedig megsebesültek. Ezután a helyi pártvezetés és az ÁVH-sok nyúlcipőt húztak, még az éjszaka folyamán titokban elhagyták a várost és a Körmenden állomásozó szovjet csapatokhoz menekültek. Október 27-én megalkotották a városban a Forradalmi Tanácsot, amelynek az elnöke Varga Ferenc zeneiskolai igazgató lett, a helyettese pedig Pék József adminisztrátor. Később új vezetőséget választottak, ekkor az elnök Szerencsés Rudolf tanár, a titkár Ostoros Károly testnevelő lett.

Ezek a napok voltak azok, amikor úgy tűnt, hogy a forradalom győzött. Újjáalakult a Nagy Imre-kormány és az országban mindenhol a forradalmárok kezébe került a hatalom.

Zalaboldogfa esetében az események 1956. október 27-én váltak érdekessé, amikor a községben tüntetést szerveztek. Az összegyűlt tömeg előtt Légrádi Károly beszédet mondott, majd megalakították a helyi Forradalmi Tanácsot. Elnökének Légrádi Károlyt, titkárnak pedig Zelkó Nándort választották, tag lett továbbá Leitner Gergely, valamint Biricz Zoltán, Hajgató Sándor és Magdics Nándor tanító. A Nemzeti Bizottság 20 tagú választmányának a tagja lett továbbá Hajgató József, Zelkó Jenő, Horváth József Bús, Szekér Jenő, Bogár Gáspár, Kovács János, Horváth Jenő Szalay, Kovács Frigyes, Németh Pál, Mester Sándor, Kramalics Ferenc Kovács, Kiss Gáspár, id. és ifj. Molnár Lázár mindketten, ifj. Vass Károly, Vörös Imre, Laczó Ferenc, Kramalics Imre és Koller Kálmán.¹⁶⁸

A testület a Községi Tanács elnökét, Szipőcs Szilveszternét leváltotta. A helyére demokratikus módon új elnököt választot-

¹⁶⁸ MNL ZML XXIII. 895.a. Az 1956. november 12-i tanácsülésen részt vett Nemzeti bizottsági tagok.

tak. Hat személy kapott jelölést, Zelkó Nándor, Hajgató Sándor, Leitner Gergely, Szekér Jenő, Horváth István Bandics és Bogár Gáspár. Közülük végül Zelkó Nándort választották meg elnöknek, aki egy 18 holdon gazdálkodó birtokos gazda volt. Mivel ő eddig a Nemzeti Bizottság helyettes elnöke volt, a helyére új személyt kellett választani. A kommunista párt új titkára, Horváth Jenő pedig azt kérte, hogy Légrádi Károly helyett is más válasszanak, mert Légrádi a Horthy korszakban csendőr volt és ezt a Járási Tanács nem fogja jóváhagyni. Ezt a jelenlévők elfogadták, így a községi Nemzeti Bizottság élére új vezetőséget választottak, elnöknek Leitner Gergelyt, a helyettesének pedig Hajgató Sándort.

A bizottság ez után úgy határozott, hogy dobszó útján azonnali élelmiszergyűjtést indít „Budapest sokat szenvedett dolgozó népének”, amelyet 2 napon belül teherautóval, kísérekkel el is indítanak a fővárosba.

Még a forradalom kitörését megelőzően történt a községben, hogy a tanács október 15-i ülésén utcanévváltozásról döntött és a Rákosi Mátyás utcát Rákóczi Ferenc utcának nevezte át. Ekkor kapott nevet két új utca is, az egyik Arany János, a kultúrház előtti pedig Kossuth Lajos nevét kapta meg. Ezek az utcák ma is ezeket a neveket viselik.

A forradalom azonban, mint tudjuk, a szovjet csapatok november 4-én indított átfogó támadása következtében elbukott. Azonban mintha Zalaboldogfán nem így történt volna! Zelkó Nándor ugyanis a következő hónapokban is a tanács élén állt és vezette a községet, sőt az 1957. januári tanácsülésen a következő beszédet mondta (részletek):

„... Az október 23-i forradalom nagy változást hozott a magyar nép életében. A Rákosi, Gerő klikk által a népre kényszerített egyszemélyes vezetés sok bűnös maradványát sikerült a becsületes egyetemi ifjúság, a budapesti munkásság és az egész dolgozó népnek a nyakáról leráznia. Régi elavult sztálinista ve-

zetésű módszerükkel úgy a párt, mint a kormány vezetését elszakították a dolgozó tömegektől. ... November 4-e után olyan személyiségek kerültek a kormány élére és lettek a tagjai, akiket hosszú éveken keresztül börtönökben tartottak, mert megmondták Rákosiéknak, hogy nem helyes a politikájuk.” Majd ismertette a forradalom elért eredményeit, hogy „megszüntetik a termelőszövetkezetbe való kényszerítés módszerét”, eltörölték a kötelező beszolgáltatást, nagyobb segítséget kapnak ezentúl az egyéni gazdák és a terményeit mindenki szabadon értékesítheti. Vagyis úgy tűnt, hogy Zalaboldogfán győzött a forradalom. Természetesen ez nem maradt így, mert bár a forradalom, különösen a parasztság számára sok szempontból hozott komoly eredményeket – ahogy ezt az elnök is említette – de a politikai vezetést a kommunista párt nem engedte ki a kezéből, sőt ismert, hogy kemény megtorlás következett, ami azonban községünket szerencsére nem érintette. Illetve csak kisebb mértékben: 1957 márciusában Zelkó Nándort eltávolították a tanácsból, s a helyére Horváth Jenő került, aki az első – zártkörű – tanácsülésen inkább békülékeny, semmint konfrontatív beszédet mondott: „Ez az első tanácsülés az én elnökségem alatt, s ezúttal is szeretettel köszöntöm a tagságunkat. Tudom, hogy nehéz feladatot vállaltam, mert úgy nézett ki a község belső élete, mint a felbolygatott méhkas, a felizgatott kedélyeket le kellett igazságos úton csillapítani, hogy községünk dolgozói most már nyugodtan hajthassák le fejüket este a fáradtságos munka után.” Ő már ellenforradalomnak nevezte az októberi eseményeket, de nem támadott senkit, neveket sem említett, inkább csak nyugalomra intett mindenkit. A tanácselnök személyén kívül a párttitkár személye is változott, hiszen megalakult az MSZMP, a Magyar Szocialista Munkáspárt, amelynek a helyi titkára Walter István lett.

25. kép. Az 56-os kopjafa a zalaboldogfai emlékparkban

A KÁDÁR KORSZAK

A község életében az igazi modernizáció csak az 1950-es évek második felében indult meg. Ekkor kapcsolódott be a közlekedés vérkeringésébe is. Az első állandó buszjárat a megyeszékhellyel kötötte össze, amely 1956-ban indult meg. Az első autóbusz 1956. október 1-jén gördült be a községbe, s a fogadtatására a falu apraja-nagyja összegyűlt, és nagy örömmel, ünnepelve, virágokkal fogadták, sőt az előljáróság még köszönő táviratot is küldött a minisztériumnak. Ez nemcsak a megyeszékhelyre bejutni akaróknak, hanem a helyi iskolásoknak is végre megoldást jelentett, mert a járat – amely naponta kétszer közlekedett, reggel és délután –, nemcsak az utasokat vitte, hanem a tanköteles gyerekeket is Bagodvitenyédre.¹⁶⁹

1957-ben kezdtek el művelődési házat is építeni a községben. Egy pajtából alakították ki, ami korábban a Csertán birtoké volt, és főként társadalmi munkával, azaz a falu lakóinak önkéntes és ingyenes munkájával építették át. A járási tanács csak tízezer forinttal tudta támogatni a 150 ezer forintos beruházást, ezért a szükséges építőanyag nagy részét is a lakosság adta össze. Az építkezésen sokat segített Hajgató Sándor és Kiss Dénes, akik a lófogataikkal hordták az építőanyagot és Kálmán János ácsmester, aki a tetőt készítette. Az építkezésen azonban a legtöbbet a fiatalok dolgoztak, ugyanis a kultúrház megnyitójára már szín-darab előadásával készültek. Az épület az elkészültekor a község legnagyobb háza volt.¹⁷⁰

A színjátszás aztán a későbbiekben meglepő eredményeket hozott, a község kedvelt szórakozása lett! Kialakult egy színjátszó csoport, akik nagy lelkesedéssel tanulták be egymás után a darabokat, és egyre profibban adták elő. Egy idő után olyan híre lett a boldogfai „színháznak”, hogy más községekbe is hívták

¹⁶⁹ Zalai Hírlap, 1956. október 2. és 4. 4. o.

¹⁷⁰ Zalai Hírlap, 1958. június 18. 4. o., 1959. november 1. 8. o.

26. kép. A zalaboldogfai színjátszó csoport beöltözve,
középen Magdics Nándor

őket előadást tartani, még távolabbi falvakba is. A társulat lelke a tanító úr, Magdics Nándor volt, a tagok közül pedig kiemelhető az 1960-as években Mester Sándorné, a Kulcsár házaspár, Kiss Dénes vagy éppen a tsz-elnök, Hajgató Sándor. Érdekesség továbbá, hogy az előadott darabok nem a korszakban szokásos munkásmozgalmi szerzemények voltak, az első darab ugyanis, amit előadtak Szigligeti Ede: A cigány című műve, az egyik nagy sikerük Tóth Miklós: Kutyaszorító című háromfelvonásos bohózata, a legjellemzőbb szerzőjük pedig Mark Twain volt. Emellett játszottak Nóti Károly kabarét, de klasszikus darabot is.¹⁷¹

A következő években a község lakói további komoly fejlesztéseket szerettek volna megvalósítani, így az utak szilárd burkolattal való ellátását, a járdák kövezését, orvosi rendelő és új ta-

¹⁷¹ Zalai Hírlap, 1968. február 11. 8. o., 1969. február 7. 5. o., 1971. február 9. 8. o.

*27. kép. Mester Sándor, mint az Abbé
című darab főszereplője*

nácsház felépítését, valamint a községhez tartozó Károly tanya villanyvilágítással való ellátását.

Ennek eredményeként kezdődött meg például 1966-ban a Petőfi utca aszfaltozása. Jellemző a szocialista rendszerre, hogy az állam ezúttal sem tudta finanszírozni a teljes kivitelezést, ezért a lakosság ismét társadalmi munkában járult hozzá. Ők végezték el a szükséges alapozó földmunkákat, valamint az alapot biztosító kő- és kavicsanyagot is a lakosok fogataival szállították át a bagodvitenyédi vasútállomásra.¹⁷² 1968-ban készültek el a

¹⁷² Zalai Hírlap, 1966. február 2. 3. o.

*28. kép. Zalaboldogfai elsőáldozók 1967 körül,
középen Koltai Lajos plébánossal*

Kossuth és a Petőfi utcák járdái is, amelyet a községfejlesztési alapból finanszíroztak. Ehhez a község lakói csak kis mértékben dolgoztak be, mert nem volt rá szükség, a község kis kápolnája körüli kerítést viszont – még ugyanebben az évben – teljes egészében társadalmi munkával készítették el, s ugyancsak besegítettek az ekkor elkészült buszváró építésébe is.

Az 1970-es évek végére Zalaboldogfán befejeződött a járdásítás, valamennyi utca szélén elkészült a szilárd burkolatú gyalogos útvonal. A közvilágítást 1972-ben bővítették, ekkor gyakorlatilag a falu egész területén kiépült.

1974. december 20-án alakult meg a három községet, a két Bagodot és Zalaboldogfát összefogó vízműtársulat, amelynek az eredményeként az Észak-zalai Víz-, Csatornamű Vállalat 1976-ra elkészítette a három községet ellátó vezetékes vízellátást.

1963-ban választottak új tanácsi vezetőséget. Ekkor március 1-jén a Községi Tanács elnökének Kocsis Imrét, a helyettesének

J e l e n l é t i í v .
Zalaboldogfa Község Tanácsának 1968. évi november
29-én 19 órakor tartott üléséhez.

Kocsis Imre . . . *Kocsis Imre*
 Boronyák Gergely . . . *Boronyák Gergely*
 Leitner Gergely . . . *Leitner Gergely*
 Mester Sándor . . . *Mester Sándor*
 Varga Zoltán
 Zelkó Jenőné . . . *Zelkó Jenőné*
 Kiss Dénes . . . *Kiss Dénes*
 Pócs Oszkár . . . *Pócs Oszkár*
 Molnár Lázár . . . *Molnár Lázár*
 Hajgató Sándor . . . *Hajgató Sándor*
 Vörös Dezső . . . *Vörös Dezső*

Tanácskozási joggal meghívottak:

Balogh Károly . . . *Balogh Károly*
 Tóth Máténé
 Gróf János . . . *Gróf János*

29. kép. A Zalaboldogfai Községi Tanács tagjainak
 jelenléti íve 1968-ban

pedig Mester Sándort választották meg. A Tanács tagja volt ekkor Szipőcs Szilveszterné, korábbi tanácselnök, Boronyák Gergely, Varga Zoltán, Leitner Gergely, Kiss Dénes, id. Molnár Lázár, Vörös Dezső, Zelkó Jenőné és Hajgató Sándor.

1972-ben sütő-főző tanfolyam is indult a községben, amelyet a búcsúszentlászlói Sándor Károlyné vezetett és 25 asszony vett részt rajta.¹⁷³

Az 1980-as években Zalaboldogfa egyre hátrányosabb helyzetbe került. Ennek az volt az oka, hogy a közös Községi Tanácson belül, mint kisközség sokkal kevesebb forráshoz jutott, s egyre kevesebb fejlesztésre jutott pénz. Az emberek Zalaegerszegre vagy Bagodba jártak be dolgozni, és egyre többen költöztek el a községből. Az egyedüli helyi megélhetést a tsz vagy esetleg a háztáji termelés jelentette. Sokan azonban még az 1980-as években is foglalkoztak állattartással, Mester Sándor például teheneket tartott és tejtermeléssel is foglalkozott.

A község önállóságát végül az 1990-es politikai fordulat állította újra vissza. Magyarországon a rendszerváltás 1989/1990-ben jött el, amikor a szocialista egypártrendszer végleg megszűnt és sor kerülhetett a szabad, demokratikus és többpárti választásokra. Ennek a lehetőségét a nemzetközi helyzet alakulása hozta el, a Gorbacsov szovjet pártfőtitkár által megindított nyitás és enyhülés folyamatát végül nem lehetett megállítani, a szocialista tömb országaiban megindult a társadalom szervezkedése és a pártállam lebontása. Gorbacsov 1985-ben jutott hatalomra és a következő évtől, 1986-tól kezdődött el az enyhülés folyamata, amelyet a *glasznosztj* és a *peresztrojka* kifejezésekkel illettek. Az előbbi szó szerint nyitottságot jelent, vagyis a demokratikus nyilvánosság megjelenését, utóbbi átalakítást, vagyis a rendszer reformját. Ezek révén lehetővé vált, hogy hasonló folyamatok induljanak meg a szocialista országokban is.

¹⁷³ Zalai Hírlap, 1972. április 13. 3. o.

Magyarországon azonban már mindettől függetlenül, az 1980-as évek közepén megindult az erjedés, azaz a rendszer lassú bomlása, a kommunista pártállam rendszerének hanyatlása. Ennek eredménye lett az 1988/1989-ben Magyarországon is meginduló rendszerváltás, amelynek egyik legfontosabb eleme a politikai pártok megalakulása és szervezkedése, majd az első szabad választások megtartása volt 1990. április 8-án.

Az ellenzéki pártok már 1988-tól kezdtek megalakulni, s közülük a Magyar Demokrata Fórum és a Szabad Demokraták Szövetsége emelkedett ki, de újjáalakultak a történelmi pártok is, így a Független Kisgazdapárt, a Kereszténydemokrata Néppárt és a Szociáldemokrata Párt is. A kommunista állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt is átalakult és létrejött belőle az európai szociáldemokrata értékeket valló Magyar Szocialista Párt, de működött még a régi formában is. Létrejött néhány kisebb párt is, mint a Vállalkozók Pártja vagy az Agrárszövetség. Az első szabad választáson a választópolgárok a pártokra és egyéni jelöltekre szavazhattak. Zala megyében a választási törvény öt választókerületet hozott létre, a zalaegerszegit, a nagykanizsait, a lentit, a zalaszentgrótit és a keszthelyit, s Zalaboldogfa természetesen a zalaegerszegi választókerületbe tartozott.

Az 1990. évi választások pártlistás eredménye Zalaboldogfán

<i>Párt</i>	<i>Fő</i>
Független Kisgazdapárt	54
Magyar Demokrata Fórum (MDF)	53
Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ)	27
Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP)	13
Magyar Szocialista Párt (MSZP)	10
Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz)	8
Hazafias Választási Koalíció	4
Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP)	4

<i>Párt</i>	<i>Fő</i>
Vállalkozók Pártja	3
Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP)	2
Agrárszövetség	0

A zalaegerszegi egyéni választókerületben az MDF jelöltje győzött. Zalaboldogfán 282 választójogosultat írtak össze, közülük 180-an vettek részt a választáson. A pártlistás szavazáson kettő, az egyéni jelöltre történő voksoláson pedig egy szavazat volt érvénytelen, így az utóbbi eredménye a községben az alábbiak szerint alakult:

*Az 1990. évi választások egyéni választókerületi eredménye
Zalaboldogfán*

<i>Egyéni jelölt</i>	<i>Párt</i>	<i>Szavazat (fő)</i>
Dr. Tóth Tihamér	MDF	65
Antalics Ferenc	Független Kisgazdapárt	50
Varga Lajos	SZDSZ	26
Dr. Szabó Ferenc	KDNP	12
Dr. Belinszky Barnabás	Vállalkozók Pártja	7
Pálfi Dénes	Hazafias Választási Koalíció	6
Pál József	Szociáldemokrata Párt	5
Szabó Balázs	MSZP	5
Dr. Papp Elemér	független	3
Fincza Antal	Szabadságpárt	0

Az egyéni képviselőjelöltek közül azonban senki nem ért el abszolút többséget, ezért az akkori választási törvény szerint második fordulót kellett tartani, amelyen már csak a három legjobb eredményt elért jelölt indulhatott.

*Az 1990. évi választások egyéni választókerületi eredménye
Zalaboldogfán a 2. fordulóban*

Egyéni jelölt	Párt	Szavazat (fő)
Dr. Tóth Tihamér	MDF	88
Dr. Pálfi Dénes	Hazafias Választási Koalíció	37
Varga Lajos	SZDSZ	23

Az első szabad választásokat a Magyar Demokrata Fórum nyerte meg, s ezzel felállt az első szabadon választott kormány, Antall József miniszterelnök vezetésével. Az önkormányzatok helyzetét is új törvény szabályozta, minden település önkormányzatot kapott, amelynek az élén a képviselőtestület és a polgármester áll. A törvény értelmében a 10 ezernél kevesebb lakosú települések kislistás rendszerben szavaznak, úgy, hogy a lakosságszámtól függő a képviselőtestület tagjainak a száma. 300 főig 3, 600-ig pedig 5 tagú a testület. Emellett voksoltak a polgármester személyére is.

Az önkormányzati választásokat 1990. szeptember 30-án rendezték meg, s azon Zalaboldogfán Hajgató Gáspárt választották meg polgármesternek. Ő nem azonos az 1960-as években tsz elnök Hajgató Gáspárral, aki 1906-ban született és az apja Hajgató József volt. Az új polgármester a kötetben már említett, vitéz Hajgató Gáspárnak a fia, aki 1932. december 5-én született kisbirtokos családban, anyja neve Léránt Erzsébet. 1952-ben nősült meg, a felesége Sövegjártó Rozália. Több cikluson keresztül, egészen 2006-ig töltötte be a polgármesteri tisztséget Zalaboldogfán, s 2009-ben hunyt el. A képviselőtestület tagjai lettek ekkor: Kovács Frigyes, Miklós István, Udvardi István és Szőke Gáspár.

Hajgató Gáspár 1990-ben történt polgármesterré választásával, Zalaboldogfa mintha – szimbolikusan – visszatért volna a kommunista diktatúra évtizedei után a történelmi kerékvágás-

*30. kép. Milleneumi zászló és emlékkő avatása
Zalaboldogfán 2001-ben*

ba: már nem felülről diktált utasítások alapján nevezték ki a helyi vezetőt, hanem demokratikusan választották meg a polgármestert, aki ráadásul a községben évszázadok óta élő, köznevesi család leszármazottja volt. Hajgató Gáspár 2002-ig töltötte be a polgármesteri funkciót, utána Luter Péter következett egészen 2019-ig, vagyis 17 éven át. Őt Ámon Ferenc követte, akinek az édesapja már 1998-ban is képviselőtestületi tag, s jelen kötet elkészültekor is ő a település vezetője.

A rendszerváltás után a falu maga dönthetett a sorsáról, s igyekszik is a hagyományait őrizni és ápolni. Az emlékművek részére külön szoborparkot hoztak létre, ahol az 1. és 2. világháború áldozatainak is áll már emlékmű. Ide került a 2017-ben felavatott Trianon emlékmű is, amelynek a tervezője Baki József volt, a faragásokat Monostori János készítette. Az emlékmű költségeit az önkormányzat állta. Ugyancsak itt áll az 1956-os forra-

dalom emlékét őrző kopjafa is. 2001-ben milleneumi zászlót és emlékkövet is avattak a parkban.

Igyekeznek a községet állandó programok segítségével élettel megtölteni, van focicsapatuk, rendszeresen rendeznek szüreti bált, farsangot és falunapot. A községben 1994-ben kiépült a szennyvíz-csatorna, amely mellé a falu központjában japán cseresznyefákat ültettek. Ezek tavasszal rózsaszínbe öltöztetik a községet színpompás lombkoszorújukkal. 2003-ban megújult a sportpálya, sőt modern öltözővel is kiegészült.

Elkészült a Zalaboldogfát a már Zalaegerszeg részét képező, szomszédos Hatházával összekötő út is, s ezzel megszűnt a község zsáktelepülés jellege, ráadásul a megyeszékhelyre bevezető út is a felére rövidült, ha valaki be szeretne jutni Zalaegerszegre, már csak hat kilométert kell autóznia.

2003-ban avatták föl a község címerét és zászlaját, amelyen egy vaddisznó és egy gesztenyefa látható. A legenda szerint ugyanis IV. Béla király ezen a területen vadászott, amikor egy megsebzett vadkan elől a fára mászott fel és úgy menekült meg.

2017-ben végre megkezdődhetett a templom felújítása, amelyre már évek óta pályázott a község, de sokáig sikertelenül. A teljesen felújított templomot, amely mellett még a Szent József-szobrot is sikerült gyönyörűen restaurálni, végül 2021. július 11-én avatta föl Székely János megyéspüspök.

31. kép. A trianoni emlékmű
a zalaboldogfai emlékparkban

KÉPJEGYZÉK:

1. kép. Bodogazzonfalwa említése a helyi birtokos család tagjának, Boldizsárnak a személynevében. 1429. április 7. (MNL ZML DL 38.)
2. kép. Részlet Zala vármegye 1653. december 18-ai jegyzőkönyvéből: Tompa Kristóf kérésére eltiltják a vitenyédieket és a szentpáliakat Boldogfa használatától. Boldogfa korai említése a mai alakjában (HU-MNL-ZML-IV.1.a.)
3. kép. Boldogfa nemesei 1738-ban (MNL ZML IV.1.e.)
4. kép. Boldogfa 1768. évi urbáriumának melléklete, a jobbágyok felsorolásával (MNL ZML IV.1.ga.)
5. kép. Szládovits Ferenc 1848/49-es honvéd százados és családtagjai síremlékei a zalaboldogfai temetőben (2022. július 31., Kulcsár Bálint felvétele).
6. kép. 1858. évi kataszteri térkép birtokrészletezési előrajza (MNL ZML XV.4.a.)
7. kép. A 18. században épült, Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt kápolna Zalaboldogfa központjában (2022. július 31., Kulcsár Bálint felvétele).
8. kép. Nepomuki Szent János szobra (2022. július 31., Kulcsár Bálint felvétele).
9. kép. Molnár Lázár (1835-1918) és második felesége, Kozák Mária (1865-1926) (2022. augusztus 2., Paksy Zoltán felvétele)
10. kép. A zalaboldogfai kisiskolások 1914-ben, középen Nagy Károly tanítóval és feleségével (Mester Sándorné tulajdonában)
11. kép. Ünnepség az első világháborús emlékműnél az 1940-es években. Középen fehér ingben Mester Anna, tőle balra Zelkó Gyuláné Horváth Margit, mellette balra Kiss Gáspárné Zelkó Irén, jobb oldalon magasabban áll Magdics Nándor (Mester Sándorné tulajdonában)

12. kép. A zalaboldogfai 1. világháborús áldozatok emlékműve, kiegészítve a 2. világháború áldozataival, szépen felújítva (2022. július 31., Kulcsár Bálint felvétele)
13. kép. Zalaboldogfai leventék (magántulajdonban)
14. kép. A Zalaboldogfai Gazdakör alapító jegyzőkönyve (MNL ZML IV. 433. 5205. szám)
15. kép. A Zalaboldogfai Gazdakör alapítóinak aláírása (MNL ZML IV. 433. 5205. szám)
16. kép. A KALOT csoport megalakulása Zalaboldogfán. Középen Pehm (Mindszenty) József, még mint zalaegerszegi apátplébános, jobbra tőle Thassy Kristóf, balra Thassy Kristófné zászlóánya. (magántulajdonban)
17. kép. A Zalaboldogfai KALOT alapszabálya (MNL ZML IV. 433. 4246. szám)
18. kép. Bevonult zalaboldogfai katonák: Horváth Jenő, Berta Ferenc és Tóth István őrzvezető (magántulajdonban)
19. kép. A 17. gyalogezred katonái az orosz fronton 1942 júliusában, Tyim térségében (MNL ZML, Nyíry Zoltán fényképalbuma)
20. kép. A hadifogságból 1948-ban hazatért Horváth Jenő katonakönyve (magántulajdonban)
21. kép. A földhöz jutottak névjegyzéke Zalaboldogfán 1945-ben (MNL ZML XVII. 501.a.)
22. kép. A kiosztott házhelyek elhelyezkedése Zalaboldogfán 1945-ben (MNL ZML XVII. 501.a.)
23. kép. A Vezércsillag tsz régi kanászházból kialakított irodája az 1960-as évek elején. A képen elől Csejte Elek, tőle jobbra Hegyi István, majd Bogár Gáspár. Hátról Orbánné, Teri és Mester Sándorné (Mester Sándorné tulajdonában)
24. kép. Krizmanics Imre földhöz juttatott birtoklevele (MNL ZML XVII. 501.a.)
25. kép. Az 56-os kopjafa a zalaboldogfai emlékparkban

- 26. kép. A zalaboldogfai színjátszó csoport beöltözve, középen Magdics Nándor (magántulajdonban)
- 27. kép. Mester Sándor, mint az Abbé című darab főszereplője (Mester Sándorné tulajdonában)
- 28. kép. Zalaboldogfai elsőáldozók 1967 körül, középen Koltai Lajos plébánossal (Mester Sándorné tulajdonában)
- 29. kép. A Zalaboldogfai Községi Tanács tagjainak jelenléti íve 1968-ban MNL ZML XXIII. 895.a.)
- 30. kép. A trianoni emlékmű a zalaboldogfai emlékparkban
- 31. kép. Milleneumi zászló és emlékkő avatása Zalaboldogfán 2001-ben (önkormányzat tulajdonában)

NÉVMUTATÓ

A

Adorján Pál 26
Agg Mária 98
Albert, Habsburg 6
Allacher Györgyné 16
Allaheer Jánosné 17
Ambrus István 43
Ambrus (plébános) 50
Ámon Ferenc 133
Ámon Pál 106, 108
Andalics József 110, 111, 113
András fia Tamás 6
Antalics Ferenc 131
Antall József 132

B

Babos Gergely 43
Baki Ferenc 43
Baki József 133
Bakos 29
Balaskó János 19
Balázs Anna 108
Balogh János 41
Balogh László 20
Baranyay Petronella 45
Bárdossy László 92
Barsy Jenő 100
Baso György 10
Basó György 10

Batthyány Ádám 12
Battyhány Lajos 69
Bebesi Ferenc 11
Beke József 108
Beke Péter 115
Béla, IV. 134
Belinszky Barnabás 114, 131
Belovics Katalin 108
Béres Ferenc 98
Béres József 71
Béres Jutka 28
Béres Mihály 28
Berta János 28
Bertalanfy József 65
Bihek István 13
Biricz Zoltán 120
Birics Lajos 108
Bogár Dénes 88
Bogár Ferenc 29
Bogár Gáspár 88, 120, 121
Bogár Gergely 71
Bogár István 65, 72
Bogár János 42
Bogár József 42, 85
Bogár László 110
Bogár Vendel 72
Bogár Vince 72
Bognár András 62
Bognár Vilma 98
Bogyay Lajos 48, 55

Boldogasszonyfalui Benedek 7

Boldogasszonyfalui Boldizsár 7

Boldogasszonyfalui Cosma 7

Boldogasszonyfalui István 7

Boldogasszonyfalui János 7

Boldogasszonyfalui László 7

Boldogasszonyfalui Lóránd 7

Boldogasszonyfalui Mihály 7

Boldogasszonyfalvai Lóránt 8

Boldogasszonyfalvai Tompa László 9

Bolla István 18, 19, 21

Bor Mária 99

Boronyák Gergely 110, 129

Boronyák István 114

Bors Irma 108

Borsós Gyula 98

Bőle András 29

Bőle Ferenc 43

Bujtás Ferenc 43

C

Chepelyi József 47

Chöbör Mátyás 12

Czobor Mátyás 76

Czömpöl Júlia 98

Csákány Jánosné 110

Csánki Dezső 6

Csány György 12

Csány László 62, 119

Császár Anna 108

Császár István 37

Csertán Ilona 61, 62

Csertán Károly 59, 60, 61, 62

Csertán László 59

Csertán Margit 61, 106

Csertán Sándor 34, 39, 59

Csillagh Ádám 25

Csonka János 102

Csordás István 19

D

Darabos Sándor 110, 112

Darás Sándor 83

Darvas József 103

Deák Ferenc 49

Delbó József 108

Dely Anna 18

Dely János 18

Dereskey Ferenc 33

Dereskey János 19, 25, 29

Déri Lajos 88

Dezső József 42

Dormán Rozália 108

Dömök Dezső 111

Dömötör Gábor 33

Dömötör György 41

Dömötör Imre 41

Dömötör István 41, 51, 72

Dömötör Mária 108

Döröskey János 21

Drinnel Gizella 108

E

Eberhart György 28
Egervári István 10
Ekler Farkas 42
Ekler János 42
Ekler Mária 98
Eördögh Gergely 10
Eördögh György 10
Erdei András 15, 21
Erdei Ferenc 103
Erdei János 19, 21
Erdey András 15

F

Fábián György 42
Fábián Pál 48, 55
Farkas András 18
Farkas Anna 18
Farkas Ferenc 16, 18, 19, 20,
28, 33, 34, 51, 56
Farkas Ignác 25, 34, 57
Farkas István 13, 14, 15, 16
Farkas János 13, 15, 16, 18, 21,
25, 40, 42, 56
Farkas Jánosné 16
Farkas József 37, 42
Farkas Mária 39
Farkas Mihály 13, 14, 15, 18,
102
Farkasné, özv., Dorottya 18
Farkas Péter 13, 15, 18

Farkas Péterné 16
Fatér Mária 67, 82, 91, 113
Felesek Ignác 38
Felesek Juli 38
Fényes Elek 29, 30
Ferdinánd, I. 9
Ferenc Ferdinánd 69
Ferenc József 69
Férhezli Imre 72
Fincza Antal 131

G

Gerő Ernő 102, 118, 119, 121
Gócza Jankó 21
Gombkötő Lajos 72
Gombos Máté 12
Gorbacsov 129
Gosztonyi Mihályné 10
Grósz József 84
Gyuk István 37, 72
Gyuk Jenő 98
Gyuk Julianna 110, 112

H

Haigato Ferenc 13
Haigato István 13
Haigató Istvánné 27
Haigato János 13
Haigató Mátyás 11
Haigato Miklós 13
Haigató Péter 12

- Haigató Sándor 27
 Háim György 56
 Háim Ignác 56
 Hajgató Ádám 16, 27
 Hajgató András 17, 72
 Hajgató Anna 36
 Hajgató Bálint 110
 Hajgató Farkas 43
 Hajgató Ferenc 34, 98
 Hajgató Gáspár 88, 105, 132, 133
 Hajgató György 41
 Hajgató Gyula 110, 111, 112
 Hajgató István 16, 27
 Hajgató János 41, 48
 Hajgató József 41, 42, 43, 44, 72, 76, 120, 132
 Hajgató Károly 110
 Hajgató Kata 13
 Hajgató Mária 108
 Hajgató Mihály 13, 17, 27, 41
 Hajgató Miklós 14, 16
 Hajgató Pál 16, 17, 27, 29
 Hajgató Sándor 16, 114, 117, 120, 121, 124, 125, 129
 Hegedüs András 118
 Hegyi Mihály 14
 Hegyi Orsolya 37
 Holub József 5
 Horthy Miklós 81
 Horváth András 65
 Horváth Ferenc 16, 37, 41, 42
 Horváth Flóra 44
 Horváth György 33, 34, 38, 40, 49
 Horváth Gyula 112
 Horváth Imre 42
 Horváth István 19, 72, 110, 112, 121
 Horváth János 23, 33, 38, 40, 48, 73
 Horváth Jenő 98, 111, 120, 121, 122
 Horváth József 41, 42, 51, 98, 120
 Horváth Katalin 23
 Horváth Péter 65
 Horváth Rozina 23
 Horváth Zsigmondné 48
 Horvát János 15
 Hosz Salamon 37
 Hruscsov 117
- I**
- Imrik Ferenc 73
- J**
- János (plébános) 50
 Jovanovics Mihály 105
 József, II. 23, 24, 25, 30
- K**
- Kádár János 119

Kajczi József 43	Kovács Boldizsár 19
Káldy József 25	Kovács Frigyes 120, 132
Kálmán János 108, 124	Kovács György 15
Karakai József 108	Kovács Imre 21, 103, 105, 106, 108
Károly Ferenc 43	Kovács János 13, 120
Károly, III. 15	Kovács Mihály 28
Kelemen Ferenc 12	Kovács Miklós 15
Kerkai Jenő 88	Kovács Boldizsár 18
Keszei Zoltán 90	Kovács Ferenc 37
Kis Balázs 73	Kovács István 37
Kis Mihály 13	Kovács Lajos 48, 49
Kis Miklós 15	Kovács László 38
Kiss Balázs 88	Kozma Ferenc 88
Kiss Dénes 124, 125, 129	Kozma Ilona 108
Kiss Dezső 88, 110	Kozma István 98
Kiss Gáspár 73, 120	Kozma József 73
Kiss György 36	Köcse Mihály 28
Kiss Ilona 110	Köves István 83
Kiss János 88	Kraliz István 13
Kiss József 73	Kramalics Ferenc 106, 120
Kiss Mihály 105	Kramalics Imre 120
Kis Tamás 15	Kramarics Ferenc 73, 108
Koch Lajos 99, 100	Kramarics Rozália 98
Kócs György 19	Kramarits Adalbert 37
Kocsis Imre 111, 127	Kramarits Albert 37
Kocsis Irén 108	Kramarits András 42, 48
Koller Kálmán 120	Kramarits Ferenc 42
Kolonics István 73	Kramarits János 43
Koltai János 13	Kramarits József 26, 37
Komáromi Károly 108	Kránitz Károly 108
Kósz Vince 83, 84	Krizmanics Imre 105, 108
Kovács Ádám 13	Krizmanits Imre 73
Kovács Alajos 83	

Kulcsár János 105, 106
Kulmon Péter 21
Kun Béla 77, 79
Kurucz Ferenc 108, 110
Kutasi János 73

L

Laczó Ferenc 105, 108, 120
Laky Rafael 49, 50
Lancsák Ferenc 43
Légrádi Károly 120, 121
Leitner Gergely 84, 88, 114,
120, 121, 129
Léránt Erzsébet 132
Léránt Sándor 110, 112, 114
Lukács Mátyás 25
Lukáts Ferenc 41
Luter Péter 133

M

Magdics Nándor 67, 82, 83,
84, 85, 88, 91, 113, 120, 125
Major József 73
Major Mihály 12
Máriássy János 44
Mária Terézia, Habsburg 19,
20
Marton György 33
Márton János 36
Mátay Mihály 16
Méhes József 98

Mester Ferenc 88
Mester István 65
Mester Sándor 120, 129
Mester Sándorné 125
Miklós István 132
Mindszenty József 61, 83, 90
Miszori Ferenc 88
Molnár Balázs 105
Molnár Dezső 91, 98
Molnár Erzsébet 98
Molnár Ferenc 42, 48, 51, 88,
105
Molnár Lázár 65, 74, 88, 120,
129
Molnár Mária 99, 108
Molnár Péter 74
Molnár Vendel 85
Monostori János 133
Monoszlói András 11
Morth Mihály 74
Mozsár György 12

N

Nádasdy Farkas 11
Nagyatádi Szabó István 81
Nagy Ferenc 105
Nagy Gyula 74
Nagy Imre 88, 102, 104, 117,
118, 119, 120
Nagy Károly 62, 67, 85
Nagy Malvin 61, 62
Nagy Sándor 74

Nagy Töhötöm 89
Német Éva 17
Német György 17
Németh Ferenc 16
Németh József 37, 43, 51
Németh Pál 120
Norsics János 28
Nóti Károly 125
Novák József 48

O

Orvos József 117
Ostoros Károly 120

P

Pájtli Mihály 42
Pájtli Mihály 37
Paksa János 65, 85
Paksa Jenő 88, 114
Pálffy Imre 65
Pálfi Béla 74
Pálfi Dénes 131, 132
Pál József 131
Papp Elemér 131
Papp István 105, 110
Pas Lajos 42
Pehm (Mindszenty) József 61,
83, 90
Pék József 120
Peőczy Ferenc 25
Péter Gábor 117

Pikler Franciska 37
Pintér Ferenc 21, 29
Pintér Mihály 15
Plihál Viktor 62
Pölöskei Ördög Gergely 9
Prok Mária 98

R

Radics István 99
Rajki István 9
Rajk László 104
Rákosi Mátyás 102, 104, 111,
117, 118, 121
Révai József 102
Rosenberger Dávid 37, 99
Rosenberger Malvin 99

S

Salamon Mózes 37
Sándor Károlyné 129
Schönfeld Lajos 100
Schönfeld Pál 100, 101
Sebestyén János 42
Sebestyén Pál 42
Segesty Hustay Ispaya 13
Seres Pál 111
Sidy Pál 27
Simon fia Mihály 6
Simon István 74
Simon János 108
Simon Józsefné 110

Simon Karolin 110
 Simon Mária 108
 Simon Mihály 34
 Sinkovits Imre 118
 Sipos József 45
 Sipos Péter 114
 Sitkey Pál 10
 Sommer Anna 108
 Soós István 43
 Soós József 99, 108
 Soós Julianna 108
 Soós Katalin 108
 Sós József 74
 Sövegjártó Rozália 132
 Supánek István 20
 Suppanek István 19, 20
 Suppanek János 19
 Suppanek János 15
 Sümeghy Magdolna 61
 Svastits Benő 60
 Szabó Antal 42
 Szabó Balázs 131
 Szabó Ferenc 34, 131
 Szabó Gáspár 105
 Szabó István 75, 76
 Szabó János 26, 117
 Szabó József 42
 Szabó Mihály 11, 13, 36, 56
 Szabó Róza 99
 Szabó Samu 49, 50
 Szabó Sándor 110, 113
 Szabó Vince 108, 110, 111
 Szalai Katalin 108
 Szalay János 44
 Szalay Jenő 91
 Szalay József 91
 Szántó Gyula 106, 108
 Szántói Botka Ferenc 8
 Szántó Mária 110
 Széchenyi György 12
 Széchenyi István 38, 39
 Szeitli Anna 108
 Szeitli József 99
 Székedi János 110
 Székely Demeter 9, 10
 Székely János 134
 Székely Orsolya 9
 Szekeres Ádám 19
 Szekér Jenő 120, 121
 Szeney Gergely 88
 Szenté Mihály 33
 Szerencsés Rudolf 120
 Szigligeti Ede 125
 Szily János 51
 Szipőcs Szilveszter 108
 Szipőcs Szilveszterné 110,
 111, 113, 120, 129
 Szládovics Borbála 60
 Szládovits Borbála 39
 Szládovits Ferenc 41, 44, 47,
 48
 Szládovits Gergely 33, 34, 38,
 39, 41, 44, 56
 Szládovits János 16, 18
 Szládovits Magdolna 38
 Szmodics István 108

Szőke Gáspár 132
Sztálin 111, 117, 118

T

Taba Gergely 28
Takács Imre 110
Takács István 75
Takács János 15
Takáts Ferenc 41
Tamás János 26
Téglás Ferenc 28
Teleki Géza 103
Teleki Pál 92, 103
Thassy Kristóf 61, 91, 106
Tildy Zoltán 104, 105
Tisza Kálmán 62
Tivolt Ferenc 51
Tófeji János 108
Tófeji Károly 99
Tomasics János 33, 44
Tomásics János 33
Tomasics Lajos 44
Tomasits János 41
Tomasits Zsigmond 41
Tomba András 6
Tomba Benedek 6
Tomba Boldizsár 6
Tomba Boldizsárné 6
Tomba György 7
Tomba Imre 8, 9
Tomba Kristóf 10, 12, 13
Tomba Margit 8, 9

Tomba Veronika 8
Torkos Sándor 8
Tóth Balázs 15
Tóth Ferenc 75
Tóth Máté 88
Tóth Mihály 26, 27
Tóth Miklós 15, 125
Tóth Tihamér 131, 132
Törjék László 27
Török Erzsébet 108
Török Farkas 11
Török Gábor 35
Török Gáspár 27
Török Karolina 99
Török László 41
Trefort Ágoston 60
Tremkó Ferenc 83
Turi János 42
Twain, Mark 125

U

Udvardi István 132
Újlaki Lőrinc 8

V

Vályi András 20
Varga Ferenc 120
Varga István 23, 75
Varga Kálmán 84, 99
Varga Lajos 131, 132
Varga Zoltán 129

Vargha János 27
Vass Károly 110, 112, 120
Vég András 42
Végh Gyuláné 110
Végh József 75
Végh Márton 41, 51
Veres Péter 103
Vince Katalin 98
Vincze István 113
Vincze József 110
Virág Ferenc 110
Vorosilov 103
Vörös Dezső 108, 129
Vörös Erzsébet 108
Vörös Imre 120
Vörös József 99, 108, 110

W

Walter István 122

Z

Zelkó Balázs 88
Zelkó Bálint 75
Zelkó Ferenc 56, 75, 88
Zelkó Gyula 88
Zelkó Jenő 110, 120
Zelkó Jenőné 129
Zelkó József 48, 110
Zelkó Nándor 121, 122
Zelkó Rozália 99
Zelkó Sándor 99

Zelkó Vendel 88
Zupanek Mihály 15
Zupanek Miklós 15
Zsigmond, Luxemburgi 6

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő.....	3
Boldogasszonyfalva – A falu története a középkorban.....	5
16–17. század	9
Boldogfa társadalma és gazdasága a 18. században.....	14
Boldogfai büntetőügyek a 18. századból.....	27
Boldogfa népessége a 19. század első felében.....	29
Boldogfa társadalma és gazdasága a 19. század első felében....	30
Szabadságharctól a kiegyezésig – Boldogfa 1848 és 1867 között.....	38
Vallási élet és művelődés 1867 előtt	50
Boldogfa a 19. és 20. század fordulóján	57
Az 1. világháború és következményei	69
A két világháború között	80
A 2. világháború.....	92
1945 után	101
1956.....	117
A Kádár korszak.....	124
Képjegyzék:.....	136
Névmutató	139

